Digitized by Google

Löwisohn

A. hebr. 593

Ex bibliotheca

Steph. Quatremeri.

Digitized by Google

Digitized by Go

Digitized by Google

מליצת ישרון

ספר

כולל למודי המליצה העברית, מבוארים במשלים
רבים ממליצות ספרי הקודש׃

מאת

שלמה לעוויזאהן

MELIZAS JESCHURUN.

ווין
געדרוקט בייא אנטאן שמיד ק׳ק׳ פריוו׳ אונד נידערעסטרייכישען
לאנדשאפטס = דייטש אונד אריענטאלישעם בוכדרוקער.
WIEN, gedruckt bey ANTON SCHMID, k. k. priv. und N. Ö.
Landschafts - deutsch und orientalischem Buchdrucker 1816.

Digitized by Google

Est Deus in nobis; agitante calescimus illo.

Digitized by Google

הקדמה

ספרי הקודש אשר נשארו בידינו לנחלה מאת הנביאים ואנשי הרוח אשר הופיעו בימי קדם בין עמנו על אדמת קודש, כוללים מלבד תורת מורשתנו וספורי הקורות אשר הקרה ה׳ כפי גזרת חכמתו והנהגה לאבותינו בימות עולם, גם מליצות רבות ושונות: חזיונות נחומים אשר חזו לנו בחירי עליון, לעתים רחוקות ולמועד אחרית הזמנים; שירים מביעים תהלת ה׳ אשר תגיל עליהם רוח אנוש ברעד קדשה, ולב אדם תמוג מהמה בחרדת עליונותה; אמרי מוסר נוזלים כטל, אשר ישרישו בנפש זרעי צדק ומישרים, וטעמי נימוסים בקרבה יפגשנו· חקי חיים מוצאי פי החכמה, המאשרים את האדם אשר יכין פעמיו באורח מצותם, והשומרים מפח יקוש את רגלי שומריהם· הכל ערוך בסדר מליצות נעימות ומדת משלים נשגבים עד למאוד, אשר חכמי העמים הגידו תפארתם ולא כחדו כי נבחר מעשי עט מחבריהם לא ידמו אליהם; כי מי בארץ יערוך אל יקירי אל, אשר רוח ה׳ הנה נלבשה, ונשמת שדי היא הנעימה אמרות פיהם?

והנה מבלעדי דעת למודי המליצה ומשפטיה, אשר ימשלו בשפתי כל מדבר נעימות, לא יכון לטעום היטב את מנעמי כל ספר מליצי ולהבין עד תכלית יופי אמריו; ואיככה יבחנו בני עמנו אשר לרבים מהמה נעלמו הלמודים העיקרים האלה, את נועם ספרי קדשנו העמוקים מאוד? איככה יעלו אל היכל הנוגה המוסד ברמה מרומי הרים, בטרם ידעו את מסלותיו הרמות אשר נעדר תהלוכותיהן יגיעו אלין שוחרי עדן? —

הקדמה

לזאת יעלתני נפשי לגשת אל המלאכה הזאת, למען סול דרך אל כל המשכילים להתענג עונג אמתי במליצות ספרי הקודש, כי אערוך לפניהם את למודי המליצה העברית מבוארים במשלים טובים הנעתקים מאת הספרים הנזכרים· והנה בארתי לפעמים גם את המשלים האלה באור נרחב על פי חכמת המליצה, למען הראות רוב היופי הנסתר בהם; כי מליצות ספרי קדשנו הן הנה כאבני חפץ אשר אך בבחינה רבה יגלה חן אמתת יקרתם· ולפעמים דמיתי יחד שני ציורי מליצה הבאים על ענין אחד בספרי הקודש; שקלתי את חין ערכם במאזני הבחינה אחרי אשר שמתי לפלס חקי המליצה ומשפטיה למשקלת, למען הראות למי משניהם היתרון· ואתם בחורי ישראל! השוקדים על דלתות החכמה, אם תשגו בספר הזה ותדרשו מעליו את יקרת למודיו, אז תמצאו נועם בתורת ה׳ ובדברי קדושיו·

ווין, ראש חדש ניסן תקע"ה לפ"ק·

שלמה לעוויזאהן

לכבוד

אלופי ומידעי

הגביר היקר החכם השלם

כ"ה ליב הארצפעלד נ"י

ק' ק' צענזאר בעיר ווין

מנחת ידידות היא מזכרת אהבה מאתי המחבר

Digitized by Google

Digitized by Google

הַמְּלִיצָה מְדַבֶּרֶת

בְּסִפּוּר מַעֲלוֹתֶיהָ וּתְהִלּוֹתֶיהָ

בְּצַוֹּת אֵל אֶל תֹּהוּ
הֱוֵא אֶרֶץ וְלַבֹּהוּ אָמַר וַיְהִי
תֵּבֵל פָּקַד עֲלֵי יוֹפִי הַמְשַׂחֵק
מֵעוֹלָם לִפְנֵי מְכוֹן כִּסְאוֹ לָתֵת
אֶת חֶמְדַּת שַׁעֲשׁוּעָיו עֲלֵי אֲדָמוֹת — אָז
בִּירַקְרַק עֵשֶׂב כָּסּוּ נְאוֹת שָׂדַי
וְעַל רִגְבֵי כָּל אָחוּ רֶפֶד יֻצַּע
דֶּשֶׁא כָּל עַנְפֵי כָּל עֵץ מְפֹרָח
נֹעַם מָלְאוּ וּמֵעֲפַר אֲדָמָה
הִתְיַלְּדוּ נִצָּנֵי חֶמֶד לַעֲטוֹת
אַרְגָּמָן צִוְּתָה הַשּׁוֹשַׁנָּה וְעַל
חֲבַצֶּלֶת נִפְקְדָה לְהַלְבִּין כֶּחָלָב
שָׁדַיִם כְּמַרְאֵה לֶהָבֶת הִבְרִיק
הָעֵנָב עֲלֵי גֶפֶן
אַדֶּרֶת וְנֹגַהּ כֶּתֶם כִּסָּה אֶת
שְׂדֵי תְרוּמוֹת· גַּם בְּבֶטֶן אֶרֶץ בְּמַאֲפֵל
צַלְמָוֶת רִגְבֵי חוֹל לְזָהָב נֶחְמָד
דָּבְקוּ וּמִצְּרוֹרוֹת הֶעָפָר

נוֹצַק יְקַר הַכֶּסֶף שָׁם מִכִּלְיוֹת
רֶפֶשׁ יָצָא אוֹדֶם
נְחֹשֶׁת וְאֶל אַבְנֵי אוֹפֶל קַרְנֵי אוֹר
נָתְנוּ כְּזוֹהַר כּוֹכְבֵי רָקִיעַ
הִזְהִיר יָשְׁפֵה וָלֶשֶׁם וְכִיפַּעַת
חַכְלִילוּת הַשַּׁחַר
הָאֹדֶם הַשּׁוֹהַם כְּעֶצֶם שָׁמַיִם
בְּיוֹם צַח נִגְלָה הַסַּפִּיר וּכְחֶמְדַּת
לוֹבֶן הַשֶּׁלֶג הִלְבִּין הַבְּדוֹלַח ׃
גַּם אֶל בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ מְנַת תִּפְאָרָה
נָתְנָה בִּגְאוֹן קַרְנַיִם צְבָאֵי
הָרִים הִתְפָּאֲרוּ וִיקַר צְבָעִים
עָטוּ זוֹחֲלֵי אֶרֶץ חֶמְדַּת תּוֹאַר
הִנְחִלָה לַנֶּשֶׁר וְאֶל זְבוּבֵי מָוֶת
כַּנְפֵי זָהָב נֶחֶלְקוּ תִּפְאֶרֶת
נַאֲוָה טְלֵי סוּס גִּבּוֹר
הוּצְקָה וּבַהֲדַר אֶבְרָה וְנוֹצָה
בְּנוֹת הַיַּעֲנָה הִתְעַלְּסוּ מַעֲטֶה
צָחַר עָטְפוּ טְלָאֵי שָׂדַי וְעַל פְּנֵי
יוֹנִים הַמּוֹת רוּחַ חֵן נִשְׁפָּכָה
גַּם נָמֵר הָאַכְזָרִי לָבַשׁ אֶת
יְפִי עוֹרֵהוּ וְעַל אֲרִי טוֹרֵף טֶרֶף
הוֹפִיעַ הוֹד נוֹרָא ׃

וּלְךָ בְּחִיר שַׂדַי חוֹתֵם כָּל חֶמֶד
וּמְלֵא חֵן לְךָ הָאָדָם נָתַן

היתרון

הַיִּתְרוֹן יְפֵיפִיָּת מֵרְבָבוֹת
יְצוּרֵי הָאָרֶץ וְכַמֶּלֶךְ בַּהֲדַר
גְּאוֹנוֹ תִּתְהַלֵּךְ בֵּין הוֹלְכֵי אֲדָמָה·
לָךְ אַדֶּרֶת הַקּוֹמָה וְאַף צַחוּת
עוֹר הַגְּוִיָּה נִתְּנָה הִתְפָּאֲרָה
בִּמְרוֹמֵי מִצְחֵךְ וְחֵן וָנוֹעַם
בְּשֶׁפֶל פָּנֶיךְ יֵשְׁבוּ מִבֵּין
שׁוֹשַׁנֵּי שְׂפָתֶיךְ תִּטּוֹף חֶמְדַּת
הַדִּבֵּר וְרִשְׁפֵּי הָאַהֲבָה גַּם בְּרַק
רוּחַ חֲנִינָה מִטּוֹהַר עֵינֶיךְ
יְנוֹצְצוּ גִּיל בִּלְבָבֵךְ כִּי יָרוֹן
עֲלֵי פִּתְחֵי פִּיךְ חֵן צְחוֹק יְשַׁלֵּחַ
גַּם מְהֹמִיַּת שְׂמָחוֹת כִּי תְּסָעֲרֶנָה
בְּקִרְבֵּךְ נִטְפֵי פְּנִינִים מִבֵּין
עַפְעַפַּיִךְ יִזָּלוּ — וְעַל כָּל הוֹד
גְּוִיָּה גְּדֵלָה תִּפְאֶרֶת נַפְשֵׁךְ
וִיקָרַת הֲדַר רוּחֵךְ עַל כָּל חֶמְדַּת
הַבָּשָׂר גָּבְרָה·

וְאֵלַי בַּ ת יוֹפִי (שִׁמְעוּ וַאֲסַפֵּרָה)
אוֹ אֱלוֹהַּ מִמַּעַל
קָרָא וּבְאָזְנֵי אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת
נָתַן אִמְרוֹתֵיהוּ: „הֵן תִּפְאֶרֶת
„כָּל חֶמְדָּה בָּאָרֶץ
„נָתַתִּי וּכְמַלְאַךְ אֵל יִתְהַלֵּךְ
„אָדָם בֵּין פְּאַר אֲדָמוֹת.

„רְדִי גַּם אַתְּ אַרְצָה כִּי תְהִי אֶל בֶּן אֱנוֹשׁ
„לְמִשְׁעֲשַׁעַת וְאַף שַׁלֶּטֶת אִשִׁיתֵךְ:
„עַל מְזִמּוֹת רוּחוֹ׃ מוֹשֵׁל שְׁמַתִּיהוּ
„עַל כָּל יְצוּרֵי אֶרֶץ מוֹשֶׁלֶת תְּהִי
„אֶת עָלֵיהוּ וְעַל כָּל דוֹרוֹתֵיהוּ׃"

וּמֵאָז וְעַד עַתָּה
אֲנִי בִּמְתֵי חֶלֶד שׂוֹרֶרֶת וְאֵין קֵץ
לְעֹז מֶמְשַׁלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ אֲנִי
אָעִיר הֲמוֹן תְּשׁוּקוֹת בְּלִבּוֹת בְּנֵי אֱנוֹשׁ וְאַף
רִגְשַׁת שְׁאוֹן רוּחָמוֹ אֲנִי אַשְׁקִיטָה;
אֲנִי אָחִישָׁה מִצְעֲדֵי גֶּבֶר לִפְעוֹל
גְּדֹלוֹת וְאַף אֲנִי אֲהַפּוֹךְ:
זְמָמֵי אִישׁ מְהַפִּיק נוֹרָאוֹת כִּי
מִי יַעֲמוֹד נֶגֶד נֹעַם אִמְרוֹתַי?
וְנֶגֶד צוּף דִּבְרוֹתַי
מִי זֶה יָקוּם כִּי אַבִּיעָה? — כְּזִרְמֵי
מַיִם כַּבִּירִים הַפּוֹרְצִים מִבֵּין
רֶחֶם הֲרֵרֵי אֵל יִשְׁטְפוּ שָׁטוֹף
וְעָבוֹר בְּרַעַשׁ הֲמוֹן דָּכְיֵיהֶם וּמִי
יַעֲמוֹד נֶגֶד גְּאוֹן עֻזָּם? וּבֵין שְׁאוֹן
הֶמְיַת גַּלֵּיהֶם מִי זֶה יַרְגִּיעַ?

אֲנִי אֲהַפּוֹךְ לֵב אַכְזָרִי וְאָעִירָה
רוּחַ חֲנִינָה בְּקִרְבּוֹ — נֶפֶשׁ נְחֻשָׁת
בַּל תִּמַּס מִדִּמְעוֹת עֲשׁוּקִים מֵעֹז;

להבותי

לַהֲבוֹתַי תְּהִי לְמַיִם וְכִכְפוֹר בּוֹקֶר
מִנִּי חוֹם צַח תִּזַּל מִלַּפִּידַי
אֲמָרוֹתַי — לֵב יָצוּק כָּאֶבֶן לֹא
יַעֲלֶה בוֹ צֶמַח צְדָקָה אֲנִי אֲשַׁלַּח
דִּבְרוֹתַי וַאֲמַסֶּנּוּ וְאֶטַּע נִטְעֵי
אַהֲבָה בְּקִרְבּוֹ — כְּשֶׁמֶשׁ הַמְשַׁלַּחַת
נִיצוֹצֶיהָ בִּמְעָטָה
קֶרַח הַמְכַסֶּה פְּנֵי אֲדָמָה תַּזֵּל
כְּדוֹנַג אַבְנֵי מַיִם הַמְּדֻבָּקִים
בְּקָרָה וּמֵרִגְבֵי עָפָר תּוֹצִיא
מֶגֶד תְּנוּבוֹת יִשְׂמְחוּ
בָּהֶן בְּנֵי תֵבֵל וְאַף יִתְעַנְּגוּ ׃

אֲנִי אֱלֹהִיב זִקֵּי תִגְבּוֹרֶת בְּנֶפֶשׁ
חַלָּשׁ וְרִשְׁפֵּי אִשִּׁי
הַחוֹדְרִים בְּרַכֵּי לֵבָב כָּל מוֹרֶךְ
וָפַחַד מֶהֱמָּה
יַצְמִיתוּ — מִלַּהֲבוֹת דִּבְרוֹתַי לֵב
אֱנוֹשׁ כִּי יֵחַם לָצֵאת לִקְרַאת נֶשֶׁק
יַחְשׁוֹב לְתֶבֶן חִצִּים וּכְלֵי מָוֶת
וּכְעָלֶה נִדָּף יִהְיוּ לוֹ מַפָּץ
וּכְלֵי זַעַם — מִמּוֹקְדֵי אֲמָרוֹתַי
תְּשׁוּקַת הַקְּרָב כִּי תוּקַד בִּלְבַב אִישׁ
הָלוֹךְ וְאַף נַגֵּן יִתְהַלֵּךְ בֵּין שְׂדוֹת
הַהֶרֶג וּבֵין שְׁאוֹן
הֲמוֹת הַנִּלְחָמִים לִבּוֹ יִמְצָא

מְנוּחַת קֹל עֵנֶב יְהִי לוֹ רַעַשׁ
כִּידוֹן וּמֶחֱמַת בְּנֵי אַשְׁפָּה מְעוֹפְפִים
עַל כַּנְפֵי מָוֶת לֹא יַרְגִּז לִבּוֹ —
כְּהַר אֵיתָן הַמָּצוּק בְּבֶטֶן אֶרֶץ
וְרֹאשׁוֹ עַד מִשְׁכְּנוֹת עֲנָנִים יַגִּיעַ
יָבֻז לְקֹל רַעַם הַהֹמֶה בֶּעָבִי
גָּפְרִית וְזִיקֵי בָרָק בְּנֵי עֲנָנָה הָרַת
אֵשׁ כָּל יַרְגִּיזוּהוּ וּכְסֶלַע כָּלֵב
יַמִּים נָטוּעַ עַל פְּנֵי תְהֹמוֹת לֹא
יִירָא מִשְׁאוֹן סוּפָה וָסַעַר כִּי
יַכּוּ בְּעֶבְרָתָם הֲמוֹן
גַּלִּים וּמֶהֱמַיַת מִשְׁבְּרֵי הַיָּם
הַשּׁוֹטְפִים כַּחֲמַת אַף עַל רֹאשׁוֹ לֹא
יַשִּׂיגֵהוּ פָּחַד •

אֲנִי אַכְחִיד שִׂנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ
וּמִדַּבְּרוֹתַי אוֹיֵב אֶל אוֹיֵב
כִּתְאוֹמֵי בֶטֶן יִשָּׁקוּ — לְדָם כִּי
תִצְמָא נֶפֶשׁ צוֹרֶרֶת וִידֵיהָ
לִכְלֵי רֶצַח כִּי שְׁלֵחָה אֲנִי חֵץ
נָקָם אַפִּיל מִכַּף זְדוֹנָה וּכְלִי
זַעַם מִבֵּין אֶצְבְּעוֹת עֶבְרָתָהּ אֲנִי
אַאֲבִידָה — אֵיבַת מְדָנִים כִּי תָחֱמַת
בְּנֶפֶשׁ נֶעְכָּרֶת וּבְקֶרֶב רוּחַ
קַנּוֹא כִּי תִצּוֹ: הַשְׁמֵד! אֲנִי אֲגָרְשֶׁנָּה
מִלֵּב מֶמְשַׁלְתָּהּ וּמֵאִמְרוֹתַי

ב

רַעְיוֹן אֶל רַעְיוֹן יַבִּיעַ: אַהֲבָה! —
כְּרַעַם מַחֲרִיד שָׁאוֹג
כִּי יִשְׁאַג עֲלֵי אֶרֶץ
בְּרוֹגֶז שָׁמַיִם וְהֶגֶה נוֹרָא כִּי
יְשַׁלַּח מִבֵּין סִתְרֵי הָשְׁכּוֹ עַל
הֲמוֹן לְאֻמִּים רֶגַע בְּשׁוּם אֱלוֹהַּ עָלָיו
יְאַפֵּס אֶת עֲנָנָיו
אֲפֵילָתוֹ וְנוֹעַם שֶׁקֶט צַח נִשְׁקָף
מִבֵּין זוֹהַר מְרוֹמִים
אַף הוֹד אוֹר מוֹפִיעַ
וְחֵן טוֹהַר שַׁחַק מִקְּצֵה שָׁמַיִם
וְעַד קְצֵהֶם יִשָּׁקוּ.

אֲנִי אַרְנִין אֶת לֵב אֱנוֹשׁ מֵחֲצִי
שַׁדַּי וְנֶפֶשׁ שְׂבֵעָה מְרוֹרוֹת מִכּוֹס
חֲמַת עֶלְיוֹן עַל נוֹפֶת תַּנְחוּמוֹתַי
תִּתְעַנָּג — נִחוּמֵי שִׁירוֹתַי כִּי
אָשִׁיר עֲלֵי נֶפֶשׁ נִכְאָה יֵעָצְרוּ
בְּעֵינוֹת דִּמְעוֹתֶיהָ וְיִיבָשׁוּ וְאַף
הֶמְיַת אַנְחוֹתֶיהָ
לִדְמָמָה יָקִימוּ — מִקּוֹל רִנַּת
זְמִרוֹתַי כִּי תַּעֲבוֹרְנָה עַל לֵב אֱנוֹשׁ
דַּכָּא תְּחִי מַהֵר רוּחוֹ וְעֶשְׁתֹּנוֹתָיו
מַהֵר תִּצְהַלְנָה וְתַחַת מְרִי עֶצֶב
יִלְבַּשׁ שְׂמָחוֹת — כֵּן מִנּוֹזְלֵי שְׁחָקִים
עֵץ יָבֵשׁ יַפְרִיחַ

וממטר

וּמִמְּטַר שָׁמַיִם יִשְׂגֶּא הַדְרוֹ
בִּימֵי שֵׂיבָה מֵהֵר תִּתְעַנַּג כָּל
עַיִן עַל יְפִי פִּרְיֵהוּ וְצֵל עֲנָפָיו
מֵהֵר אֶת נֶפֶשׁ עֲיֵפָה יְשַׂמֵּחַ׃

וּבְכָל אַפְסֵי תֵבֵל
אֲנִי שׁוֹכֶנֶת וּמוֹשָׁבִי מִקְּצֵה
אֶרֶץ וְעַד קָצֶהָ׃
עַל הַרְרֵי שֶׁלֶג אֶשְׁכּוֹנָה בְּפַאֲתֵי
צָפוֹן וּבֵין הֶמְיַת יְלֵל סְעָרוֹת שָׁם
תֶּהֱמֶינָה זְמִרוֹתַי׃ בְּתוֹךְ עֲפָרוֹת אֵשׁ
אֶתְהַלְּכָה בְּאַרְצוֹת
תֵּימָן וְכַשֶּׁמֶשׁ תִּזַּל לֶהָבוֹת
שָׁם אַזִּיל שִׁירוֹתַי׃ אֲרַחֲפָה עַל
מוֹצָאֵי הַבּוֹקֶר בְּקַצְוֵי קָדִים
וּבְקֹל כִּנּוֹרִי שָׁמָּה אָעִירָה
שָׁחַר׃ אָלִינָה בְּאַחֲרִית יָם עַל רֹאשׁ
הָרֵי נֶשֶׁף וּבְקוֹל רִנָּתִי שָׁם
אֶקְרָא אִישׁוֹן לַיְלָה
מִתּוֹךְ חַדְרֵי אוֹפֶל׃ עַל פְּנֵי מְצוּלָה
אֶתְנוֹדְדָה אֶת יוֹרְדֵי
אֳנִיּוֹת הַנִּשָּׂאִים עַל אֶבְרַת
רוּחַ מִקְּצֵה יַמִּים
וְעַד קְצֵיהֶם אַף הוֹלְכֵי
צִיּוֹת כָּל אֲעֻזּוּבָה כִּי יֶאֶרְכוּ
יְמֵיהֶם בֵּין נִבְכֵי אֶרֶץ נוֹרָאָה׃

בְּרֹאשׁ הוֹמִיּוֹת קֶרֶת
אַטִּיפָה אִמְרוֹתַי וּבֵין סְלָעַי
שֶׁקֶט וְהָרֵי מְנוּחוֹת אֲרוֹבֵב שִׂפְתֵי
אֱנוֹשׁ בּוֹדֵד · בְּצֵל עַנְפֵי יַעַר וְסֵתֶר
חוֹרֶשׁ מֵצַל מְאַהֲבַי אַחֲרַי יִדְרְשׁוּ
כִּי יִמְצָאוּנְנִי וּבֵין נְאוֹת פֶּרַח׃
וּמִצְהֲלוֹת שְׂדוֹת שׁוֹשַׁנִּים אֶשְׁפּוֹךְ אֶת
רוּחִי עָלַי בְּחִירַי · לִי
יִמְתְּקוּ גְּדוֹת נַחַל שׁוֹטֵף וּמִקּוֹל
הֶמְיַת מַיִם כַּבִּירִים יֵעוֹר קֹל
תִּפְאַרְתִּי אַף עַל עֲנוֹת מֵי מְנוּחוֹת
אֶשְׂמְחָה וְעַל שְׂפַת נָהָר שָׁלוֹם אֶטַּע
יְקַר אָהֳלִי · הֵן אֶשְׁקְדָה עָלַי חֲצַר קְבָרוֹת
וְעַל שִׂפְתֵי אִם שַׁכּוּלָה שָׁם אֶשָּׂא
נְהִי אַף אֶרְבְּצָה בֵּין מִשְׁפְּתֵי רוֹעִים
כִּי אֲזַמְּרָה שָׁמָּה
אֶת מַנְעַמֵּי אַהֲבָה ·
אֲנִי אֵצְאָה אֶת מוֹשֵׁךְ הַזָּרַע אֶל
תַּלְמֵי שָׂדַי וְאַף אָבוֹא אֶת אֲלֻמּוֹת
קְצִירֵהוּ הַבַּיְתָה · לְרַגְלֵי נוֹטֵעַ
הַגֶּפֶן אֶעֱלֶה עַל מְרוֹמֵי כָּרֶם
וְלִפְנֵי בוֹצֵר שָׂמֵחַ אָשׁוּבָה
אֶל מְלוֹן כְּפָרִים · לִי יִקְרָאוּ יוֹשְׁבֵי
מִשְׁתֵּה הַשְּׂמֵחִים עֲלֵי יַיִן וּבְרֹאשׁ
הָמוֹן חוֹגֵג אֲנִי אֶתְהַלְּכָה גַּם
שׁוֹכְנֵי בָּתֵּי כֶלֶא

המה ישחרונני ואת אסירי ברזל
חדלי אנשים אני אתרועעה* כי
אין עוצר להליכות תפארתי ועל
כל פנות תבל אני
אשפוך את להבותי — כשמש בהדרת
בוקר כי תגלה
מגבולות קדים כנפות הארץ
תבערנה מנוגה
לפידיה ואף להבות אש תפרש
ממרום נתיבה על פני רוחב ימים
יפעת כתם תכס את
תועפות הרים ואל מי כל נהר
תשלח זהב חציה
מברק קרניה תתנודד בלהות
היער ואף חגוי נקיקי סלע
תדרוש בזוהר צדקתה ממעל*

וכרוב ממשלתי עלי
ארץ כן רבה התפארת אשר
יקירי יכתירו כי אני משחרי
אהב ולבחירי שם
עולם אתנה — נכבדי ארץ כי
יכל זכרם בכלות שארם אמרות
אהובי אל דור אחרון יזקרו וכל
ימי מתוק אור השמש
המה ימתקו — אבירי תבל

כי

כִּי יֹאבַד שֵׁם מִפְּעֲלוֹתֵיהֶם תַּחַת
מְסִבּוֹת עִתּוֹתֵי עוֹלָמִים דּוֹרוֹת
מְכַבְּדֵי עַד אֶפֶס עֵת יָקוּמוּ
וְעַד בִּלְתִּי יְסֹדוֹת הַתֵּבֵל הֵמָּה
יַעֲמוֹדוּ — כְּאִיֵּי עוֹלָם נָטַע אֵל
בְּלֵב נַהֲרֵי נַחֲלֵי נוֹזְלִים יַעֲמוֹדוּ
לָעַד בֵּין זִרְמֵי מַיִם כַּבִּירִים
הַגּוֹרְשִׁים אֳנִיּוֹת לְאֻמִּים וּמְלוֹאָן
וּמִשֶּׁטֶף מָיִם
עַזִּים כִּי יֶהֶדְפוּ כְּקַשׁ נִדָּף צִי
אַדִּיר בַּל יֶעְתָּקוּ — עַתָּה כָּל
דּוֹרְשַׁי! אֶת לִמּוּדֵי תִּשְׁמְעוּ אַף
אֶל מִשְׁפָּטַי הָבִינוּ כִּי נָעִים
כִּי תִשְׁמְרוּ עַל דַּל
שְׂפָתוֹתֵיכֶם יַחַד כִּי יִכּוֹנוּ׃

עד הנה דברי המליצה

באמת נעים הוא לשמור את למודיה, ומאוד נאוה להבין אל כל משפטיה יחד; כי המה יכשירו את האדם אשר השיג, מנדבת ידי הטבע שלשת קנינים נכבדים אשר המה: עוז ההתפעלות (שטארקעס געפֿיהל) התעורות כח המדמה (שטיראיטע פֿאנטאזיא) ויושר השכל (ריכטיגער פֿערשטאנד*), להיות לאיש מושל רודה בנועם

*) האדם אשר שלש אלה יחד לא נתנו לו, לשוא יעמול להכין לו יד ושם בין נתיבי המליצים; כי איככה יוצק רוח ההתפעלות בינות דבריו ואיככה יספוק אל תוכם אש להט ההרגשות, אם לבו לא הרגש להתפעל ונפשו לא התלהבה לאשונה? מי יתן חום מני קור ומני קרח מי יוציא רשפי שלהבת? — ואלו היתה עוז ההתפעלות בלב האדם, אם כח דמיונו לא יתעורר אז נקדנו שלוך ושמור, כהמות רוח סער אשר ישער ארזי אל מתהמות משעם אף יפולו הרים וינתן שלגי עד נדוע תשלו; לא יכון לעוף על כנפי דעיוניהן מתנשא לארץ ויושבים, להרים את תכונתו מעם עד גבהי שמים ולהביע את תוכנו מעם נפתוי שאול, לנשות קו המדם על אין —

בנועם דבריו בלבות בני תבל — וגם היות כי בכל ענין, הדבר הנכבד במעלה לו משפט הקדימה; לכן גם אנחנו נדבר בראשית למודי המליצה מן

הַנִּשְׂגָּב

(Sublime.) (דאז ערהאבענע)

יען כי הוא המושל ממשל רב בלבות בני אנוש, ופעולתו היא החזקה בנפש׃

פעלת הנשגב

המליצה אשר תחתוף פתאום ברעם הפעלתה את כל הגות האדם, כי תמלא בענינה את הנפש כלה, מבלי תת מקום אל רעיון אחר לעבור בה, היא **הנשגבה מאד**; והרגשה כזאת אשר תולד בנפש מהנשגב כאשר יפעול בעצם עזו הוא **ההתמהון** או **ההשתוממות** (דאז שטוינען), והיא רבה וחזקה **מההתפלאות** (דיא פערוואונדערונג) הנולדת בנפש מהנשגב אשר לא הגיע לתכלית הרוממות׃

איכות הנשגב

דע! כי היסוד לכל מליצה נשגבת המענגת את הנפש עונג רב, הוא, **ציור ענינים יוצאים מן המורגל**; כי מחכמת היוצר הגדולה בהשתלמות האדם, נטבע בנפש כל אנוש, אשר תתעדן מהשגת דברים חדשים, כי יכבדו בעיניה מאוד, ולהפך יקלו בעיניה הדברים אשר השיגה אותם כבר ימים רבים, כי לא תשא עוד עונג מהמה׳ והתכונה הזאת היא אשר כראה מושלת בעצם תמיד בלב האדם כל ימי חייו, מעת הגלה הכרת הנולד ועד יום מות גבר — הלא תראו, איך מהר יקוץ הילד בכלי שעשועיו, כי יחפוץ חדשים לבקרים, ואיך גם יתאם הגבר בקניני נחמדיו אשר

קץ, ולאת קלב אל בלי־די, לקרוא בגרונים רבים מאפס חסו, ולאת חיים והתעלומות אל רום־אין־בקרבו, להפריע חקי ונהגי מלורים, ונכרות ברית את כל נפלא ותמהים, אשר בזה תשיגנה המליצות נשגבות למיניהן — ובסוף סערת חכה שתדמה בכליון המליץ ושקט ואחת ישובו אל לבו אחרי אשר נוראות עברו פיו, לולא ישוב אז לגרוף ולספר את מעשהו ביותר הסכל תחת עדיי כזבים אשר בעיון כח דמיונו שתעדנו בין אמתת מחתרי אמרותיו, כסגיגי הנערנים בגסן הדרי ארן את עפרות כוזבים; כלא תלאינה תלונותיו אז תחת אשר תמגנגם, ונפש כל מבין תזמם חונבת — לזאת נאחזים ימלאו שלאת הקנינים האלה בנפש כל מבין כנגד אשר יקום בין בני תבל; כי שתן תבחת קולם סאה, אשר יתבח בו המליץ הנבחר תחת אנשיו ביום לאחז מדמם אמו, לאמר: עליון כל גני דרו — אשרכו! כי זכרו עד אחרית הימים יקום, ואחרי טוב אנפי סדרות לעפרם, שמו עוד יהי נקדש בגוים!

אשר השיגתם ידו, ויום על יום יוסיף עמל לקנות חדשות לבל תלאה נפשו בין שפעת חפציו הנושנים — והנה גם במליצה כן הוא, אם תצייר ענינים החדשים בענין מה אל הנפש הנמלאים והנבהים בסדרי הבריאה אך במקצות רחוקים ולעתים רחוקות, או היוצאים ממנהג הטבע וממהלך קורות תבל; אז תיצק שפע עונג רב אל כליות אנוש, אז תעניק את נפשו בחפזה מתכונת השקט והמרגוע, אל מוקדי להבות עדנים, ואז היא **נשגבה**׃

שם הנשגב

והנה בין הדברים הנופלים תחת חוש הראות, (האחרון בכל חמשת חושינו) אלה אשר יש בהם התפשטות באורך או בקומה יותר מאשר הרגלנו לראות סביבותינו יום יום — הדברים הגדולים והגבוהים מאד — הם אשר יביאו לרוב השתוממות אל לבנו, וממראהם תאחזנו עלילות התמהון הבא המשתער בקרבנו, לא ממראה הדברים היפים והנחמדים אף כי יערבו על נפשנו מאוד · כי לא נשתומם על מי שילוח הנהר הקטון, אף כי מימיו זכים המה וכעין הבדולח יצהירו; אבל נשתומם על היאור הגדול המכסה את כל ארץ מצרים בשאון מימיו ביום השטף, או על הים הגדול המקיף את כל האדמה מקצה אל קצה · כן לא תשתאה נפשנו ממראה אש יוקד במערכת עצים עלי המזבח; אבל סוגר ושמה תאחזנו בזכרנו את התהמות הלוהטים, אשר מתחת להרי געש המציקים מתוך פיהם גחלי אש שוטפת, או מציור מדורת תפתה כפי אשר יצייר ישעיה, או מדמיון הלהבה הנורא במליצת לא — קם — כמוהו, הנגלת באף אלוה ברעש מרומי שמים, ויורד ושורף עד שרשי תהמות הארץ׃

כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תָּפְתֶּה
גַּם הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכָן
הֶעֱמִיק הִרְחִיב
מְדוּרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה
נִשְׁמַת יְהֹוָה כְּנַחַל גָּפְרִית
בּוֹעֲרָה בָּהּ׃ (ישעיה למג)

כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי
וַתִּיקַד עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּית
וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבוּלָהּ
וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים׃ (דברים ל״ב)

כמו כן נשתאה בראותנו את השנהב הכבד אשר יראה לנו בגדלו ובגבהו, בהר גבוה ותלול אשר נפח בו האל נשמת חיים; או בראותנו את לויתן העקלתון אשר בים, הדומה למראה עינינו כאי נרחב אשר הולך רוח חיים בעפרותיו, ואשר מהליכותיו יתגעשו (כפי ציור מליצת ספר איוב) כל מימי מצולה, כמו הסיר אשר רתח מיקוד אש, אף ילבינו מקצף הרב העולה במצולתו על פניהם, עד כי יחשוב אנוש אז את הים כאיש שיבה המלבין משלג שערותיו·

יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה
יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה
אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב
יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה· (איוב מ"א)

גם הגובה יפעל בנפש הפעלה עצומה, בהולידו בקרבה הרגשת התמהון והרוממות — במרום הרים הכינו אבותינו את מקדש אלהים לפנים, למען רומם הדרת תפארתו — במרומי קרת תכונן מצבת איש גבור אשר נפל בשדה המערכה, למען יכבד זכרו עוד בפי דור אחרון — במרום כסא גבוה ישב המלך ביום שבתו לדין עמים, והמליץ המטה כפלגי מים לבב העם בעוז אמרותיו, יעמוד במרום הבמה גבוה מכל העם — ומה נכבד לעין רואה מראה עץ השתול על שפת הר גבוה! או מראה בית קטן הנשקף מראש הפסגה נגד פני השרון! מי לא ישתאה למחזה הנשר כי יפלח מרומי שחק בכנפי עזו? או למראה איש עולה בכבוד עב על במתי ענן? ומי לא יעלוז לציור גדלת צדקת אל וחסדו במליצת נעים זמירות ישראל?

יְהוָֹה! בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ
וֶאֱמוּנָתְךָ עַד שְׁחָקִים
צִדְקָתְךָ — כְּהַרְרֵי אֵל
מִשְׁפָּטֶיךָ — תְּהוֹם רַבָּה· (תהל' ל"ו)

וכן במענה השוחי בספר איוב:

הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא?
אִם עַד תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא?
גָּבְהֵי שָׁמַיִם — מַה תִּפְעָל?

עמקה

עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל — מַה תֵּדָע? *)
אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה
וּרְחָבָה מִנִּי יָם · (איוב י"א)

והנה גם בחוש השמע כן הוא; אם יגע עד אזנינו קול יחזק יותר מאשר הרגלנו לשמוע פעם בפעם, תשתומם נפשנו מאד, ובפתע פתאום תמלאנה כליותינו תמהון והשתעדות — קול מים אדירים המתנפלים מראש הצורים בקול שאון נורא — קול המון הרעם המתגולל בין חברת עבי לפידים — קול נוחת אנשי הצבא כקרבתם אל האויב ביום הרג רב — הא המה ישגיבו את יסודי המליצה מאד מאד·

וָאֶשְׁמַע אֶת קוֹל כַּנְפֵיהֶם
כְּקוֹל מַיִם רַבִּים
כְּקוֹל שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם
קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה · (יחזקאל א)

ומה נפלא במליצת ישעיה ציור המון רעם נורא המפוצץ קול אחדים על כנפי להבות ברק, היורקים אלה בין שאון זרמי מים כבירים שוטפים גשמי עָל!

וְהִשְׁמִיעַ יְהֹוָה אֶת הוֹד קֹלוֹ
וְנַחַת זְרֹעוֹ יַרְאֶה
בְּזַעַף אַף וְלַהַב אֵשׁ אוֹכֵלָה
נֶפֶץ וָזֶרֶם וְאֶבֶן בָּרָד · (ישעיה ל"ד)

וכן במליצת ירמיה ציור נהמת חיל האויב·

מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת סוּסָיו
מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו

רעשה

---

*) הנה תראה כי העומק אף הוא נחשב לרעיון נשגב במליצה; יען כי באמת אחד הוא עם הגובה, ואינו נבדל ממנו רק בבחינת המעלה והמטה, וכאשר יכנו הרומיים בלשונם במלה אחת altum כן כאשר גבוה כן כאשר עמוק, והמתבונן בעצם אל הגבוה סוף השפל אל העמוק·

רָעֲשָׁה כָּל הָאָרֶץ
וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ
עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ (ירמיה ח)

ובמליצת נעים זמירות ישראל, ציור המון תרועת תבל ותמיה ביום כי יבוא אלהים לשפוט את כל הגוים׃

יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ
נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף
יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ
לִפְנֵי יְהוָה
כִּי בָא לִשְׁפּוֹט הָאָרֶץ
יִשְׁפּוֹט תֵּבֵל בְּצֶדֶק
וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ (תהלים צ"ח)

והנה ידוע כי חושי אנוש הם קודמים בפעלתם לפעלת השכל, כי הם אשר יביאו את המושגים אל הנפש, ויניעוה לחשוב מחשבות ולפעול מפך רעיונות; ולכן נשאיל גם כן מהדברים הנופלים תחת החושים שמות רבים בלשון אל הענינים הנופלים תחת השכל׃ ויען כי יתר שאת לחוש הראות על חוש השמע בעוז ובהבדלות, השאילו חכמי המליצה מחוש הראות התואר אשר יורה, על כל מליצה הנפלאה אל הנפש המשכלת, והמביאה השתוממות אל קרבה, בקראם מליצה כזאת נִשְׂגָּבָה׃ כי השרש שגב מורה על הרוממות, [כמו כְּחוֹמָה נִשְׂגָּבָה (משלי י"ח), ומגדל גבוה אשר יחסו בו אנשי עיר לעתות בצרה יקרא מִשְׂגָּב] ויען כי הדבר הרם ונשא מאוד לעינינו יביא השתוממות אל לבנו, הושאל התאר נשגב *) על כל ציור מליצי המוליד בקרבנו הרגשה הזאת׃

הרגשת

---

*) וכן השם sublime בספרי חכמי העמים אשר יורם על הענין במליצה, הנחתו בלשון רומי היא לסודות על הגובה (ערה״מבען)׃

הרגשת ההשתוממות קרובה אל הרגשת הבהלה·

דע! כי הרגשת ההשתוממות הנולדת בנפש מליודים נשגבים במליצה, קרובה אליה מאוד היא הרגשת הבהלה אשר תאחזנו תתאום בגשת אלינו דבר איום ונורא *) כי אף היא תמשול בנפש לחתום את רעיוניה ולשלול את כח הבינה· ולזאת המליצה אשר תפליא לצייר דברים נוראים ומבהילים, היא אשר תוליד בנפש האדם ההשתוממות הגדולה, והיא הנשגבה בכלן — ומה נשגבה מליצת נחום המציירת הליכות עליון עלי ארץ ביום קומו בהדר הנורא לקחת נקם תחת רשעי מתי חלד! — כי הנביא לקח את דמיונו מדות זלעפות הנורא הנקרא בפי הערביים אַל־שַׁמוּם אשר בא ובוא ממדרי תימן בעתותי הקיץ על ארץ ישראל וסביבותיה; חום לוהט יפיץ בכנפי עזו, מחמתו יבולו פתאום כל שדי תנובות, תתעלפנה כל נאות עדן עם גנות חמד, גם אפיקי מים ייבשו, ומבועי נוזלים יהיו למקום נמאון· ורקיע השמים יחוללו מלהבות זלעפותיו עננים נוראים המלוהטים מיקוד נתר וגפרית, המה יפולגו רעם אחר רעם וברק אחר ברק, עד אשר ירגזו הרים ממקומם והגבעות תתשבנה למוט — ממראות הנוראות האלה לקח הנביא את משלו, ומה מאד הפליאה רוח אלהים אשר דברה בו, לצייר את הציור הנורא הזה! קרא נא — ותשתומם·

יְהוָה בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַּרְכּוֹ
וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו
גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ
וְכָל הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב
אֻמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל
וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל
הָרִים רָעֲשׁוּ מִמֶּנּוּ

והגבעות

---

* ולשנות עונות מעידינו בחכמת קשור מושגי מלותיהן על קרבת הרגשות הבהלה וההשתוממות· כי כן יורם בלשון עבר על השתוממות הפעל שָׁעוֹר הנגזר משם שער סערה ממחריד, כשם שמלת attonitus בלשון רומי, הנאמר על אדם משתומם ונגזר משם tonitru סערה מפחיד; וכן הפעל stupeo בלשון זאת והפעלים amaze astonish בלשון אנגלי, כלם יורו גם על הפחד גם על השתאון· וגם הפעלים שָׁאָה שָׁמֵם המורים בלשון עבר אף על השתאון, הנחתם הראשונה היא לסורות על כליון חרון השגיא רעד ונפלה בלב האדם·

וְהַגְּבָעוֹת הִתְמוֹגָגוּ
וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו
וְתֵבֵל וְכָל יוֹשְׁבֵי בָהּ
לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמוֹד
וּמִי יָקוּם בַּחֲרוֹן אַפּוֹ
חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ
וְהַצּוּרִים — נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ

מציג זמירות צייר באחת שירותיו הרוחות והסערות, כמלאכי אלוה השולחים ביומי זעם הרלה לעשות את משלחת אדוניהם; אמנם רב ממנו עשה האלקושי, כי במליצתו הליכות אלוה בעצמו הן הנה בשאון סופה וסער *). הסערות החולפות מלעדי עזו המה, משא העפר הרב אשר יגרשו בעולם חילם עדי שמים, הוא אבק רגלי אלוה, ממנו יתהוו העננים המחשיכים את פני תבל, וקול המון הרוח זה גערת אלהים; אשר מחרדתו ייבשו כל מקורי מים (ימים), יחרבו נהרות, יבולו צמחי השדה, וכל עצי עדן ישליכו את צבי תפארתם — הרוח שככה ויחדל שאון גערתו, אך קול חמת אלהים ישמע עוד כורא בתחלה, מבין מפרשי העננים — בתחלה חרדו מפחדו הנהרות ההולכים ומתנים בטבעם מרגע אל רגע, ולמחי ארץ נבולו פתאום אשר מתולדתם הוא לנבול לקץ ימים — אבל עתה הרדי עד ירעשו מחרדתו, והגבעות עולם תאחזם פלצות, גם הסלעים מצוקי ארץ ינתצו רגע, בהגיע קול חמתו מתלקח בגחלי אש הרלה — והנה לפרוץ לך הקורא הנעים! את כל חין ערך המליצה הנשגבה הזאת בל אוכל. כי הדר תפארתה רב הוא מספר, ורק על שתי אלה אעירך (א) על מלת וְהִתְמוֹגָגוּ אשר בחר הנביא על הוראת

ההרעדה למען הפליאה, כי בזה צייר לנו את הגבעות מתנודדות כאיש אשר נמוג

---

*) הרעיון הזה לדעתי לקח נחום מדברי איוב שמדבר אלוה במליצה נחמדה עד מאוד, לאמור:

הן יעבור עלי ולא אראה
ויחלוף ולא אבין לו
הן יחתוף מי ישיבנו ?
מי יאמר לו מה תעשה ? (איוב ט)

כי זה סער שעובר וחולף נרגיש את הליכותיו ואף נראה את פעולותיו שנראות, ואותו לא נראה ולא נבין אל מהותו בעינים.

מתוק לבו ונמסו מעיו בקרבו מרוב פחדה· (ג) על כן הדמיון במלת כָּאֵשׁ אשר בה העיר המליץ להחליש את הברק באמת, כמראה אמת אלהים הדומה אל האש, לא כאש בפועל *)·

וכן ציור חיל כשדים במליצת חבקוק הנא נורא ונשגב עד מאוד —

וְקַלּוּ מִנְּמֵרִים סוּסָיו
וְחַדּוּ מִזְּאֵבֵי עֶרֶב
וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו
וּפָרָשָׁיו מֵרָחוֹק יָבוֹאוּ
יְעוּפוּ כְּנֶשֶׁר חָשׁ לֶאֱכוֹל
כֻּלֹּה לְחָמָס יָבוֹא
מְגַמַּת פְּנֵיהֶם קָדִימָה
וַיֶּאֱסוֹף כַּחוֹל שֶׁבִי
וְהוּא בַּמְּלָכִים יִתְקַלָּס
וְרוֹזְנִים מִשְׂחָק לוֹ
הוּא לְכָל מִבְצָר יִשְׂחָק
וַיִּצְבּוֹר עָפָר וַיִּלְכְּדָהּ· (חבקוק א)

מה מאוד הפליא הנביא בעוצם רוח קדשו, לעשות את הציור כלו משמים מאוד מכל צדדיו! לא דמה את מהירות הסוסים, למהירות זרזיר מתנים או למהירות צבאים ואילים, הקלים מאוד ברגליהם; כי אם למהירות נמרים וזאבי ערב, כלם טורפי טרף, כלם שואפים לדמי רצח· ובדמיון הפרשים אחת ידבר ושתים יצייר, כן מהירות תעופתם, כן עוד תשוקת השלל הלוהטת בקרבם

---

*) אמר המליצה הזאת נמשך זכריה באחת מנבואותיו המאוחרות: אשר הוסיף גם עוד לצייר את הרעם כקול השופר אשר יתקענו אלוה לעת הזעם

ויהוה עליהם יראה
ויצא כברק חצו
ואדני יהוה בשופר יתקע
והלך בסערות תימן· (זכריה ט)

מקרבם: **יעופו כנשר חש לאכול** — ואחרי אשר צייר את תנועת מהלכם לאמור כי היא מתגרה למירוץ, באמרו כי עפר הארץ אשר יעל משעטת פרסות סוסיהם ובהמתם, נטיתו היא אל פאת קדים: **מגמת פניהם קדימה*)** לקח את דמיונו מהעפר אשר עלה ברעיוניו, לדמות בו השלל הרב אשר יאסוף העם הנורא: **ויאסוף כחול שבי.**

והנה על כל רעיונות הנשגבות האלה רוח חן כפלים שפוכה על ידי מלות נכבדות מאוד אשר הלביש אותן בהן הנביא. ומי לא יבין את חין ערך מלת **וְחַדּוּ** אשר בחרה הנביא על הוראת הקלות? כי צייר לנו בזה את הסוס השועף במרוצתו העזה כפורח ורוקע באויר — וכן חבור שני הפעלים **יבואו יעופו** הבאים זה אחר זה, הוא נעים מאוד; כאלו יתנחם הנביא אחרי הביעו מלת **יבואו** לאמור: מה זאת אמרתי? הפרשים **יבואו**? לא! — **יעופו**! — ומה נכבדו מלות **ויצבור עפר** אשר בחרן הנביא תחת **וישפוך סוללה**, למען צייר לנו בציור נשגב ונפלא מאוד את קלות לכידת המבצרים מאת הכשדים —

וישעיה צייר על דרך אשר נשגב את קדרת חיל אשור הנורא; ועוד יותר מזה השגיב לצייר את מפלת החיל הזה.

הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים
כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן
וּשְׁאוֹן לְאֻמִּים
כִּשְׁאוֹן מַיִם כַּבִּירִים יִשָּׁאוּן
לְאֻמִּים כִּשְׁאוֹן מַיִם רַבִּים יִשָּׁאוּן
וְגָעַר בּוֹ וְנָס מִמֶּרְחָק
וְרֻדַּף כְּמוֹץ הָרִים לִפְנֵי רוּחַ
וּכְגַלְגַּל לִפְנֵי סוּפָה
לְעֵת עֶרֶב — וְהִנֵּה בַלָּהָה
בְּטֶרֶם בּוֹקֶר — אֵינֶנּוּ

זה

*) קורא הנביא את העפר העולה בפני הפרשים מדברות אשורים, על דרך מליצי **מגמת פניהם**, כאלו יאמר אף ישאפו פני הרודפים הלסטים במרוצתם, אל העפר הזה; כי שרש **מגמה** כגזר מן פעל **גמא** ונחסר מלת סוף **מגמאה**, אך נחסר האלף והועבר תנועתם על אחות שלפניה כנהוג בלשון עבר — והנה לקח הנביא את המלים האלה מספר איוב (ל"ט כ"ד) — ומה נאוו נעימים שאחר הזה כל המבארים!

זֶה חֵלֶק שׁוֹסֵינוּ
וְגוֹרָל לְבוֹזְזֵינוּ·

אחרי אשר לקח את דמיון רגשת האויב ממליצת דוד (שיר ס"ה) והגיעים לכפול ולשלש את הדמיון הזה במאמרים נחמדים עד למאוד. לקח גם ליוד מחתת האויב וכלייתו ממליציתיו (שיר י' א' פ"ז למד), והשלים את המליצה במאמרים המליצים רגשת גיל לבבו בדמותו את שבר בורדי ישראל; כי כאלו יורה באצבע על מפלת החללים יאמר: **זה חלק שוסינו וגורל לבוזזינו** —

וכמו כן קורא אף נשגב מאוד, הוא ליוד תוכחת ישראל במליצת לא — קם — כמוהו·

אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת
חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם·
מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף —
וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת
אֲשַׁלַּח בָּם
עִם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר
מִחוּץ תְּשַׁכֶּל חֶרֶב
וּמֵחֲדָרִים אֵימָה
גַּם בָּחוּר גַּם בְּתוּלָה
יוֹנֵק עִם אִישׁ שֵׂיבָה· (דברים ל"ב)

כל הרעות תסופינה מאולדות חמת אלוה! כל החצים יכלו מאשפת זעם אל עליון! ביום כי ילו את שפטיו הנוראים על ישראל — מה נשגב הליור הזה! — והנה יתאר את חלי פגי היורדים ביום נקם אדנה לאכול את בשר רשעי ארץ ולרוות מדמם, כנגונים*) מכונד רעב, וכלוהטים מתבערת נמאה — **מזי רעב ולחומי רשף** — ועוד יפליא להגביס את הקטב המרירי. (והוא תשוקת הטרף, המושלת בכליות הנמר והליש וכל החיות החותפות

---

*) שטם **מזי** סרכו **מסה** ונחלפה שסמ"ך בזי"ן כנסוג, **ורשף** סוא גם מליצי לנמא גדול סשורף ויוקד מנפנים כאש אוכלת·

Digitized by Google

מחותפות לטרוף במר איבת רוחם) ושן הבהמות האכזריות המוכלה ומאבדת ביקוד להט הזעם, עם החמה הנורלה אשר לזוחלי עפר המאבדים אבירי תבל דגע בעברת נגעתם; ויתארם כמלאכי רעים אשר ישלחם אלוה ביום תוכחה נגד רשעי עמו — ומה נפלא ציור החרב והאימה, אשר ילויידו כשני אויבים אכזרים הבאים העירה למען שכל אותה מאת כל יושביה יחד; זו תרדוף על במתי מרומי קרת, למען הכחיד כל הנמלא שמה, וזו תתגנב לבוא בין מסגרות חדרי חדרים למען המית כל הנספה — וכן רב חין ערך השמות **יונק עם איש שיבה** אשר בחרם המשורר תחת השמות **עולל עם איש זקן**, כי בזה ליור לנו את העולל נספך פתאום למת בעלם, תעמוניו על שדי אמו, והאלנר נוטה למות דמם איש זקן המלבין משלג שערותיו·

וספור מדבר אליהו בהר חורב הנמלא בספר מלכים, אף כי לא חבר בו ידי המליצה לפארו בהדר עדייה, נשגב הוא כאחת המליצות הנכבדות אשר הטיפו ראשי הנביאים בחזותם, כי נפלא ואף נורא הוא מאוד מאוד · ומה עזה הפעלתו בנפש! מדי קראי אותו תשתוממנה אף תעלזנה כליותי בקרבי ·

וַיֵּלֶךְ — עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב וַיָּבֹא שָׁם אֶל הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: מַה לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ? וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ· וַיֹּאמֶר: צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה! וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה — לֹא בָרוּחַ יְהוָה — וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ — לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה — וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ — לֹא בָאֵשׁ יְהוָה — וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה· וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמַר: מַה לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ? וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת וגו' (מ"א י"ט)

מה רבו ומה עצמו הדמיונות הנשגבות הנפלאות בספור הנורא הזה! כנשמת אלוה על פני מצולה ביום הזעף תדכא גל אחר גל ומשברים תפלפן אחרי משברים; כן מאמרות הספור הזה ילחץ ציור נשגב אחר ציור נשגב על פני הנפש, אשר לא תוכל כלכל אותם יחד כי אם תתמוגג בין פחדי תמהון קדשה —

דממה

דממה על דממה, חושך על חושך, הם יכתירו את נפשנו בתחלת הספור וירגיזוה עד היסוד בה; ואחריהם רעם אחר רעם, להבות אחרי להבות —

עלי מדבר ארץ נוראה חופף צלמות ליל, אופל שאנן כפרש את שקט ליה, איש אלהים ההולך לבדד בין מחשכי דומיה, כהליכות אל אשר בין היפל בהו לפני היות ארץ ושמים, אף הוא יש לנוח בירכתי מערה, וחרדת דממה תמשול מסביב — פתאום תרעד הדממה הנוראה הזאת מרעם קול ה' המדעים לאמור: מה לך פה אליהו? — קול פחדים זה נשמע אך כמרחק, כדמיון זעפת הרעם בראשית התקדר השמים ביום להט קיץ; עוד מעט, ועל סערת רוח נוראה מתעופפת וקרבה רעמת קול אלוה אדיר וחזק מבראשונה: צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהֹוָה! — עתה יתפלצו כל מוצקי תבל, יתנודדו הרים כשכור, וסלעים כנבלי חרס יתפוררו, ינתקו ארזים כפתיל הנעורת, ואלונים כקנה דלון ישברו; גם תהמות הארץ ממעמקי רגלם לחרדת קול אלהים יחילו, יהמיון ברעדה כהמות גלי ימים בעת תדכאם חמת הסער; מרעדת תהמות הומיות יבקעו מעינות, אשר ישטפו נהרי נחלי להבות מתחתיות ארץ השמימה — עדי תלאינה כל גבורות ארץ מכובד אלהלה אשר הסיעתם מסדרי מערכת עולם; וכאדם באפום כחותיו מרוב בהלה החונה בעצמותיו, ישפל קול דברתו ואמרתו תשח כאמרת דובר מעפר; כן עתה תתפלץ תבל בלאט, ועמודיה בקול חרישית ירגזון — והנה נעים קול ה' עובר בנחת עלי ארץ ומלואה, לשמע חסדו תשקט חלד מחרדתה, הדר תבל רגע ינתן לנשמות, והנהרסות פתאום במכונם יכוננו; כי הוא יתן אומר — ועולמות מאפס יקראו; הוא ידבר רגע — ועולמות לאפס ישובו.

חשכת ודממת ליל תשגיבנה את ספורי המליצה •

ויען כי המון מעללי בני אנוש ושאון מפעלותיהם יחילו אך בעוד יומם, ונדדת החושך על הארץ תחדל רגשת מתי חלד, יכלאו יגיעי כח בחדרי בתיהם, ומתי עולם ינוחו עלי ערש; לזאת ישגיבו חשכת ודממת ליל את ספורי המליצה מאוד; כי נפש האדם אשר מנעוריה בל למדה לדמות לה רגש פעלות לעתות בלילה, תשתומם מאוד מעשים ופעלות נהיות בעת האופל והשקט — ומה נשגב מאוד מחזה הלילה במענה התימני בספר איוב!

וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב
וַתִּקַּח אָזְנִי שֵׁמֶץ מֶנְהוּ
בִּשְׂעִפִּים מֵחֶזְיֹנוֹת לָיְלָה
בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל אֲנָשִׁים

פַּחַד קְרָאַנִי וּרְעָדָה
וְרוֹב עַצְמוֹתַי הִפְחִיד
וְרוּחַ עַל פָּנַי יַחֲלוֹף
תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי· (איוב ד)

בטרם החל לספר את המראה אשר היה לו, יצייר על אופן נפלא את שלות ודממת ליל, למען מלא את נפשנו פחד ורעדה — והנה יתאר את התרדמה כמלך השקט והמרגוע המתעבר כל שאון ורגש ו ה נ ו פ ל בעתותי לילה כגבור עריץ וגם בני אנוש לאסרם בעבותותיו עלי משכב, לבל יפריעו את הדממה אשר פשטה עלי ארץ· וכאשר דממה תבל ותלואה באחד הלילות תחת חבלי תנומות, נ ג נ ב ה אליו דבר, כי אזנו היתה נגנב; ובעת אשר שנתו יתר חושיו תפעול פעולותיהם, תחת שבט עוז התרדמה המולכת, היא לקחה לה בסינר תאפל ליל קול קריאת הפחד והרעדה, אשר ילויירו בפי המלך הנשגב כעומדים סביב למטתו וקוראים אליו למען העירהו משנתו, כי ירעישו את עצמותיהו בעים הרוח אשר יעבירו על פניו — **פחד קראני ורעדה ורוב עצמותי הפחיד·**

והלא תראה כי גם לשמע הולם הפעמון תחרד מעט נפשנו בעלם שקט הלילה; וזה, יען כי השקט ודממה ישובבו אז את הנפש מכל נד, היא איננה מוכנת להרגיש קול החזק מעט, וקול צליל הפעמון יבהילה אז יותר מאשר תשמע רגשת המון רב בעלם היום· ואף כי ליודי מעשים גדולים הנעשים בעת מרגוע הלילה יחרידו את הנפש מאוד ויתמלאו כלה השתוממות — ומה נשגבה מליצת החכם ר׳ יואל בר"ל בתחלת שירתו אשר שר על התאזר מלכנו הגדול למלחמה —

הַחשֶׁךְ כִּסָּה פְּנֵי תֵבֵל
נָמוּ כָּל שׁוֹכְנֶיהָ
שָׁאוֹן וּנְכֵה רוּחַ יַחְדָּיו
כְּמוֹ תַרְדֵּמָה יִתְלַכָּדוּ
פְּרִידְרִיךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ
וּשְׁלוֹם עֲבָדָיו יִדְרוֹשׁ
אַף חוֹבֵב בְּרִית עַמִּים
וְאֶל קְצוֹת אָהֳלֵיהֶם יָשִׂים עֵינוֹ

Digitized by Google

* * *

הַשַּׁחַר עָלָה לְמוּלוֹ
רָאָהוּ וַיֵּבוֹשׁ
כִּי בְּטֶרֶם בּוֹקֶר הַשְׁכֵּם
עָזַב הֵיכַל כְּבוֹדוֹ
וַיִּבְרַח מֵעֶדֶן מַחֲמַדָּיו
הִתְנוֹדֵד בְּנֶשֶׁף לָיְלָה
כַּעֲבוּר שַׁדַּי בְּמַאְפֵּלְיָה
בְּקַחְתּוֹ מִמִּצְרַיִם נָקָם ·

העתות הראשונים וקורותיהם בין העניינים הנשגבים יחשבו ·

גם העתות הראשונים וקורותיהם אשר עברו לפני עת היותנו ימים רבים, גם המה בין העניינים הנשגבים לנו יחשבו ; כי המרחק הרב אשר בינם ובינינו בזמן הוא ישגיב אותם אל דמיוננו, כאשר ישגב לעינינו כל דבר הרחוק ממנו ברום רקיע · וכאשר נפלא משל מזה נשגב מאוד בתכלית לא — קם — כמוהו ·

זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם!
בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר!
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ
זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ
בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם
בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלוֹת עַמִּים
לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל · (דברים ל"ב)

ומן נשואי תהלים:

אֱלֹהִים בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ
אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ
פּוֹעַל פָּעַלְתָּ בִּימֵיהֶם
בִּימֵי קֶדֶם
אַתָּה יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם
תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃ (תהלים מ"ד)

הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי פִי
אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי
אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם
אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם
וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ׃
לֹא נְכַחֵד מִבְּנֵיהֶם
לְדוֹר אַחֲרוֹן — (תהלים ע"ח)

מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח
צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ?
יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם
וּמְלָכִים יַרְדְּ
יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ
כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ
יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם
אוֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא׃
מִי פָעַל וְעָשָׂה? —
קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ

אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן
וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא׃ (ישעיה מ"א)

מה נשגבה המליצה הזאת המציירת תהלוכות איש נבחר בדורות הראשונים וקורותיו! תהלוכות וקורות אברהם בחיר אל! — מה רב חין ערך מלת **העיר!** אשר בחרה הנביאה תחת מלת **הוליך** או **הביא** למען צייר לנו את ימי העבודות האלה. בהלוך כל גויי ארץ אחרי התהו, בימי תרדמה ותנומת כסל, באין אור דעת· והנה יתאר את האיש הנבחר אשר עזב ארץ מולדתו ללכת לקרוא בשם ה' עד מרחקי ארץ, במאמר **צדק יקראהו לרגלו**; כאלו הצדק אשר השג אחור בימים ההם מני תבל, קראהו ללכת לרגלו, למען הוכיח גוים ולאמים על דבר עזבם אותו, ולהלל בקהל עמים אוהבי בזז ומדוחים, את טובו ואת יפיו — ומה מאוד הפליא הנביא לצייר את מהירות נצחון בחיר הצדיק! בדמותו הליכות חרבו וקשתו אל הליכות העפר והקש המתעופפים עד מהרה במרחבי רקיע בהנדפם לפני הרוח· ומי פעל כל אלה? **קורא** הדורות מראש — כל דורות בני חלוף אשר היו ואשר יהיו עד קץ כל הימים, יצויירו בפי המליץ הנשגב כערוכים כלם מראשית ימי הבריאה לפני אל יוצרם, אשר אחד אל אחד יקראם ארצה בהגיע תור עתם למלאות פני חלד·

והנה המעשים הגדולים והנוראים אשר נעשו לעם ישראל בעת צאתם ממצרים ומדי נסעם דרך המדבר, נשגבים המה מאוד מצד עצמם, מפאת היותם יוצאים ממנהג הטבע ומן המורגל בבני אדם, וכמוהם לא נראו בכל הארץ ובכל הגוים· ובהיות כי הם נעשו בראשית ימי הוסד האומה, ובתחלת היותה לעם מכונן וגדל; לכן פי שנים בהשגב אליהם, במליצות הנביאים ומשוררי קודש אשר קמו ימים רבים אחרי זה — ואין כישעיה מפליא לצייר השגב המשנה הזה·

עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֹז
זְרוֹעַ יְהוָה!
עוּרִי כִּימֵי קֶדֶם
דֹּרוֹת עוֹלָמִים!
הֲלֹא אַתְּ הִיא
הַמַּחְצֶבֶת רַהַב מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין
הֲלֹא אַתְּ הִיא
הַמַּחֲרֶבֶת יָם מֵי תְּהוֹם רַבָּה
הַשָּׂמָה מַעֲמַקֵּי יָם
דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים· (ישעיה נ"א)

וַיִּזְכּוֹר יְמֵי עוֹלָם
מֹשֶׁה עַמּוֹ
אַיֵּה הַמַּעֲלֵם מַיִם ?
אֶת רוֹעֶה צֹאנוֹ
אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ
אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ ?
מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה
זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ
בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם
לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם
מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס בַּמִּדְבָּר
לֹא יִכָּשֵׁלוּ׃ (סס ס"ג)

הרעינות הנשגבים
יצוירו בקוצר מלים׃

מדרך כל מליץ נאמן היא, אשר יצייר את רעיונותיו הנשגבים במעט מלים, ויותר אשר תגדלנה אמרותיו בענין הנשגב, יותר תכבד המליצה; כי ברבות הדברים ימעט עוז הרעיון, בחלוש אחת אחת עולם פעלתו בנפש׃ והנה בענין זה יתר שאת למליצה העברית על רעותיה, תפארת יתרון קוצר שפת עבר על שאר הלשונות; וכבר התפלא אחד חכמי הגוים הקדמונים*) על רוחב לב כותב תורתנו, אשר ספר הויה נפלאה במעשה בראשית אשר ישתאה עליה לב אנוש מדי זכרו אותה, במאמר קצר מאד מאד׃

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר׃

איפה התחבא עצם האור לפנים? איככה התחולל מרחם אופל בהו? איככה נפוצו זוהר פלגיו ממרומי שמים עד שפל ארץ? איפה שכנו לפנים כל המון צבעים אשר התילדו כלם כאחד בהגלות האור? מתי התחלקו הצבעים האלה למשפחות משפחות שונות? — פתאום קמו ותהיינה כל הנפלאות האלה! בעוד רגע! — **ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור׃**

וכמו

---

*) לונגינוס סיוני, במאמרו על הנשגב׃

וכמו כן נפלא ציור נפלאות אלוה אשר לב כל חכמי תבל לא יכילנה, במליצת ישעיה הקדושה והנשגבה עד מאד·

כֹּה אָמַר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת
אֲנִי — רִאשׁוֹן, וַאֲנִי — אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדַי — אֵין אֱלֹהִים (ישעיה מ"ד)

היכנה נפתח המבוע, מבלי היות נסתם מקדם?' והיכנה החלו מימיו לרוץ מבלי אשר עמדו מני אז? איכה נטיה קו התבל באין לו קצה? והיכה נמתחה היריעה באין לה אפסים? איכה יהלך לפניו המהלך מבלי אשר יעתק ממקומו? והיכנה ילעג הלוך ונעור מבלי אשר יזח ממעמדו? — בן אנוש! חדל מחקור ואך השתומם! — **אני - ראשון, ואני - אחרון, ומבלעדי - אין אלהים·**

וכן עמוס הפליא לצייר קצות דרכי אלוה הנשגבים, במליצה קצרה נעימה עד מאד·

כִּי הִנֵּה
יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ
וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂחוֹ
עֹשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה
וְדֹרֵךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ *)
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ· (עמוס ד')

ובמליצה אחרת·

עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל
וְהֹפֵךְ לַבֹּקֶר צַלְמָוֶת
וְיוֹם לַיְלָה הֶחְשִׁיךְ
הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם **)
וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ
יְהוָה שְׁמוֹ· (שם ה')

*) חשרת העבים ממעל לארץ הנראה בפי המליצים כמדרך רגלי אלוה·
**) ציור השאת הגשם, הנופל בארץ מהאדים אשר עלו מן הים·

ישעיה: בהיות עליו יד ה׳ להראותו איך לשוא יִגעו כל העמים עבדי מלך אשור כי יתאספו יחד לגדע קרן בית דוד, הפליא לבטל את ריק יגיעת העמים האלה, במאמרים קצרים ונשגבים מאד ·

רֹעוּ עַמִּים! — וָחֹתּוּ!
וְהַאֲזִינוּ כֹּל מֶרְחַקֵּי אָרֶץ!
הִתְאַזְּרוּ! — וָחֹתּוּ!
הִתְאַזְּרוּ! — וָחֹתּוּ!
עוּצוּ עֵצָה! — וְתֻפָר
דַּבְּרוּ דָבָר! — וְלֹא יָקוּם
כִּי עִמָּנוּ — אֵל (ישעיה ח׳)

מלבד הקוצר הנפלא אשר במאמרים האלה, ומלבד אין ערך הסבת הדבור אל גויי ארץ, אשר תצייר את עוז רהבת נפש הנביא, ואשר תנשא את המליצה במאמרים האלה תאר מאד; עוד הפליא הנביא לשים הפעלים **התת***) בצווי תחת העתיד, למען צייר בזה על אופן נשגב, איך רגע יאבדו העמים בהתקשרם יחד, ואיך כליונם נקשר הוא בקשר אמיץ את התחברם — והבן!

ולשירי תהלים יתר שאת בענין הקוצר במליצות הנשגבות — ומה רבה תפארת ציור סערת הים בשיר ק״ז, אשר צייר לנו המשורר במעט מלים ורב חמדה! —

וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה
וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו
יַעֲלוּ — שָׁמַיִם, יֵרְדוּ — תְהוֹמוֹת
נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג
יָחֹגּוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר
וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע

הציור הזה נעלה על הציורים הנמצאים כדמותו בשירי היונים והרומיים; שמה תכרע לפני בוא הסער, מלכת השמים לפני שר הרוחות, בהתחננה אליו, אשר יוציא את סערותיו ממערות כלאם, למען הכניע בעמקי

*) השרש **חתת** מורה אף על כליון ושבירה, כמו שבט הנוגש בו החתות (ישעיה ט׳); וזו היא הוראתו במאמרים האלה ·

בעמקי מצולה את אויבת הנודד על פני ימים · לא כן בשירת קודש! לשמע אמרת אל אחד, רגע תקום הסערה! **ויאמר ויעמד רוח סערה** — ומה נשגב ציור מעשי תוקף הסער! אשר הפליא המשורר לצייר לנו אך בארבע מלים ציור שלם עד מאוד! **יעלו — שמים, ירדו — תהמות.** וכן ציור מראה פני יורדי הים בעלם שאית הסער, אשר יצייר לנו במאמר **וכל חכמתם תתבלע***) (החכמה הנכרת במראה פני כל אנוש חי, היא כאלו נבלעה בבשרם; כי מרוב הפחד והבהלה ירד הדם מעל פני עורם אל מצפוני הבשר, ובזה סר צלם בעל שכל וחושב מחשבות מעל פניהם ונדמו כמתי עולם) וכן מה נשגבה השתנות הפתאומית מסערה לדממה, כלעוק יורדי מצולה לאל מושיעם! — לא כשמע בטרם כלות הסער, את גערת שר המים הזועף בחמת אפו עם הרוחות הזידונים, על העבירם את ים ממשלתו, כבהבלי שירי היונים והרומיים — לא כן! כי אם בלכון אל אחד, רגע יקום מתוך חרדת הסער הכולא שקט לא ואף כעיס; פתאום יהפך המון רעש הרוח, לקול דממה לוחשת המעדנת כל אוזן:

וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם
יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה
וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם·

ובשיר ק"ג המלא חן ונועם על כל גדותיו, נמצא גם כן מליצה נפלאה, הנשגבה מאוד לקורא אמריה·

תִּתֵּן לָהֶם — יִלְקוֹטוּן
תִּפְתַּח יָדְךָ — יִשְׂבְּעוּן טוֹב
תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ — יִבָּהֵלוּן
תֹּסֵף רוּחָם — יִגְוָעוּן
וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן·

מה מאוד העמיק המשורר להשמיע בפעלים **ילקוטון ישבעון** ונו' את אות החבור; כי לא כדרכי בני אנוש דרכי אלוה· מעשי בן אנוש הן

המה

---

*) ההבדל בין הדבר הנבלע ובין הדבר המתבלע, הוא, כי הדבר הנבלע יעשה בו הבולע מעשה למען יבלעהו, כאדם הפוער פיו לבלע את האוכל; והדבר המתבלע הוא נבלע מעצמו בתוך העלם הבולע, מבלי אשר יעשה זה מינעה מאומה, כמים הנשפכים על פני הארץ, הם המתבלעים בעפר· וכן מרוב בהלה יתבלע דם הפנים אל תוך הבשר·

הנה נהפכים ובאים אחרי רצונו; ורצון אלוה כאחד הוא את מעשהו רגע אחד, כמעט ירצה אלוה בשמים והשנויים הנולדים כבר נהיו בארץ · והנה צייר בזה המשורר את מהרת היות רצון אלוה למעשה אם לחסד אם לשבט, יותר מאשר תצוייר על ידי אמרות אלף ·

ומשלמות כל מאמר קצר כאלה המורכב משני פעלים, הוא להחלק לשני נושאים; כי בזה ישגב כח הרעיון יותר מאשר יבואו שני הפעלים יחד על נושא אחד, כאשר יבין כל משכיל · על דרך משל מאמרים

הַמַּבִּיט לָאָרֶץ — וַתִּרְעָד
יִגַּע בֶּהָרִים — וְיֶעֱשָׁנוּ *)· (שיר ק"ד)

אם יושם נושא אחד לפעל **רעוד** עם הפעל **נבט**, וכן **לפעל עשון** עם הפעל **נגוע**, לאמור:

הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַיַּרְעִידֶנָּה
יִגַּע בֶּהָרִים וַיֶּעֱשִׁינֵם

הלא תחלש אז עוז המליצה, ואין ערכה יגרע מאוד ·

הֵן יַעְצוֹר בַּמַּיִם — וְיִבָשׁוּ
וִישַׁלְּחֵם — וְיַהַפְכוּ אָרֶץ · (איוב י"ב)

ובשיר קמ"ז

יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם
יַשֵּׁב רוּחוֹ — יִזְּלוּ מָיִם ·

מה רבה תפארת תכונת המאמר השני על הראשון !

ובתפלת חבקוק הנשגבה (אשר מליצות רבות תמצאנה בה **בדמות** מליצות שירי תהלים) נמצאים שני מאמרים קצרים נשגבים מאוד, **הדומים** **בענינם** לשני מאמרים בשיר ל"ט ·

עָמַד וַיְמֹדֶד אֶרֶץ
רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם **)· (חבקוק ג')

יהוה

---

*) הברק המלביש גבעים לפני בוא הרעם המרעיד ארץ, יצוייר בפי המליץ כנגיעת אלוה; ואם ירד אלה יגעש הרים ויעל תמרות העשן מני יער, יצוייר כאן אלוה שנוגע עדי ארץ ·

**) המליצה הזאת קרובה נחין ערכה שנפלא לאחת ממליצות הנכבדות אשר להוראציוס ראש משוררי הרומיים:

Cuncta supercilio moventis. Hor. L. 3. Ode 1.

יְהֹוָה מָלָךְ — יִרְגְּזוּ עַמִּים
יֹשֵׁב כְּרוּבִים — תָּנוּט הָאָרֶץ׃ (תהלים צ"ט)

במליצת תהלים תרגז ארץ ונוייה מתראה הדר כבוד אל, בהופיעו ברבבות מרכבות תפארתו, כהלך עלי ארץ; ובמליצת חבקוק, כמעט עמד אלוה עלי ארץ והיא נמוטה, כמעט ראה עלי משפחות לאמים והם יתחלחלו. ולזאת היא נשגבה ממליצת השיר צ"ט; אבל בענין תפארת ערך חלקי המאמרים יתר שאת למליצת השירה הנזכרת, המחולקת כל מאמר לשני נושאים.

מליצת ישעיה נשגבה
ממליצת שאר הנביאים

והנה בטרם אכלה לדבר מהנשגב, אעירך עוד הקורא הנעים! על יתרון השגב אשר למליצת ישעיה על מליצת שאר הנביאים; ואך איזה משלים אעתיק הנה מהענין הזה לפניך, ואם בעל נפש אתה תדון מהמה על האחר.

ירמיה יצייר הליכות פזורי ישראל בהקבצם יחד לעת הגאולה אל ארץ נחלתם, דרך ארצות נחלי מים ומסלות ישרות, אשר יוליכם אלוהיהם שמה, לבל ייעפו ולבל יכשלו.

בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם
אוֹלִיכֵם אֶל נַחֲלֵי מַיִם
בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ
כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב
וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא׃ (ירמיה ל"א)

וישעיה הנשגב ממנו בדמיוניו, יצייר מסעות הגאולים דרך מדבר ציה, מקום אין מבוע נוזלים שמה ואף אין מסלול ודרך ישר; ובכל זאת לא יכשלו ולא יחדלו מני נמלה. כי גואלם יצו אל הררי ארץ נוראה: שחו! ואל העמקים יאמר: התנשאו! יתן אומר אל ארחות עקלקלות — ויישרו, ואל תהו לא דרך יעיף מלתו — ויהי למסלה. גם יצו אלי שפיים במדבר: הוציאו נהרות! ואל עמקי, ישימון יאמר: הזילו נחלי עדנים! גם יקרא כל הדר לבנון אל ארץ ציה, מבחר ארזים וברושים יעלה על שפת נחלי ערבה; למען החסות מחורב כל נפש עיפה, וכל נחשל ורפה כח בצל דליותיהם יתענג.

כָּל גֶּיא יִנָּשֵׂא
וְכָל הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ
וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר
וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה׃

אֶפְתַּח עַל שְׁפָיִים נְהָרוֹת
וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת
אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם
וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם
אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה
וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן*)
אָשִׂים בָּעֲרָבָה
בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו

הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ
עַתָּה תִצְמָח הֲלֹא תֵדָעוּהָ
אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
בִּישִׁימוֹן נְהָרוֹת
תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת הַשָּׂדֶה
תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה
כִּי נָתַתִּי בַמִּדְבָּר מַיִם
נְהָרוֹת בִּישִׁימֹן
לְהַשְׁקוֹת עַמִּי בְחִירִי׃ (ישעיה מ׳, מ״א, מ״ג)

יחזקאל

---

*) ראה נא והתבונן בעומק מחשבות הנביא! אשר יוסיף פלא על פלא במליצתו ובשגבה · כי מלבד פלא שמצא עליו יפי ענף במקום לא יעלה בו כל צמח, יקבץ הנביא גם אל מקום אחד מיני עצים שונים הנבדלים מאוד לפי מקומות מולדם כי את עצי ארז וברוש אשר מכורותיהם הם הרי הלבנון במקום רבן הכפור והשלג, יתרומם לפי צורת הנביא עץ שמן אשר מקום לא יגדל באשר יבליטו על פני הר בזמתו קדמת ירושלים· ואל עץ שטה אשר מולדותיו הם שדי ארץ ערב הנגבים ובני מורב, הנה ישים הסדס אשר נאם יגאה אך במקום משפעת מים –

יחזקאל בציירו את כליון אדום, יציירנו בחרבן הערים ושממת הארץ מאין עובר ושב.

הִנְנִי עָלֶיךָ הַר שֵׂעִיר!
וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיךָ
וּנְתַתִּיךָ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה
עָרֶיךָ חָרְבָּה אָשִׂים
וְאַתָּה שְׁמָמָה תִהְיֶה. (יחזקאל ל"ה)

ומה מאד הפליג ישעיה ממנו לצייר את כליון ארץ אדום! — מוקד אש תהיה כל הארץ עד עמקי תחתיותיה, ולמולאי יקוד לוהט תתהפך העדינה מקצה אל קצה; אבניה תהיינה מאכולת להב, ורגביה פחם לגחלים, הרריה ימסו לנהרי נחלי אש, ועמקיה יהגו ליבלי שלהבת. גם נהרותיה השוטפים בגאון זדוני מימיהם, עתה למקור להבות היו בהתהפכם לזפת נוזל. לימים רבים תגע עדי שמים משאת להבותיה, לדור ודור ינשא עמוד עשנה עד שחקים —

וְנֶהֶפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת
וַעֲפָרָהּ לְגָפְרִית
וְהָיְתָה אַרְצָהּ לְזֶפֶת בּוֹעֵרָה
לַיְלָה וְיוֹמָם לֹא תִכְבֶּה
לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׁנָהּ
מִדּוֹר לָדוֹר תֶּחֱרָב
לְנֵצַח נְצָחִים
אֵין עוֹבֵר בָּהּ. (ישעיה ל"ד)

רוב הנביאים יציירו יום נקם כיום חושך, בכסות עננים את פני מאורי שחק, או בהתאפל המאורות בעצמם בחלי השמים.

וְכִסֵּיתִי בְּכַבּוֹתְךָ שָׁמַיִם
וְהִקְדַּרְתִּי אֶת כֹּכְבֵיהֶם
שֶׁמֶשׁ בֶּעָנָן אֲכַסֶּנּוּ
וְיָרֵחַ לֹא יָאִיר אוֹרוֹ
כָּל מְאוֹרֵי אוֹר בַּשָּׁמַיִם

אקדירם

אַקְדִּירִם עָלֶיךָ

וְנָתַתִּי חוֹשֶׁךְ עַל אַרְצְךָ

נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה — (יחזקאל ל"ב)

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא

נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה

וְהֵבֵאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרָיִם

וְהַחֲשַׁכְתִּי לָאָרֶץ בְּיוֹם אוֹר׃ (עמוס ח')

ישעיה יצייר ביום רעה המאורות חשכים בעצם צאתם על פני תבל.

חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ

וְיָרֵחַ לֹא יַגִּיהַּ אוֹרוֹ׃ (ישעיה י"ג)

ומה נורא ציור כזה! — **חשך השמש בצאתו!** — הארץ וכל מלאיה עודם לוטים במעטה עלטה, עוד לא הבין אחד חכלילי עינים על פני חלד היושבת קדורנית, העומדים לזקוף פניהם קדימה, שואפים להתענג בבכורי יפעת תבל; והנה ממוצאי קדים גוף אפל נורא עולה על פני הארץ, יראה בעצם גדלו מבין אפלאי אופל הרקיע, לרוב חשכתו המלבנת חשכת ליל — והבן!

יחזקאל יצייר את בזיזת מחנה אויבי ישראל, בקריאת שמות כלי הנשק אשר יבוזו בני ישראל לרוב, ואשר יהיו להם די בער לשנים רבות עלי תנור וכירים·

וְיָצְאוּ יוֹשְׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל

וּבִעֲרוּ וְהִשִּׂיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה

בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד וּבְרֹמַח

וּבִעֲרוּ בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע שָׁנִים

וְלֹא יִשְׂאוּ עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה

וְלֹא יַחְטְבוּ מִן הַיְּעָרִים

כִּי בַנֶּשֶׁק יְבַעֲרוּ אֵשׁ

וְשָׁלְלוּ אֶת שׁוֹלְלֵיהֶם

וּבָזְזוּ אֶת בֹּזְזֵיהֶם׃ (יחזקאל ל"ט)

ומה

ומה נשגב ליום יום שלל כזה במליצת ישעיה! — ככה רגלים חיש יעוף לבוז את מחנה האויב כאמיץ ברכיט, וכל כושל ורפה כח יעוז במרוצתו לטרף כגבור חיל; כי שמש מרפא תזרח ביום השלל אל כל יושבי עיר הקודש, ואין איש מרבבות אנשי העיר הגדולה הזאת, אשר תחזקהו חולי ומדוה, מלצאת לבוז במחנה האויב. אך זה הוכה מימים רבים עלי משכב, ישוב פתאום לגבורת עלומיו, וזה שוכב נגוע במכאובים עלי ערש, יכלו נגעיו פתאום כבעותי חזיון לילה אשר יכלו תהקיץ; כי נשא ה' לעון העם היושב בעיר הזאת, וסר כל נגע וכל מחלה אשר שם בהם בחמתו על מרים וזדונם הקשה —

אָז חֻלַּק עַד
שָׁלָל מַרְבָּה
פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז
וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן: חָלִיתִי!
הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ
נְשׂוּא עָוֹן. (ישעיה ל"ג)

נחום בהנבאו על מפלת המלך הגדול מלך אשור, יצייר איך כל בני תבל ישמחו לשמע שברו יען הרע אל כל מתי חלד.

אֵין כֵּהָה לְשִׁבְרֶךָ
נַחְלָה מַכָּתֶךָ
כֹּל שֹׁמְעֵי שִׁמְעֲךָ
תָּקְעוּ כַף עָלֶיךָ.
כִּי עַל מִי
לֹא עָבְרָה רָעָתְךָ תָּמִיד? (נחום ג')

והנבואת ישעיה על כליון בבל, לא לבד גוים ישמחו לקול מפלתה, והמון לאמים ישישו לשמע שברה; אבל גם ברושי היער ירננו ביום אידה, ויום משוש יהי יום מהפכתה אל ארזי לבנון: כי נפוים כלמו היו אלי גרזן מלך בבל המשחית, אשר יזמה רוחו למלאות פני תבל ריק, ולהכין, מגורות עד אין קץ.

גַּם בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לְךָ
אַרְזֵי לְבָנוֹן:
„מֵאָז שָׁכַבְתָּ
„לֹא יַעֲלֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ."

זכריה יצייר את נועם עתות המשיח, בשלות גוים אשר תמשול אז עד אפסי ארץ; כי יכרתו מרכבות מלחמה, וקשת וחרב ורומח לא יזכרו עוד בלאומים —

וְהִכְרַתִּי רֶכֶב מֵאֶפְרַיִם
וְסוּס מִירוּשָׁלַיִם
וְנִכְרְתָה קֶשֶׁת מִלְחָמָה
וְדִבֶּר שָׁלוֹם לַגּוֹיִם
וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד יָם
וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ׃ (זכריה ט)

וישעיה באחת מליצותיו המציירות את נועם העתות האלה, ישבית גם אכזריות חמה מלב החיות העורפות ומתאפחות וזוחלי עפר. כי כפי ציורו יעזוב זאב ערבות את הררי טרף, ובין נאות דשא ישים מרעיתו עם שה וכבש; ונמר עז ימתק אך עשב וחציר, ועם גדי ותיש ירדום אחר יבול הרים; האריה יזהם בשר טורף, ובבקר רך ישמח עלי אבוס; פרה ודוב אשה את אחותה תעזורנה, לגדל את ילדיהן על מרבצי נאות דשא. גם קץ יהיה לחמת נחש, ומכי פתן ולפעוני תנשה האיבה לנצח; כי עתה יהיו לשעשוע יונק, ועתיק שדים ישחק בם כצפור.

וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ
וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ
וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּיו
וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם
וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה
יַחְדָּיו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן
וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן
וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֻר פָּתֶן
וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי
גָּמוּל יָדוֹ הָדָה׃ (ישעיה י"א)

ירמיה יצייר את חיל כשדים, הבאים ללכוד את ארץ יהודה, כחיל עצום אשר לא יחת מכי פחד, אך ישמח וירון לקראת נשק —

הנה

הִנֵּה עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן
וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ
קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הוּא וְלֹא יְרַחֵמוּ
קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה
וְעַל סוּסִים יִרְכָּבוּ
עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה
עָלַיִךְ בַּת צִיּוֹן · (ירמיה ו״ו)

ובמליצת ישעיה בל ידע החיל הזה יגיעת אנוש בעמלם אשר יעמולו, ועם אדם לא ייעפו במרוצת עוזם אשר ירוצו יומם וליל; אף בל ידעו שנה כל עת היותם בדרך, כאלו לא עיני בשר להמה, וכאלו אין בעפעפי אנוש הלקם, תדד התנומה מהם עד בואם אל מחוז חפצם — ולא לבד מכושלים ונחשלים יגללו, אשר כפי הטבע רבים יהיו במחנה רב הנוסע למרחקים; כי אם בל יקרה אף אל אחד מהם מקרה קטן אשר לרגעים יקרה אל איש יושב בית, כהפתח האזור או כהנתק שרוך הנעל·

אֵין עָיֵף וְאֵין כּוֹשֵׁל בּוֹ
לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן
וְלֹא נִפְתַּח אֵזוֹר חֲלָצָיו
וְלֹא נִתַּק שְׂרוֹךְ נְעָלָיו · (ישעיה ה)

הַדִּמְיוֹן או הַמָּשָׁל

.(גלייכניס) (Comparatio).

דע! כי כח השופט אשר בנפש האדם, יפעל על שני דרכים המתנגדים בעניניהם· כי לפעמים ידלוג בעצמים הדומים זה לזה לפי טבעם, למצוא הבדל מה ביניהם; ולפעמים ידלוג בעצמים השונים זה מזה לפי טבעם, למצוא דמיון מה ביניהם· והנה כפי טבע שלמות הנפש, תרב חריצות כח השופט אשר בקרבה לפעול על דרך זה או על דרך האחר; (ועל״ המעט אשר תמצא נפש אחת לפעול בתכלית השלמות על שני הדרכים האלה יחד) וכל עוד אשר תגדל יכולת כח השופט בנפש האדם למצוא דקות הבדל מה בין עצמים דומים, תגדל הכנתו להיות חוקר נאמן מבין באמתות כל דבר חכמה; אמנם כל עוד אשר תגדל יכלתו למצוא דמיון מה בין עצמים שונים, תגדל הכנתו להיות מליץ

ומשורר

ומשולל נעים · כי מדרך המליצה הוא לצייר משיג מה בעלם, בדמות אליו עלם אחד השונה ממנו בטבעו, והדומה אליו במשיג זה, כמו :

אָדָם יְלוּד אִשָּׁה
קְצַר יָמִים וּשְׂבַע רֹגֶז
כְּצִיץ יָצָא — וַיִּמָּל
וַיִּבְרַח כַּצֵּל וְלֹא יַעֲמוֹד · (איוב יד)

הֶן — עָם כְּלָבִיא יָקוּם
וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא
לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף
וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה · (במדבר כג)

הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי
וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ
הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל · (ישעיה מ)

והנה כאשר יוצא דמיון על שלילת מקרה או משיג מה בעלם הנמשל, יבוא המשל במליצה העברית תמיד על דרך שאלה ובמאמר מחייב · כמו :

הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ
וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה?
אִם יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל הַגֶּחָלִים
וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה?
כֵּן הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ · (משלי ו)

הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ?
מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָהּ? —
גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה
וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ · (ישעיה מט)

הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּיו
בִּלְתִּי אִם נוֹעָדוּ?
הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר
וְטֶרֶף אֵין לוֹ?
הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ
בִּלְתִּי אִם לָכָד?
הֲתִפּוֹל צִפּוֹר עַל פַּח הָאָרֶץ
וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ?
הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה
וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד?
אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר
וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ?
אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר
וַיהוָה לֹא עָשָׂה?
כִּי (כֵן) לֹא יַעֲשֶׂה
אֲדֹנָי יֱהוִֹה דָּבָר
כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ
אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים· (עמוס ג)

הנביא אשר היה בנוקדים ואשר תמיד התהלך את עדרי מרעיתו בין נאות שדי ומשכנות היערים, הוסיף בתחלה משל על משל מדברים המתהוים יום יום בשדות הרועים: מהליכת שני עוברי אורח אשר יחדו לפעמים נוסעים למדים דרך יער בודד; מנהמת ארי טורף היושב במערות סכה למו ארב; מלידת צפרים אשר ילכדו בין סבכי חורש· ואחרי כן יוסיף עוד משל אחר מתקיעת השופר אשר בו יתקעו בערי ארצות המזרח בעת כי יולך איד פתאום בעיר, ואשר לקול פחדו הנשמע למרחוק יחרדו הרועים והאכרים הנפוצים על מלאכתם סביבות העיר, וימהרו יחדיו העירה למען הציל אחיהם מתגרת פגע —

היהפוך

ולפעמים יבוא באופן זה גם המשל במאמר מחייב ועל דרך שאלה, כמו

הֲיַהֲפוֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ
וְנָמֵר חֲבַרְבּוּרוֹתָיו?
גַּם אַתֶּם*) תוּכְלוּ לְהֵטִיב?
לִמּוּדֵי הָרֵעַ! (ירמיה יג)

וכן תמצא בשיר מספד אשר שרתי בעת התגוללי בעיר פראג, על מות אחד מיקירי ישראל בעיר הזאת:

הֲיִגְוַע רוּחַ הָאָדָם מִצְּרוֹר
עָפָר? אִם מֵרֶגֶב
חוֹל תִּקְטַן נֶפֶשׁ אֱנוֹשׁ? לוּ יִתְאַסְּפוּ
הֲמוֹן לְאֻמִּים אַף יִקָּבְצוּ יַחַד כָּל
גִּבּוֹרֵי תֵבֵל, הֲיַצְלִיחוּ לְהָשִׁיב
צְרוֹר לְאָיִן? אִם יַכְחִידוּ רֶגֶב
חוֹל וִיהִי כְּלֹא הָיָה?
וּכְלִי מַשְׁחִית מַעֲשֵׂה יְדֵי הֶחָרָשׁ
יְאַבֵּד נֶפֶשׁ יְקָרָה
מִתְהַלֶּכֶת עַד מוֹשַׁב אֵל אֵלִים
בְּסִתְרֵי מְזִמּוֹתֶיהָ?

הֲכִי יַהֲרוֹס בּוֹנֶה חָכָם אֶת הֵיכְלֵי
תִפְאַרְתּוֹ? אִם יְשָׁרֵשׁ
עוֹבֵד גַּנִּים נִטְעֵי נַעֲמָנָיו כִּי
יַעֲשׂוּ פֶרִי? הֲתִקְשֶׁה יַד אֱנוֹשׁ אָמָן
עַל כְּלִי תִפְאֶרֶת מַעֲשֵׂהוּ לְאַבְּדוֹ
אַבְדַן נֶצַח וִישִׂימֵהוּ כֶּעָפָר

לדוש

---

*) נחסרה הא השאלה, כנהוג לפעמים במליצה·

לְדוּשׁ? אִם יִפְקוֹד אָדָם עַל חֶמְדַּת
פּוֹעַל כַּפֵּיהוּ לְכַלֵּה וּלְהַשְׁחִית
כִּלְיוֹן עוֹלָם? וַיהוָה יוֹצֵר רוּחַ
אָדָם אַף מְמַלְּאָהּ חֶמְדַּת כָּל חָכְמָה
וּתְבוּנוֹת אֵין קֵץ, הוּא רֶגַע לָרִיק
וְאֵין יְשִׁיבֶנָּה בְּאֶפֶס תִּקְוָה?
הוּא בְּפֶתַע פִּתְאוֹם יְכַבֶּה הַשֶּׁמֶשׁ
הַלּוֹהֶטֶת בְּעוֹז יִפְעַת צָהֳרָיִם? —

ודע! כי מליצי העמים לא יספיק לפעמים לתפארת המאמר רעיון הדמיון אשר בו ידמו שני עצמים שונים; אבל המה ירחיבו לפעמים לצייר את מקרה הדומה בעצם המשל ציור שלם, בציירם לנו גם את שאר מקרי העצם הנזכר הנמשכים מהמקרה אשר בו ידמה אל העצם הנמשל — ואציג לך מופת על זה גם ממליצות ספרי הקודש·

יֵבוֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר
כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן
יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת
שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ
שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר
וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר
וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים
בִּרְכַּת יְהוָה אֲלֵיכֶם
בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה· (תהלים קכ"ט)

מה נאה אף נעים הציור הזה! המצייר לנו שמחת לבב הקוצר ברכה, הממלא כפיו וזרועותיו מפרי חלקת שדהו; והעוברים עוברי לבב אף הם ישמחו בטובתו, ויוסיפו לו ברכה על ברכתו בשם ה'! — והנה הנפש תתענג בציור כזה מאד; כי היא תאהב לשוט לפעמים מהענין אשר לעיוניה סבוכים בו אל ענין אחר נעים, וזה לאהבת **ההשתנות**· כאשר ההֹלֵךְ ההולך למסעיו ביום לח, יט לפעמים מני אורח נתיבו ימינה או שמאלה, למען התענג במראה כל נעים או במראה בנין נאוה לעינים; והנטיות האלה

המאחרות

באחרית בפועל את דרכו, תדמינה לו כאלו תחישינה לאחוז את משעו, בהרגיעו על ידיהן מעיפות הנפש המשגת נחת אך מהשתנות העצמים·

וימצא עוד משל נחמד מאוד בציור שלם כזה בספר איוב, בדמותו בגידת רעיו אשר בטח עליהם ליום צרה, לבגידת הנחל כי יאבדו מימיו אשר בטחו בהם אורחות ציה — והנה הוא הולך ומצייר לנו כל נוקדי בגידת הנחל, איכה התלכדו מימיו בראשונה כאבני צור ביום הקור הנורא, והשלג היה חופף עליו כעל אדמת איתן; אך עתה לתשובת האביב בעת חום השלג הדק, והנה גם הקרח אשר תחתיו נמוג והלום, וזרמי מים כבירים יגודשו מן גו הנחל, ילפתו הנה והנה כהלך תועה בין ערבות מדבר· נודדי שבא ותימא הנחרים מני להבות יום לוהט, ירוצצו כצבאים למהר אל מקום הנחל, כי יקוו למצוא מרפא אל תבערת צמאונם; והנה — תחת עטות גיל ילבשו בושת, על אשר נשענו על מבטח בוגד כזה·

אַחַי בָּגְדוּ כְּמוֹ נָחַל
כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבוֹרוּ
הַקּוֹדְרִים מִנִּי קָרַח
עָלֵימוֹ יִתְעַלֶּם שָׁלֶג
בְּעֵת יְזוֹרְבוּ נִצְמָתוּ
בְּחֻמּוֹ נִדְעֲכוּ מִמְּקוֹמָם
יִלָּפְתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם
יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ
הִבִּיטוּ אָרְחוֹת תֵּימָא
הֲלִיכוֹת שְׁבָא קִוּוּ לָמוֹ
בּוֹשׁוּ כִּי בָטָח
בָּאוּ עָדֶיהָ — וַיֶּחְפָּרוּ· (איוב ו)

וגם בספר ישעיה המפואר בכל מחמדי המליצה, מצאנו משל נאות נרקם כאלה·

לָכֵן יִהְיֶה לָכֶם הֶעָוֹן הַזֶּה
כְּפֶרֶץ נוֹפֵל
נִבְעֶה בְּחוֹמָה נִשְׂגָּבָה

אשר

אֲשֶׁר פִּתְאוֹם לְפֶתַע
יָבוֹא שִׁבְרָהּ
וּשְׁבָרָהּ כְּשֵׁבֶר נֵבֶל יוֹצְרִים
כָּתוּת לֹא יַחְמוֹל
וְלֹא יִמָּצֵא בִּמְכִתָּתוֹ חֶרֶשׂ
לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד
וְלַחְשׂף מַיִם מִגֶּבֶא׃ (ישעיה ל)

ידמה הנביא איך פתאום אשר יאתה ביום קשה יעל גאון ממלכת ישראל לכלות ולהשמיד מהר את נזי תפארתה מעל פני האדמה, לפרץ נופל בחומה נשגבה ביום הרעש, ביום אשר ירגזו הרים ממקומם והגבעות תחשבנה למוט; אשר רגע תהפך החומה הנפרצת לארץ, רגע תתפוצץ לעפר השואות, תבלי השאר מאום באבניה׃ והנה הפליא הנביא לפאר את מליצת הדמיון הזה, בהגשימו את הפרץ הנופל בחומה הנשגבה, כי יצייר אותו לנו כגבור אכזרי הנופל במלאי חמתו על אויבו להשמידהו כָּלָה מבלי חמלה „ושברה וכו' **כתות לא יחמול**" והבן!

והנה אין זאת מסגלות המליצה העברית להרחיב כזה בציור מקרי עולם המשל, בהיות כי היא תאהב לקרב בקוצר מלין את מסיבי העולם אשר העלתה על רעיון הנפש; ותשלים בציור נרהב כאלה אך מעט מזעיר ימצאו בספרי הקודש׃ אבל דרך אחר יקר בחרו להם מליצי העברים לפאר בו את דמיונותיהם; וזה, בהוסיף דמיון על דמיון מעצמים שונים, או בהכפילם דמיון אחד בתמונות שונות וישימוהו על ידי זה כשנים, ויפליאו בזה מאוד להנעים המליצה׃ כמו

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב׃
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל! —
כִּנְחָלִים נִטָּיוּ
כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר
כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה׃
כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם׃ (במדבר כ"ד)

לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן בֹּקֶר
וְכַטַּל מַשְׁכִּים הוֹלֵךְ׃

כְּמוֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן
וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה׃ (הושע י"ג)

וְהָיָה אִישׁ
כְּמַחֲבֵא רוּחַ וְסֵתֶר זָרֶם
כְּפַלְגֵי מַיִם בְּצָיוֹן
כְּצֵל סֶלַע כָּבֵד
בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה׃ (ישעיה ל"ג)

אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל
כְּקַשׁ לִפְנֵי רוּחַ
כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר
וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים
כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ
וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ (תהלים פ"ג)

יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי
תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי
כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא
וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב׃ (דברים ל"ב)

ודע! כי מלבד עונג הנעים אשר יתנו המשלים והדמיונות במליצה אל הנפש, בהראותם לה תמונה נכפלת מהעצמים הנמשלים, כאשר יכפיל ראי מוצק את תמונת העצמים העומדים אל עבר פניו; עוד יוסיפו לפעמים לצייר בקוצר מלין מקרה נפלא מה, אשר זולת רעיון הדמיון לא יכלכלו גם רוב אמרים לציירו לנו בעצם המשל כמשפט. כמו:

כָּל מִבְצָרַיִךְ
תְּאֵנִים עִם בִּכּוּרִים
אִם יִנּוֹעוּ
וְנָפְלוּ עַל פִּי אוֹכֵל׃ (נחום ג')

הנה המליץ אשר רצה להפליא ציור מהירת רדת מצבאי אשור לפני האויב, לא היה יכול להשלים הציור הזה על ידי רבבות אמרים, כאשר השלימו על ידי הדמיון הנשגב ההוא.

וכמו כן הפליא ישעיה במשליו לצייר מהירת הלכד המון לאמים מאת מלך אשור.

וַתִּמְצָא כַקֵּן יָדִי
לְחֵיל הָעַמִּים
וְכֶאֱסוֹף בֵּצִים עֲזֻבוֹת
כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אָסָפְתִּי
וְלֹא הָיָה נוֹדֵד כָּנָף
וּפֹצֶה פֶה וּמְצַפְצֵף. (ישעיה יוד)

הִנֵּה כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה
וְכַסּוּפָה מַרְכְּבוֹתָיו
קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו. (ירמיה ד׳)

וַתִּבֶן צוֹר מָצוֹר לָהּ
וַתִּצְבָּר כֶּסֶף כֶּעָפָר
וְחָרוּץ כְּטִיט חוּצוֹת. (זכריה י״א)

ובשירי תהלים ימלאו משלים רבים כאלה אשר במעט מלין יפליאו להשלים ציור נשגב מאד מאד; כי לרוב המשלים אשר בשירים האלה יתר שאת על המשלים אשר בכל שאר ספרי הקודש. וזה (א) מפאת השכלת בחירת משוררי תהלים, אשר בלקיחת דמיונותיהם יתראו לנו כנהוגים מידי הטבע בעצמה אל אוצר כל הנפלאים, ומלומדים מתנה לבור מהמה את העצם אשר לבדו יכשר להיות לדמיון נשגב במליצתם. (ב) מפאת הקולר אשר הלבישו בו משוררי תהלים את דמיונותיהם; וכברק אשר בלהט אחד ירעיד וישמים את נפש הרואה, כן המשוררים האלה יכללו לפעמים במלה אחת כל עוז ונועם הדמיון, ובמלה אחת ימלאו את הנפש כלה התפעלות. כמו, **וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ**, אשר במלה אחת קטנה השלים לצייר לנו את היופי והגדל ונהלת ששון המתראים בפני השמש כאשר תצא על הארץ בבקר לא עבות. וכמו כן השגיב מאד לצייר את מהירות תקופתה ומהלכה הנפלא הסובב בזמן קצר מאד כל ארצות תבל והימים הרחוקים, בדמותו אותה בגבור נתיצב אל הגבול הסופי לקראת נשק בשטף מהלכתו הנודעה „**יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אוֹרַח**

אורח" ומה נעימה מליצת דוד! בציירו לנו איך הצדיק המדכא יוכל לבטוח על צאת משפטו לצדקו ליום הגמול אשר יעשה ה', כאשר יבטח כל איש על צאת הבקר והצהרים, אשר יוציאם אלהים בעתם יום יום על פני תבל מבלי התמהמה אף רגע·

גּוֹל עַל יְהֹוָה דַּרְכֶּךָ
וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה
וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֶךָ
וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם*) · (תהלים ל"ז)

ומה נפלא דמיונו אשר לקח לו על מהירות כליון רשעי ארץ „כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים" ובשיר אחר „הרים כדונג נמסו מלפני יהוה מלפני אדון כל הארץ" (השמיט ממליצתו דמיון האש ולא אמר: „כדונג מפני אש נמסו הרים וכו'" כי לו עשה כן, אזי החליש מאד את עוז הציור הנפלא; יען אם נשים אש לפני תל דונג הגדול כהר בל ימס רגע. ויארך הזמן מעט עד יתמוגג כלו ויאבד; לזאת צייר רק הפיכת טבע ההרים המצוקים לפני חמת ה' באמרו כי יהיו כדונג לפני אדון כל הארץ אשר להט פיו יאכל להבות**) — וברצותו לצייר קוצר ימי האדם וחולשת חייו דמה אותו אל ציץ השדה „כציץ השדה כן יציץ" לא אל ציץ הגנים אשר בעמל עובד הגן וגודלו, ימשך עת קיומו מעט; כי אם אל ציץ השדה אשר דורס אין לו· ואל תדמה כי בדמיון הזה כבר השלים לצייר את דיקות חיי האדם; כי עוד למשורר אחר דמיון נשגב ממנו „ימי כצל נטוי" ובדברי אסף עוד דמיון אחר נשגב גם מזה „כחלום מהקיץ אדוני בעיר צלמם תבזה" לא כחלום ליל אשר לפעמים יארך מעט עת היותו, כי אם כחלומות אשר יתהוו מהקיץ; והם חזיוני בוקר העולים ברוח האדם, אחרי אשר נפשו החלה כבר להקיץ, אך עוד לא סרו חבלי התנומות מעל עיניו, והנה הם נאפסים מהר ומתחלפים מרגע אל רגע — אך אין נשגב במליצה

כאיש

---

*) ועל דרך זה כאשר הזהיר הנביא הושע את בני עמו בימי מרודיהם, לשוב אל אלהיהם ולדעת את דרכיו בכל מאדם, הבטיחם על צאת תשועת ה' עליהם, בדמותו את צאת ה' להושיע, אל מוצא שחר אשר בל יחדל לבוא במועד הקבוע לו·

וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה
לָדַעַת אֶת יְהֹוָה
כְּשַׁחַר נָכוֹן מוֹצָאוֹ · (הושע ו')

**) והנה נפלאה המליצה הזאת ממליצה הנמשלת בדומה בספר מיכה (א' ד') — ובחן!

באיש האלהים אשר הפליא לצייר גם משך ימי דורות רבות בערך אל הנצחי כאפס ותהו „כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה"· —

והנה עתה אחרי אשר ראית קורא נעים! את רוב התפארת אשר יתנו המשלים והדמיונות אל המליצה, אראך גם כן את יתרון שאת לשוננו הקודשה, וואודיעך איך היא מסוגלת מאד לשיר ולמליצה; וזה, בהיות כי הרבה שמות התארים בלשוננו נגזרים המה משמות עצמים ידועים אשר ימצא בהם המקרה המתואר ההוא בכמות רב, ועל דרך זה לעיון התואר עם יופי הדמיון ר"ל עם רעיון העצם אשר אליו ידמה המתואר במקרה הידוע. כאחדים המה במלה אחת· כמו שם התואר אָדום הוא נגזר משם עצם דָם והנה ענין המלה „מראהו כדם" וכן שם צָהוֹב הוא נגזר מן זָהָב, וענינו „מראהו כזהב" וכן שם קוֹדר הנאמר גם הוא (ולרוב בדברי המליצה) פחת התואר שחור, נגזר משם קֵדָר אשר תכונה בו שומה ידועה השחורה במראה פני אנשיה (להיותם נוסעים תמיד עם אהליהם במדברות ארץ ערב הלוהטים מלהבות חום נורא, לתור שמה מקום מרעה למקניהם). וכן התואר עָרֵב המורה על נעימות ועונג, נגזר הוא על דרך זה משם עצם עֶרֶב, וענינו „נעים כמו הערב"· כי בארצות החמות כארץ כנען וסביבותיה, הערב הוא עת נחמד מאד אל בני אנוש היעפים מחרבוני יום לוהט, ועליו ישישו יושבי הארצות האלה כמשוש אנוש נחלה על יום תרופתו וכמשוש אסיר ברזל על יום החפשו; כי מלבד התחלף אז תבערת חום נורא בצללי עננים המכסים פני חלד, גם רוח לח*) ישב אז מפאתי הים התיכון, אשר ישיב בנועם נשיבותיו את נפשות העטופים מלהבות יום בוער — וכן שם הֲדָר נגזר הוא על דרך זה מן הַר; בהיות כי בטן ההרה ידמה בערך אל שאר חלקי הגוף, כהר קטן העולה מבין רחבי המישור — ומאלה תדון על השאר· —

ודאוי שתדע, כי לא לעולם ידמה המשל במקרה ידוע אל הנמשל, אבל נהפוך הוא לפעמים, כי יתנגד המשל אל הנמשל במקרה אשר ידובר ממנו בו ואז תכלית המליץ בהבאת המשל, היא, אך למען עורר התמהון בלבב השומעים על המצא המקרה הידוע בעצם הנמשל, כמו:

כִּי יֵשׁ לָעֵץ תִּקְוָה
אִם יִכָּרֵת
וְעוֹד יַחֲלִיף
וְיוֹנַקְתּוֹ לֹא תֶחְדָּל

אם

---

*) ולדעתי מקרא לזאת השנה שעת אשר אחרי בוא השמש, בטרם רדת חשכת הליל ארצה. והעת אשר אחרי פנות מושך אפילם, בטרם צאת השמש על הארץ: נשף, על שם רוח לח אשר ישב אז בארץ כנען לעתותי קיץ, כידוע ליודעי טבע הארץ ההיא·

אִם יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ
וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ
מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִחַ
וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ נָטַע
וְגֶבֶר יָמוּת וַיֶּחֱלָשׁ
וַיִּגְוַע אָדָם — וְאַיּוֹ? (איוב י"ד)

וירמיהו יקח הרבה פעמים משלים כאלה, ויפאר בהם את מליצתו מאוד מאד׳ כמו,

גַּם חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם
יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתֹר וְסִיס וְעָגוּר
שָׁמְרוּ אֶת עֵת בֹּאָנָה
וְעַמִּי לֹא יָדְעוּ
אֵת מִשְׁפַּט יְהוָה׃ (ירמיה ח׳)

גַּם תַּנִּים חָלְצוּ שַׁד
הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן
בַּת עַמִּי לְאַכְזָר
כַּיְעֵנִים בַּמִּדְבָּר׃ (איכה ד׳)

והנה גם משל כזה אם ראוי לבוא בשירה יבוא על דרך שאלה בתואר מחייב; כי במליצה העברית לא יבוא לעולם משל על דרך שלילה׃ כמו,

הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ?
כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ? —
וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי
יָמִים אֵין מִסְפָּר׃ (ירמיה ב׳)

היעזוב

הֲיַעֲזוֹב מִצּוּר שָׂדַי
שֶׁלֶג לְבָנוֹן ?
אִם יִנָּתְשׁוּ
מַיִם זָרִים קָרִים נוֹזְלִים ? —
כִּי שְׁכֵחוּנִי עַמִּי
לַשָּׁוְא יְקַטֵּרוּ · (שם י"ח)

והנה לפעמים תמצאנו משלים שונים על ענין אחד בספרי הקודש; ולהעיר את לב התלמידים אעתיק קצת מהמה, ואדבר עליהם כיד ה' הטובה עלי·

— ישעיה בגלותו לצייר את טפש לב בני ישראל אשר שכחו אלוה מושיעם, יקח את דמיונו מהשור והחמור אשר לבם אטום מכל בהמות הארץ, ובכל זאת בל יעשו כסכלות מעשי הפושעים האלה· כי השור והחמור בל יעזבו את אדוניהם אף כי יום יום יעמוס להם משא כבד, ובל יקשיבו לקול זר כי יקראם ללכת אחריו, בהיותם אוהבים את אבוס בעליהם אשר יש אליהם אוכל אחרי כלות עבודתם הקשה; וישראל אשר בחר בהם ה' אך לטובתם, ויחשק בהם לתתם עליון על כל גויי הארץ, לא העבידם בעבודת אנוש ולא הוגיעם בעמל לאומים, המה נזורו ממנו וילכו אחרי אלילי תהו·

יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ
וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו
יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע
עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן · (ישעיה א')

ירמיה לתכלית הזאת לקח לו אף הוא דמיון כזה הנעים בעצמו; אמנם לא ימצא בו אמתת תוקף הציור כבדמיון ישעיה·

גַּם חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם
יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתוֹר וְסִיס וְעָגוּר
שָׁמְרוּ אֶת עֵת בוֹאָנָה
וְעַמִּי לֹא יָדְעוּ
אֵת מִשְׁפַּט יְהוָֹה · (ירמיה ח')

ישעיה בדלותו לצייר קבוץ פזורי ישראל אל עיר הקודש בבוא עת הרָן, ידמנו לקבוץ החיות הנטושים על פני השדה, אשר מהר יקבצו יחד לקול תקיעת הרועה התוקע בשופר בבוא עת האספס׃

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל
וּבָאוּ הָאֹבְדִים*) בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר
וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ׃ (ישעיה כ״ז)

והדמיון הזה יאות מאוד אל קבוץ נדכאים כאשר המה ינס בני ישראל ברוב אדלות גלותם; אמנם בדמיון אחר נשגב ממנו (אף כי איננו נכון כמוהו אל מושג הענין) ידמה הושע את הקבוץ הנפלא הזה׃ כי הוא יצייר לנו את ה׳ המאסף נדחי ישראל, כאריה השואג בקול גאונו אל גורותיו הנפזרים אנה ואנה לטרוף טרף, ואשר אלי שמענם קול שאגתו, יעזבו את טרפם ויחרדו כלם כאחד לבוא אליו׃

אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ
כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג
כִּי הוּא יִשְׁאַג
וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם
יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם
וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר
וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם
נְאֻם יְהוָה׃ (הושע י״א)

והנה הוסיף הנביא להגדיל עוד את יופי הדמיון הנשגב הזה למאוד; וזה (א) בהכפילו הפעלים **שאג**, **חרד**, (ב) בציירו לנו גם מהירות הקבוץ ביום ההוא, כי ידמהו לתעופת הצפור והיונה׃

אמנם

---

*) המאריס אובדים ונדחים יאמרו על הצאן כבמליצת יחזקאל: את הנדחת לא השבותם ואת האובדת לא בקשתם (יחזקאל ל״ד ד׳)

Digitized by Google

אמנם זכריה בנבואתו על גאולת ישראל לא סר מדמיון ישעיה; כי הוא מצייר לנו את ה' המאסף את נדחי עמו, כרועה אשר בקול שריקתיו מאסף הוא את נפוצי עדרהו׃

אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם
כִּי פְדִיתִים
וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ
וְאֶזְרָעֵם בָּעַמִּים
וּבַמֶּרְחַקִּים יִזְכְּרוּנִי
וְחָיוּ אֶת בְּנֵיהֶם וָשָׁבוּ
וַהֲשִׁיבוֹתִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּמֵאַשּׁוּר אֲקַבְּצֵם
וְאֶל אֶרֶץ גִּלְעָד וּלְבָנוֹן אֲבִיאֵם
וְלֹא יִמָּצֵא לָהֶם׃ (זכריה י')

ישעיה ברצותו לצייר מעמד האומה אשר תבעתינה אותה צרות רבות פתאום ובהמלטה מאחת תאחזנה האחרת, יציירנו בדמיון כזה:

וְהָיָה הַנָּס מִקּוֹל הַפַּחַד
יִפֹּל אֶל הַפַּחַת
וְהָעֹלֶה מִתּוֹךְ הַפַּחַת
יִלָּכֵד בַּפָּח׃ (ישעי' כ"ד)

והדמיון הזה לקוח ממנהג צידת החיות׃ כי הציידים אחרי חפרם בור גדול למען הפיל לתוכו את החיה ואחרי הניחם פח יקום בעברי הבור; ינעקו יחד בקול גדול בעברי מרבץ החיה למען הבריח אותה ממחבואה; והחפזה לברוח מקול הפחד תפול אל הבור, או אם גם תצליח לשוב ולעלות מבר מתחתיות הבור, תלכד בחבלי מוקש הטמונים לרגליה׃

ובדברי עמוס מצאנו דמיון אחד כנגד מדמיון ישעיה על ענין זה׃

כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ
מִפְּנֵי הָאֲרִי
וּפְגָעוֹ הַדֹּב
וּבָא הַבַּיִת

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר
וּנְשָׁכוֹ הַנָּחָשׁ · (עמוס ה')

הנה הדמיון הזה נשגב מאד ופעולתו רבה בנפש, בהיותו מצייר לנו מקרה נורא אשר יקרה אך לעתים רחוקים · גם בדמיון עמוס תהי נשיכת הנחש בעוד אשר יחתור האיש להנצל מחמת הדוב, (כי לזאת יסמוך ידו על הקיר למען עלות הגג ולהנצל מרודפו) ובדמיון ישעיה תהיה לכידת הפח אחרי אשר עלתה ככר החיה מן הפחת ·

והנה בטרם אכלה לדבר מענין המשלים והדמיונות אשר בספרי הקודש, ראוי שאעירך עוד קורא נעים! ולהגיד לך, אשר לא תוכל לטעום היטב את עוז ונועם דמיונות רבים בספרים האלה, אם לא דרשת בתחלה את טבע ארץ כנען ותכונתה לגלילותיה, ואת מנהגי ומדות אנשי ארצות המזרח · כי דמיונות ומשלים רבים ימצאו בספרי הקודש, הלקוחים, או מדברים הנפלאים והנפלאים בארץ ההיא הרחוקה מארצות מושבנו והנבדלת מהן מאד בטבעה, או ממדות ומנהגי בני קדם השונים מאד ממדות ומנהגי העמים, אשר אנחנו שוכנים עתה בקרבם · עד"מ דמיון זרם מים כבירים שוטפים פני ארץ נמצא לרוב במליצת ספרי הקודש לצייר בו איד ושבר גדול הבא בפתע פתאום; וזה מסבת טבע ותכונת הארץ אשר ישבו בה מליצי העברים ואשר ראו בה לרוב את השחתת השטף · כי הירדן אשר ממזרח ארץ ישראל גאה יגאה מדי שנה בשנה בתחלת ימי הקיץ בעת ימס משא השלג אשר על ראש הלבנון האדיר, ופלגים יבלי מים יזלו אז מראש הצורים, ילפתו ארחותיהם בין נקיקי הרים וחגוי סלע עדי השפכם לתוך נחל ירדן, אשר יעלה אז על גדותיו בקול המון נורא לכסות את כל חלקת הארץ סביבו בשאון מימיו — גם הרי בתר וגבעות הרבה ימצאו בארץ ישראל, ובניהם עמקים קטנים; והיה לעת גשם רב יפלו זרמי המטר מראש ההרים האלה בקול רעש נורא, ויהיו לנחלים המכסים בשטף הליכותיהם את כל פני העמקים —

וכן ימצא לרוב במליצת ספרי הקודש משל רדת מי גשם רב על הנלאה פתאומית; וזה מסבת פלא פעולת הגשם בארצות המזרח · אשר בימים מעטים יהפוך שמה ארץ ציה למקום עדן · כי בעתותי האביב והקיץ בעת כי יאתה מחדרי קדים על ארץ כנען וסביבותיה רוח חרישית, המפיץ חום לוהט בכנפיו; אז אומללו פתאום כל שדי תבואות, תתעלפנה כל נאות עדנים עם גנות המד, גם אם תיבש כל עינות מים, ומבועי נוזלים יחדלו ויהיו למקום צמאון · אך כשוך חמת הרוח אחר ימים אחדים, ומטר רב יפיק אל מאוצרות שחק על ארץ לחיחה; אז מהר ישובו יפריחו תלמי תלאובות, יעטפו נאות שדי האמללים נטעי נעמנים, גם אל מעינות האדמה ישובו קרים נוזלים, וכל אפיקי הארץ ימלאו מים ·

והנה הגנים לא יצליחו בארצות המזרח החמות מאד אם לא תשקינה אותם תעלות מים המתחלקות בתוכם להרטיב את עפרותיהם; ואך אם יום או יומים יעמודו מבלעדי שפעת מי התעלות האלה ייבשו כל צמחיהם מחום הלוהט והגן הנעבד יהי לחורב ציה · ופלגי מים כאלה ימשכו בהפרדות הארץ ממי הנחל או הברכה הקרובים אל הגן, ועובד הגן יטה אותם כפי חפצו

מערגות

מערבות צמחים לעצי פרי ומעצי פרי לערבות צמחים, למען כלכל כל צאצאי הבן איש לא נעדר. ולזאת דמה דוד את האיש הצדיק אשר ימלא ה' כל משאלותיו, לעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו.

וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל
עַל פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ
וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל
וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ. (תהלים א')

וישעיה דמה את רשעי הארץ המורדים מאד ברשעתם, לגן אשר אין לו תעלות כאלה.

כִּי תִהְיוּ
כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶיהָ
וּכְגַנָּה אֲשֶׁר מַיִם אֵין לָהּ. (ישעיה א')

ומה נעמה מליצת יחזקאל! המדמה את מלך אשור האדיר על כל המלכים בפרשת גדלתו וגבורתו, לארז גבה קומה העולה בלבנון אשר נהרות יסובבוהו מכל עבריו; ושאר מלכי ארץ ידמה לארזי הגנות אשר ישתו אך מתעלות הנהרות האלה.

הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן
יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַל
וּגְבַהּ קוֹמָה
וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה צַמַּרְתּוֹ
מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רֹמְמָתְהוּ
אֶת נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ
סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ
וְאֶת תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְחָה
אֶל כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה

עַל כֵּן גָּבְהָא קוֹמָתוֹ
מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה
וַתִּרְבֶּינָה סַרְעַפֹּתָיו
וַתֶּאֱרַכְנָה פֹארוֹתָיו · (יחזקאל ל״א)

יגיד לנו הנביא את התהום, כמשתוקקת ומתאמצת בכל כחה לרומם את הארז הזה ולגדלהו למעלה מכל ארזי השדה, באמרו כי התהום בעצמה הוליכה (הצירי במלת הולך הוא תחת חירק כנהוג, ותהום יאמר בלשון זכר ונקבה) את נהרותיה סביבותיו יען כי הוא מטעה ר״ל המטע אשר חשקה בו, ואל עצי השדה שלחה אך את תעלותיה·

ומתעלות מים כאלה אשר ימשכו בתוך חלקת הגן מקצה ועד הקצה ככל אשר יחפוץ עובד הגן *), לקח שלמה משל לדמות בו לב מלכים ושרים אשר ביד ה׳ הוא להטותו כפי חפצו·

פַּלְגֵי מַיִם
לֶב מֶלֶךְ בְּיַד יְהוָֹה
עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ· (משלי כ״א)

ומשני הרים גדולים אשר בארץ כנען יקחו מליצי העברים שני משלים שונים· האחד הוא הר הלבנון המסובב והולך מקצה מערבית צפונית ועד פאת מזרחית דרומית לארץ ישראל; והוא נודע ברוב גבהו ורום תועפותיו· כי ראשו המכוסה במעטה שלג וקרח ברוב עתותי השנה יגיע עד ממעל למשכנות העננים, ועל פניו ארזים גבוהי קומה אין מספר, הקורעים עבי שמים בגאון במדתם; וממנו יקחו מליצי העברים משל לדמות בו כל דבר אדיר ונשגב או רב תעצומות: כבנין הנפלא בגובה קומתו ורוחב עליותיו, (זכריה י״א, ירמיה כ״ב) או כמלך אדיר אשר למשמעו יחרדו גוים ולאמים, (ישעיה

---

*) החכם מוינדרעלל בספרו אשר כתב ממסעותיו דרך ארצות המזרח, ידבר מעיר דמשק לאמור: „העיר הזאת יושבת במסבת גנים נחמדים מאד אשר „יקיפום סביב כמהלך שלשה ימים· כל עצי כל פרי נטועים בתוך הגנות העדינות „האלה אשר ישקה אותם הנהר ברדי (Chrysorhoas בספרי הקדמונים) „היורד מאשדות ההר אשר קדם לעיר, ובדרכו יפרד לשלשה נחלים: הנחל „התיכון הולך נכחו דרך העיר דמשק, ומשם ישלח את מימיו אל כל בארות „העיר; ושני נחלים האחרים ילפתו ארחותיהם מימין ומשמאל אל הגנים „הרבים הנראים יחד כיער גדול, ואשר שמה ישתו אף ימלאו את הנחלים האלה „דרך התעלות הנמשכות אל תוכם״ — והחכם הזה יספר לנו גם מתבנית ברכות שלמה הנראות עד היום על פני ירושלים, ואשר משם הולך למשוך [illegible] תעלות למען השקות את גנותיו אשר נטע לו; וכנגלה בספר קהלת: עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם יער צומח עצים·

(ישעיה יו"ד) או כחיל עצום אשר פחד ואימתה לפניו יהלכו (חבקוק ג')· והשני הוא הר הכרמל המתרחב בין ערי שונם ועיפתה על שפת הים האחרון, והוא נהדר מאוד ונחמד להשכיל בצמחי חמדתו אשר יפארוהו גנן אלהים· כי את ראשו יכסו פרחי נועם הנותנים ריח להשיב נפש, ועל פניו ישכינו תאינה ורמון וכל עצי עדן, המה יתנו את צלם על ערבות חמך אשר להם מתחת; וממנו יקחו מליצי העברים משל לדמות בו כל דבר נאים ונחמד למראה: כשרי צבא מלחמה ביום הלבשם ביקרת מדיהם, (ישעי' יוד) או כעיר הנחמדת בהוד הבנינים ותפארת האדמיות (ירמיה ד')· ומה יפה דמה המשורר (שיר השירים ה', ז') את מראה האיש בגבורתו אל הלבנון, ואת מראה האשה בתפארת יפיה אל הכרמל! —

וכן ימצאו משלים רבים בספרי הקודש השאולים ממעשים הנהוגים אך בין בני קדם· כמו

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא
אָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַיִם
אֶבֶן מַעֲמָסָה לְכָל הָעַמִּים
כָּל עֹמְסֶיהָ שָׂרוֹט יִשָּׂרֵטוּ
וְנֶאֶסְפוּ עָלֶיהָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ· (זכריה י"ב)

ולהבין ענין המשל הזה ונועמו לאוי שתדע, כי יושבי ארץ יהודה ושכינותיה ינהגו עד היום להציב אבן גדולה וכבדה לפני שערי הערים, ואליה יאספו הבחורים בימי חג, לנסות בה את כחם; מהם אשר ירימו אותה רק יעד ברכים, ומהם אשר ישאוה עד הטבור, ואשר כחם רב מאד יעמסוה על כתפיהם· והנה יצייר הנביא איך כל גויי הארץ בקנאתם בישראל אשר שבו ויהיו לתפארת עמים, יאספו יחד באחרית הימים לפני ירושלים כי יתאמצו להוריד לעפר קרנה; אמנם כלמו בעד ריק ייעפו, כי אחרי לנקס אותה, תהיה תמורתם פצע וחבורה ומות מר·

וכן במליצת ישעיה:

הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג
חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת
תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק
וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים
תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם
וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם· (ישעיה מ"א)

Google

מקום דושת השבלים בגרנות במזרח הם ההרים הרמים והגבעות הנשאות; יען כי עליהם ישב הרוח ברוב עוז, ויוכל להפיץ המוץ ולנקות הגרעינים ממנו׃

ואל יפלא בעיניך הקורא הנעים! על אשר הביא הנביא במליצתו הנשגבה משל כזה הלקוח ממלאכה אשר יעשוה עתה אך צעירי העם; כי אם על זה תתפלא, תתפלא אף על משלים רבים כאלה הלקוחים ממעשי עובדי האדמה, והנמצאים לרוב במליצות הנשגבות אשר בספרי הקודש׃ אבל דע תדע כי עם בני ישראל אשר שכנו לבדד בארץ שדה וכרם, שונים בדעות ובחקים מהמון לאמים אשר סביבותיהם, לא הרבו אז מסחר וקנין את ארצות אחרות ועמים רבים, למען הוביל אל ארץ ישראל סגלות המדינות; אף לא התעסקו לרוב בארצם במלאכות ההדר והתפארת ואומניות שונות בכל מעשי חרש וחושב; יען כי חפץ היקר והתפארת בכלי פז וכתם, במושב ארמנות והיכלי עונג, בפאר מלבושי גאות, ובדומה, מוזר היה גם לרוב גדולי העם אשר לא התפארו באלה נגד אחיהם הנקלים׃ אך רוב יגיעת אנשי האומה היתה רק בעבודת האדמה ובמרעה מקנה; מעבודת אדמתו שבע איש לחם, וברכת ה׳ היא העשירתהו ברבות עדריו׃ והנה לא היתה אז עבודת האדמה נקלה בעיניהם, כאשר היא בימינו עתה עזובה אך לצעירי העם; אבל גם גדולי ישראל אהבו לעבוד כאחד העם בעמקי שדה ובמרומי כרם, ונכבדיו התהלכו לעתים רבות את עדרי מרעיתם בנאות מדבר, הרחק מעיר מושבם — ולזאת אל יפלא בעינינו בראותנו כי לפעמים צלחה רוח עוז וגבורה מאת ה׳ על איש עושה מלאכה בגורן וגת, ויהי למושיע להציל את ישראל מיד לוחציו; או כי מבין צמדי המחרשה הורם הגבר לנביא אלהים להטיף אמרות עליון נגד עם נחלתו, או כי ממכלאות צאן הביא אל איש לתת שבט מלך בכפו לרדות בשבטי יעקב׃ —

ועוד נשאר לי לדבר על משלים הנראים זרים מאד והנמצאים לרוב בספר אחד מספרי הקודש, והוא ספר **שיר השירים** — אמנם טרם אגלה לך את דעתי מענין הספר הזה וחבור שיריו, ואומר:

הנה הספר הקטן הזה הנכבד מפאת יקרת מליצותיו, הוא לפי הנראה נעדר ההמשך והחבור בין שירותיו הקטנים; והמבארים אשר הגיעו דבריהם אלינו נלאו למצוא מענה בקשור השירים האלה, ולפיהם יהיו באמת כפרדים בענין אחד מאחד, עד אשר ידמה הספר הזה כחלום הבא ברוב דמיונות — לא כן דעתי עמדי! אשר לפי מחשבותי השירים האלה כלם על ענין אחד הם, מכוונים מראשיתם ועד קצם, כתבם שלמה מלך ישראל למען הזכיר לדור אחרון מקרה אהבים אשר קרה לו את אחת בנות עמו׃ וענין המעשה אשר עליו יסבו כל דברי השירים הקטנים האלה לדעתי כך הוא:

שולמית בת עובד אדמה ויפת תואר נאוה חשקה בה נפש המלך שלמה לאהבה; וירא כי לא יכול לפתותה ללכת אחריו, כי מלא לבה דבק בנער רעה צאן, ויביאה בחוזק יד אל בית הנשים אשר לו בירושלים׃ ויהי כי ישבה שמה בין בנות תענוגיו, ויתאמץ המלך להטות לבה אליו, ויערוך לפניה מבחר מעדני שולחנו, וילבישה עדיי פז וכתם כאחת בנות המלכים; אכן לא פנתה שולמית אל סגולות המלך ואל עדן מחמדיו, וישאר לבה נכון עם הנער הרועה׃

ויהי

ויהי כי ארכו לה הימים בארמון המלך, ותמצא מקום לנוס מחדרי כלאה, ותברח את דודה אל אחת שדי המנוחות, להתעלם בעת שמה באהבתם כל הימים · וכענין הכתוב האחרון: **ברח דודי ודמה לך לצבי** וכו'·

והנה המשורר יצייר לנו את המעשה הזה בארבעה עשר שירים · בשיר הראשון נראה את הנערה ככלואה בחדרי הארמון (הַאֲרַם). ומשתוקקת לשוב אל דודה למען התענג מנשיקות פיהו · ובשירים האחרים נראנה מדברת מבעד חרכי הארמון אל דודה העומד בחצר בית הנשים, או כי נשמע את שיחתה אשר תשיח אתו על פני השדה בצל ארזים וברותים, אחרי אשר הצליחה להתגנב מעוצר ביתן המלך ולבקר לרגעים את דודה בשדי מרעיתו; ולפעמים תשיגנה אותה שמה בנות ירושלים (והן העלמות רעותיה השוכנות אתה בבית הנשים) נרדמת מעוז אהבה על ברכי דודה, והרועה ישביע אותנה לבל תעירנה לעורר אותה למען השינה, עד שתחפץ · ופעם נראה את המלך בעלותו מדבר אתה, או כי ירדוף אחריה על מרכבת תפארתו, וכהשיגו אותה יתחנן אליה לשוב אל היכלו לאמור; **שובי שובי השולמית!** · ופעם נשמע את דברי אחי הנערה, אשר יהתלו באחותם באפס ונחתתם עליה; כי נחרו בה על היותה ממאנת לנטות אחרי חפץ המלך, אשר לכבוד ולגדולה יהיה למשפחתם ·

ותכלית המשורר אשר שם לנגד עיניו בהזכרת המעשה הזה בשיריו הנחמדים, הוא, להראות עוז האהבה הנאמנה אשר לא ינצחוה כל אדירי תבל, והיא תאשר לפעמים בעדן משושיה את נפש הנער העני, ותדיח מנחלת שמחותיה את המלך הגדול אשר לשוא יעמול לקנותה באוצרות מכמנין· כי היא עזה כמות המשוה גדול וקטן, ורשפיה הם כרשפי שלהבתיה, והם להבות הצדק הנורא, אשר מדי עברו דרך המון מים הנרודים בעבי שחק בל יכבה אשו; כן לא יכחד עוז אהבה נאמנה מחמת אויבים רבים אשר יקומו לה לטענה: **ואם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו·**

זה כללית ענין השירים האלה, ועתה הטה אזנך אלי קורא נעים! כי הטוב לבאר אחד אחד על פי ההקדמה הזאת —

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה

הכתוב הזה העומד בתחלת השיר הראשון מודיע לנו גם את מהות כל השירים האחרים הבאים אחריו בכלל; באמרו כי הוא שיר תהשירים (המארבעה עשר) אשר נכתבו מאת שלמה·

השיר הראשון

(א) יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ

כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן

לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים
שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ
עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ
מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה
הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו
נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ
נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן
מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ

שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה
בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם
כְּאָהֳלֵי קֵדָר
כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה
אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת
שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ
בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי
שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים
כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃

שולמית העלובה בחדרי ההרמון היא המדברת בשיר הזה, כי בערה אש אהבה בקרבה· והנה תגיד אל בנות ירושלים העלובות אתה, את עוצם תשוקתה לשוב ולהתרועע את אהובה; כי דודיו טובים המה לה מיין עדנים מתאדם במזרקי פז וכתם, אשר יגיש לפניה המלך באהבתו אותה· גם מראשית שמנים אשר תמשחנה נשי שלמה בחדרי זהבן, טוב לה שם יפעת דודה, אשר כריח שמן תורק הולך ומתפשט למרחקים, ותופש לב עלמות רבות לאהבהו אף כי לא ראוהו עוד פנים אל פנים — והנה העלמה הסגורה מחום אהבה עזה בערה בעלמותיה, כמעט החלה לדבר מנשיקות דודה תדמה אותו עומד לפניה ותכונן מליה אליו; ומעוצם תשוקתה לצאת מהיכל כלאה, תחלה את פניו לאמור: משכני אחריך! נרוצה· כי אף כי הביאה המלך חדריו להתהלך שמה בין קירות פז על רצפת אבן יקרה, היא לא תדע שמחה וגיל כי אם בחברת אהובה; ובהיותה עתה נפרדת ממנו בארמוני היכל מלך, אך בזאת תנחם ותמלא מרגוע כי תזכיר את רעותיה מיקרת דודיו הטובים מיין·

שחורה

שחורה אני׃ עתה תשב שולמית את דבריה אל העלמות אשר בחברתה בבית הנשים, ובתום לבבה תאמר: אל תתמהנה על חשקת דודי המפואר ברוב יפיו. בראותכן שאני שחרחורת; כי באמת נאוה אנכי כיריעות שלמה המוצעות בחדרי מושבכו · ואשר לחורות הנה כמראה השלג, אף כי עתה מראה שחרחורת כאהלי קדר; והם אהלים אשר יעשו בני קדר מעורות העזים השחורים אשר להם ויתכרו אותם למרחקים אל רועי צאן הנטושים על פני השדה ברוב עתותי השנה, ואשר יחסו תחתיהם מזרמי חורף ומחרבוני קיץ; ואולי גם אל דודה הרועה היה אוהל כזה) · כי שזפתני השמש, בנחרית בי אחי בני אמי על היותי נאמנה באהבתי אל הנער העני, וישימוני נוטרה את הכרמים ·

השיר השני

הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֵיכָה תִרְעֶה
אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם
שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה
עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ
אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים
צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן
וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ
עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים ·

הגידה לי׃ הם דברי שולמית המדברת מתוך אשנבי הארמון אל דודה העומד בחוץ · (כי הרבה פעמים יתהלך הוא בחצר בית הנשים, למען התענג לפעמים במחזה רעיתו כי תציץ מבין החרכים, או למען התעדן להגעים אף בנעים שיחתה אם לא תשורנו עין שומר) והנה היא תשאלהו איפה ירבץ בעת צהרים; (כי בחום היום תצאנה בנות הארמון מקרב חדריהן להשיב נפשם בגנות המלך כי תתהלכנה שמה בצללי עצי עדן, ואולי תצליח אז לנטוש בין סבכי חורש תנצל את הסריסים שומריה ולברוח השדה למען התעלם אתו שמה במקום מרבץ עדריו) והוא יגידנה כי תצא לך בעקבי הצאן ואז תמהר תרועה אתו ותרעה עמו את גדיותיו על משכנות הרועים — והנה אמר גדיות יך מעולם אהבתו אליה, כי כנפשו כרכשו לה הוא ·

השיר השלשי

לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה
דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי
נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים
צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים
תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ
עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף
עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ
נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ
צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי
בֵּין שָׁדַי יָלִין
אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי
בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי׃

לסוסתי ברכבי פרעה גם דברי שלמה: כי הוא הרבה לפאר את שולמית בעדי עדיים כיד המלך למען הטות לבה אליו, יען בזאת תתפתה בנות העלמות; ונתנה יספר לה, איך ייטיבו העדיים האלה את יפי תוארה: כי כסוסתי במרכבות תפארתו אשר במו תמלדים, המוזהבת בתלאות פז והדר מתג ורסן יותר יגל חמדת תוארה; כן נאוו לחייה עתה מבראשונה בעדי התורים אשר עשה לה, והוד תוארה כליל הוא בסדר חרוזים אשר הענק לגרגרותיה — ועוד יבטיחנה לעשות לה תורי זהב וחלי כתם רבים ויקרים מאלה אשר עשה לה, אך אם יותן בעיניה כאשר תתאוה נפשו: והנה היא לא תשעה אל אמרי אהבה הנוזלים מעל שפתי מלך אף לא אל עדיי זהבו; ותילפתה את פני המלך לבלתי הכלימו בדברי סרובים, לא תכונן את דבריה אליו, אך כמדברת בינה לבין עצמה תאמר: **עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו** וכו'׃ כי אף כי נרדה (כנוי ליפיה) נתן ריחו על מסבת המלך ר"ל שהגיע משפל מקומה אל לבב המלך ותמצא חן בעיניו; הנה בגלל זאת לא ימוש דודה הרועה מזכרונה, כצרור המור וכאשכול הכופר הלן בין שדיה אשר תמיד לנוכח עיניה הוא׃

השיר הרביעי

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי
הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים

הנך

הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי
אַף נָעִים
אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה
קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים
רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים
אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן
שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים
כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים
כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת
כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר
כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים
בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי
וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי
הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן
וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה
סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת
רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים
כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי
שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי
וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם
בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה
אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ
אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃

השיר הזה הוא שיר ענות בין שולמית ובין הרועה, אחרי אשר הצליחה (כפי משאלתה בשיר ב') לצאת מבין תשואות קרת ולהתרועע לרגעים את דודה הרועה על שדי מנוחות; והנה יחדיו ירבצו באהבים בין משפתי הרועים על יצוע חציר

אליך ורשא תחת מסך לצרת ארזים וענפי ברותים, ובהתעלסם יחד שמה יהלל
הרועה אליה את יפעת תוארה, אשר לקחה את לבו לאמור: **הנך יפה
רעיתי! הנך יפה!** — והיא גם היא תשיב אמריה אליו בהלל יפיו
ורוב נועמו עליה לאמור: **הנך יפה דודי! אף נעים!** — כי אם גם
בחדרתו לא תשכון בהיכלי עונג מקום אשר ישכבו על מטות פז תחת גג קירות עץ
מופז, כבהיכלי המלך שלמה; טוב לה לנוח בין שפתים על ערש דשא ויצוע
רענן, תחת גג ארזים וברותים אשר כקירות בתים יחופפום מחרבוני שמש.
כי היא תרגיע אך במלוני שדי ובמשכנות הכפרים, מקום אשר חבלתה אמה ואשר
חיתה שמה בראשית ימי נעוריה. ולזאת תדמה עצמה אל החבצלת המהדרת
פני גנת השרון, ואל השושנה העולה בערגות העמקים, אשר כל עוד נטועה
היא באדמת מולדתה תגל ותפרח אף תזיל ריח ניחוח ותהי עדן לעינים; אך
אחרי הקטפה כי תובל אל מקום אחר, מהר ישכרו מעינות ריחה, יבולו כל
עלי חמדתה ותהי למרמס רגל — והנה מן השושנה אשר ענית שולמית לקחה
לה למשל, רק למען דמות בה את עוצם אהבתה אל שדי המנוחות; ממנה
יקח דודה הרועה משל, לדמות בו גם רוב יפיה ויתר שאתה על כל בנות גילה.

הביאני אל בית היין. הרועה יביאה אל בית היין אשר על פני
השדה, והוא אהל הנטוי ברוב אדנות המזרח אצל מסלת הדרך ואשר ימכר שמה
יין לעוברי אורח היעפים כי יחפצו להשיב רוחם. והנה ידוע כי היין בחמר
יוסיף ללהט אש התשוקה הבוערת; וכתפוח אשר יעל שלהבת עוז
מהגילונים "הנחבאים בסתרי האפר, כן השכר ילהיב ללהבות עוז רשפי
האהבה הטמונים בלב אנוש. ולזאת תחלה שולמית חליון עז אחרי אשר בא יין
שותה אל כליותיה; כי " נתה בערה אש על אש בעצמותיה, ולבה הוא לה
כים זועף אשר סער על סער יגרשוהו ויחשבו לשרשהו מתהמות עולם. אמנם
בהיותה עתה על פני השדה מקום אין משכב שמה אף יצוע אשר תט עליהם את
עצמותיה הנכדים עליה מרוב האהבה העצורה בקרבם, תתחנן אל העומדים
עליה אשר יעשו סמך ומסעד אל ראשה באשישות וגם הצלחות אשר ישימו בהנה
היין, אף ימהרו ללקט תפוחים מן האילנים למען עשות לה מרפק משמה. כי
היא חולת אהבה ורגליה לא יכלכלו עמוד; ולולא כי אוהבה ישמכנה בשמאלו
תחת לראשה ובימינו יחבקנה, תפול לארץ מתעלפת במכאובי האהבה —
והנה ידוע כי מטבע העלוף הוא להוליך תרדמה בנפש, ולכן תמהר שולמית
להרדם אחרי התעלפה; אך עוד מעט והנה בנות ירושלים רעותיה אשר אתה
בבית הנשים עם הסריסים שומריהן תשיגינה אותה. כי " רדפו אחריה על
אשר נחבאה לברוח משמה, והרועה בתום לבבו ישביע אותן לבל תמהרנה להעיר
ולעורר אותה למען השינה הערבה, עד שתחפץ להתעורר מעצמה אחרי
כלות העלוף — ומה נפלא יופי המליצה בשלשת הכתובים האחרונים מהשיר
הזה! המבין יטעם את חין נועמם, כלם מחמדים! כלם ממתקים! —

השיר החמישי

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא
מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים

מקפץ

מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת
דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי
אוֹ לְעוֹפֶר הָאַיָּלִים
הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ
מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלֹּנוֹת
מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים
עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי
קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי
יָפָתִי וּלְכִי לָךְ
כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר
הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ
הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ
עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ
וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ
הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ
וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ
קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי
יָפָתִי וּלְכִי לָךְ
יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע
בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה
הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ
הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ
כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב
וּמַרְאֵךְ נָאוֶה
אֶחֱזוּ לָנוּ שֻׁעָלִים
שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים

וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר
דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ
הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים
עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם
וְנָסוּ הַצְּלָלִים
סֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי
לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
עַל הָרֵי בָתֶר •

קול דודי • שולמית המשקפת מגובה חלנות הארמון רואה את דודה תדועה בא אליה מרחוק כצבי למהר ; עוד מעט , והנה הוא עומד כבר אחר כתלי בית הנשים ומשגיח בעד החלונות לדבר עמה. ולמען פתותה ללכת אחריו יצייר לה את נועם האביב אשר פרש הדר תפארתו על פני נאות שדי , כי השמיר מכסה השלג והקרח מעל פני האדמה , ושם יצוץ דשא ונצנים תחתיהם , גם יספר לה שמחת בעלי הכנף אשר בקול תרועתם ימלאו את כל היערים זמר • והנה ימשיל את אהובתו הנעצרה בבית הנשים ליונה המסתתרת בחגוי הסלע , ויבקש מאתה להראותו את מראיה בלי חלון מבדיל ולהשמיעהו את רוך קולה הערב עליו מאד • כי עיניו לא תשבענה מראות את מראיה אך בעד החרכים , ואזניו לא תמלאנה די עונג משמוע אך את "לחש קולה בעד האשנב ; ובהתאותו תאב לשוב ולשמוע את נעים קולה כימי קדם , יזכיר לה ראשית שיר כרמים אשר הרבה לשמוע מפיה בימים הראשונים בעוד אשר התעלס אתה בכרם עבודתה לאמור: **אחזו לנו שעלים! שעלים קטנים! מחבלים כרמים , וכרמנו סמדר** — והנה היא תבטיחנו כי עוז אהבתה אליו עוד כבראשונה ; אך כעת לא תערב את לבה להרבות אמרים אתו מפחד השומרים המשוטטים בחצר בית הנשים לתור תהלוכות כל איש ואיש שמה • אמנם כפנות היום וחשכת ליל תכס פני חלד , אז יחיש את פעמיו כצבי וכעופר האילים לבוא אליה למען התעלס אתה באהבים —

השיר הששי

עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת
בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו
אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר

בשוקים

Digitized by Google

בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת
אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו
מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר
אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם
כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם
עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ
עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי
וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם
בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה
אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ
אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃

השיר הזה כולל מספר החלום: אשר חלמה שולמית מאת דודה על משכבה בחדרי הארמון. כי האהבה אשר תשולל כל רעיוניה יומם, היא תשתרר על עשתנותיה גם לינת תנומתה בלילות; וחלומות ליל ידברו אליה מאת אהובה, ומידיך נפשה חזיוני שכה לה יגידו. והנה בדמיון אחד החזיונות הנעימים אשר רחפו על משכבה בלילות, בקשה את דודה הרועה, וכאשר לא מצאתהו קמה ותסובב ברחבות קרת למען בקש אותו שמה, ותשאל גם את שומרי העיר לאמור: **את שאהבה נפשי ראיתם?** — אך רגע עברה מהמה מצאתהו ותביאהו אל בית אמה להתעלם אתו שמה באהבים, ושמה נפלת מתעלפת בעוז החשק, ותשמע את הרועה משביע בנות ירושלים אשר ילאו לרדוף אחריה לבל תעירינה אותה כבסוף השיר הרביעי.

והנה השיר הקטן הזה הוא אחד השירים היותר נכבדים אשר ילאו מתחת ידי משורר אנוש מיום הוסד מלאכת השיר ועד עתה, כאשר יטעם המבין; ולא אעיר את הקורא כי אם על חמשה ממשיגיו אשר ייפוהו למאד, והם (א) כנוי **שאהבה נפשי**, אשר תכנה בו תמיד את דודה, וכפילת הכנוי הזה הרבה פעמים. (ב) כפילת הפעל **בקש** איזה פעמים. (ג) התנגדות הפעל **מצא** באמור **מצאוני השומרים** לפעל **מצא** באמור שלפניו **בקשתיו ולא מצאתיו**. (ד) שאלת **את שאהבה נפשי ראיתם?** אשר תשאל שולמית את שומרי העיר מבלי הזכיר להם שמו או

משיגיו

משיביו ; וזה, יען אשר בדמיונה יקר הוא בכל בני אנוש, וכל שוכני תבל יבילוהו לדוד יקרו· (ה) עוד שולמית את שומרי העיר בטרם השיבו הם עוד על שאלתה, וזה מדוד חפלה למצוא אותו, אשר בל יניחנה לנוח על מקום אחד אך רגע — והנן!

השיר חשביעי

מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר
כְּתִימְרוֹת עָשָׁן
מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה
מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל
הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה
שִׁשִּׁים גִּבּוֹרִים סָבִיב לָהּ
מִגִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל
כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב
מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה
אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ
מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת
אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן
עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף
רְפִידָתוֹ זָהָב
מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן
תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה
מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם
צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן
בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ
בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃

בשיר

בשיר הזה יצייר ושב המלך את שולמית בעתותי הלילה · והנה עבדיו מביאהו על מטת תפארתו אל הנערה המתגוררת על פני השדה (מדבר) בבית יער הלבנון אשר לשלמה; והמלך מלובש בגאון בגדי תפארתו כביום חתונתו, וגם עבדיו אנשי החיל שומרי ראשו יקיפוהו מכל עברין כמשפט המלכים · וכראותו את הנערה המרחק הולכת וקרבה אליו, ישאל כמתפלא על נחוך מצעדיה ויגל ריח בשמים אשר תפיץ למרחקים בבשמי מטתה: **מי זאת עולה וכו'?** — והיא בהביטה אותו פתאום נגלה עליה בהדרת כבודו, תשתומם על חמדת מכלוליו על פאר כתם אפריונו ועל חיל גבורי ישראל הגודי חרב אשר יעטרוהו סביב; ובתום לבה תקרא גם אל רעותיה (בנות ציון) לצאת אליה למען התפלא במחזה תפארת המושל האדיר · (וכל קורא משכיל אשר לו חך לטעום היטב לשון הכתובים מן **הנה מטתו עד צאינה וראינה**, יבין ויכיר כי דברי אחד ילידי עבדי השדה המה, אשר הסכן בל הסכין מנעוריו לראות את יקר תפארת הדרות המלכים) · אמנם מכל עושר כבוד המלכות אשר יראה לה המלך לא נתעה נפשה לסור מני דרך אומן אשר אחזה בו מאז; ולתחנות המלך האוהב עת בל ידותו, כי לב שולמית עוד נכון הוא את רועה הצאן, ובשיר הבא נשמעה מדברת את דודה ·

השיר השמיני

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי
הִנָּךְ יָפָה
עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ
שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים
שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד
שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת
שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה
שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם
כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ
וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה
כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ
מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ
כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ

בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת
אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו
כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים
שְׁנֵי שָׁדַיִךְ
כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה
הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים
עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם
וְנָסוּ הַצְּלָלִים
אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר
וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה
כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי
וּמוּם אֵין בָּךְ
אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה
אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי
תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה
מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן
מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים
לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה
לִבַּבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ
בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ
מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה
מַה טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן
וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים
נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה
דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ
וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן

גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה
גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם
שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים
עִם פְּרִי מְגָדִים
כְּפָרִים עִם נְרָדִים
נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן
עִם כָּל עֲצֵי לְבוֹנָה
מֹר וַאֲהָלוֹת
עִם כָּל רָאשֵׁי בְשָׂמִים
מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים
וְנוֹזְלִים מִן לְבָנוֹן
עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן
הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו
יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ
וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו
בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה
אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי
אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי
שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי
אִכְלוּ רֵעִים
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃

הנך יפה. הם דברי הרועה אשר במשלים יהלל את יופי אהובתו ; ומשליו לקוחים המה מהדברים הנאהבים והנעימים עליו ואשר יום יום יראם על פני השדה : עדר העזים, עדר צאן, חוט השני, (הנקשר לפעמים על צוארי הטלאים) רמון ובני צבאים. אמנם בהיות כי לא ימצא בין דברים כאלה משל נכון, לדמות בו את צוארה העגול והחזק והמעוטר בחרוזי כסף וזהב ; יפנה לקחת דמיון ממגדל דוד אשר מאז בא בתשוקה אל ירושלים לראות את אהובתו העלומה שמה, השתומם על גובה חומותיו, כי כגבהם לא ראה עוד

בכל

בכל בניני ערי השדה — והנה אמר **אלה המגן** ואחרי כן **כל שלטי הגבורים**; כי בעיניו יהיה אלף סך עגום מאד מאד, ומי יכיל כפי מחשבותיו לאגור יותר מאלף? — והנה מתפלצת מהללי הרעה אשר האלו בצר לפרוץ גדר הצניעות ככלמה הנעדה ותבוש, ותבקש לסור מאתו; אך לבלתי הכלימו תגידנו כי עתה כבד עליה לבא תוך היום, ולזאת נפשה חשבה עתה ללכת אל הרי המור ואל גבעות הלבונה אשר בגנית המלך, להנפש שמה בצללי עדן, עד אשר ינשבו רוחות הערב להשיב כל נפש עיפה — אבל הרועה בל יניחנה להפרד עוד ממנו, כי אם יוסיף לפאר את כליל יפיה, ויפתנה ללכת אתו; כי אם גם בחברתו לא תנוח בין סבכי קני רים ובכל הררי בושם כבגנות המלך. טוב לה להתהלך עמו בין בתרי הלבנון ומשם ישודו יחדיו אל עמקי חמד המעטופים בנעים דשא ופרחים, ואשר בין עפרותיהם ילפתו מי מנוחות הנוזלים מראש הצורים — והנה מהגן והלבנון אשר עלו עתה על זכרנו יקח המליס חקשי׳ לדמות בהם את יפיה וגם צניעותה׳ ועל דרך מליצה יסב את דבריו אל רוח צפון ותימן ויקרא אותם להפיח מהר את גנו למען יזילו מטעי בשמיו את נועם ריחם; והיא בשיותה נכלמת מהפלגת מהלליו תדיחנו מעליה ותגיד כי טוב לו לבוא אל הגן אשר נטע בעמלו ולאכול שמה את פרי מגדיו מהרחיב את דבריו בדמיונות שונות ממטעי פרדס, ומהכביד עליה שבח על שבח במלים אין מועיל בם — אבל הוא ישיב לה כי כבר בא אל גנת מטעו ואף אכל שמה יערו עם דבשו בחברת מרעין אשר קרא אליו להתעלס עמו, וכעת נפשו לא תדע עונג כי אם בהלל את פאר מעלותיה אשר ימלאו את כל לבו; אמנם בעבד יט אוזן אל מלות אדוניו אשר מפניו נחתה נפשו, כן הרועה יקשיב אל דבון אהובתו, ובעת יקום ומהללה׃

השיר התשיעי

אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר

קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק

פִּתְחִי לִי אֲחוֹתִי

רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי

שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל

קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה

פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי

אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה

רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי

אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם

דודי

דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחוֹר
וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו
קַמְתִּי אֲנִי לִפְתּוֹחַ לְדוֹדִי
וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר
וְאֶצְבְּעוֹתַי מוֹר עוֹבֵר
עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי חָמַק עָבָר
נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ
בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ
קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי
מְצָאֻנִי הַשּׁוֹמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר
הִכּוּנִי פְצָעוּנִי
נָשְׂאוּ אֶת רְדִידִי מֵעָלַי
שׁוֹמְרֵי הַחוֹמוֹת
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם
אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדִי
מַה תַּגִּידוּ לוֹ
שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי
מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים
מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד
שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ
דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם
דָּגוּל מֵרְבָבָה
רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז

קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב
עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם
רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת
לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם
מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים
נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר
יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב
מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ
מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן
מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים
שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ
מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז
מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים
חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים
זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי
בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם
אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים
אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ
וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ
דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם
לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים
אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לוֹ
הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים

יפה

יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה
נָאוָה כִּירוּשָׁלָ‍ִם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת
הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי
שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי
שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים
שֶׁגָּלְשׁוּ מִן הַגִּלְעָד
שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים
שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה
שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם
כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ
מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ
שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת
וּשְׁמֹנִים פִּלַגְשִׁים
וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר
אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי
אַחַת הִיא לְאִמָּהּ
בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ
רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ
מְלָכוֹת וּפִלַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ ·

אני ישנה׃ שולמית היא המספרת בשיר הזה את אשר קרה לה בחזיון לילה · אחרי היותה נרדמת על מטתה בהיכל מלך ורעיונות נפשה התהלכו בנועם דמיון חזיוני שנה לשוט הנה והנה במשכנות עדן אהבה; פתאום נדדה מעליה התנומה את כל צבא החזיונות בנותיה, מקול שאון דודה אשר דפק באשנבי החלון למען תפתח אליו את דלתי חדר משכבה · והנה מדת הצנע היא המניעה אותה ממלא את רצון אוהבה, ולזאת בקשה להדיחנו מעליה בדברי שוא: פשטתי את כתנתי וכו׳; אכן לב האוהב בל נמס מדברי סרובים כאלה, ועוד הוסיף לשלח את ידו כמתחנן בעד חורי

המשכב — אז נהפך לבה עליה; ונכמרת יש הנגרש מעוז סופה וסער,
כן המו כליותיה עליה מנגד אהבים, אשר כלה גרש גרשו מקרבה כל מורא
חוק מוסר ודת הצנע· והנה קמה ממטתה לפתוח לדודה, [ובנעים מליצה
מליירת תודיע לנו אשר זה כשיה כמעט אחרי שכבה על מטתה; כי ידיה עוד
לחים היו משמן המור אשר משחה (כמנהג בנות הרמון) לפני שכבה, וכפתחה
הדלת נטפו כפיה מור על כפות המנעול] אך עד כה ועד כה סר דודה מן
המשכב ועבר· אז יצאה נפשה מרוב החרדה בעבורו (בדברו כמו על
דבר ו ר"ל בעבורו) בראותה כי חמק ואיננו; ותלך ותסובב ברחבות העיר
לבקשנו, מבלי חשוך את רגליה מפחד השומרים בלילות, וכנגעה עד החומות
הודם לעיפה מעליה אשר שומרי החמות, כי חשבוה לזונה· וגאול הבוקר
כמלוא אותה נערות העיר ירושלים, תתחנן אליהן ותשביע אותנה באם תמצאנה
את דודה, אשר תגידינה לו שעודנה חולה מרוב אהבתה אליו כבראשונה —
וכהתפלא הנערות האלה על עוצם תשוקתה אל דודה, תצייר להנה את
תפארת אהובה ואת יתר שאתו על אהובי שאר הנערות, במשלים שונים אשר
כלם לקוחים המה מהדברים היקרים הנראים אליה יום ויום בהיכל המלך
ובגנות נוחמדיו: כגלילי זהב וכעשת שן, וכיונים הרוחצות במים זכים (אשר
לרוב לחותם תקראם חלב) הממלאים את הברכות הנחצבות בגנות המלך,
וכדומה· וכשמוע נערות ירושלים את יקר תפארת דודה ואת יפעת תוארו
תחפצנה לדעת מאתה אי זה הדרך הלך למען תוכלנה לבקשנו אתה; והיא
תשיב אליהן: דודי ירד לגנו וכו'·

והנה בעוד אשר תשיחינה יחדיו בתהלות הרעה הנחמד, ידלג הוא
בעצמו אליהן; ובראשית דבריו אשר יכונן אל אהובתו, הוא מהלל יפיה,
בדמותו אותה בפאר מראה אל העיר ירושלים כלילת יופי, ואל העיר תרצה
הנודעת גם היא ליופי ולתפארת· ועל אשר הבריחתהו מעליה תמול הלילה
יאמר כי היא נוראה כנדגלות, והם מחנות אנשי הצבא ביום הדם, ביום
אשר ינוסס דגל אימתה בראשם· (וטעם נדגלות בנפעל, כי הדגל יפעל אימה
בלב אנשי המלחמה ביום קרב, ומדי ראותם אותו תלת אש תשוקת הנצחון
בלבותם, כידוע·) והנה תשמוע אומר קשה כזה יוצא נגדה מפי בחיר לבה
נכלמה הנערה ותבוש, ותשלח בפניו את רשפי אש עיניה הנוצצות מאהבת
עוז הבוערת בקרבה, להגיד כי עוד לבה שלם אתו באהבתה כימי קדם;
אכן הרועה במר רוח ינקש מאתה אשר תסב את עיניה מנגדו לבל תשובינה
להתעות אותו בחמדת תבען, כאשר עד הנה הדהיבו עוז בנפשו, והבטיחוהו
על שקר — אמנם כעב קטנה המעברת לרגעים את פני השמש ביום טוהר
שמים, אשר חיש תמוג ותלך הלוס; כן חיש עברה החמה מנפש האוהב
הנאמן, ועתה ישוב לפאר את יפיה בדמיונות שונות כבשיר השמיני,
ועוד יוסף לנשאה על כל המלכות והפלגשים אשר ראה בבית הנשים אשר
לשלמה· (ואל תתמה באמור הנער הרועה ששים ושמונים על כל נשי המלך
אשר הגיעו לסך אלף; כי הלא כן אמר למעלה אלף המגן על מגני כל רבבות
גבורי ישראל) — ובזה נשלם השיר התשיעי·

מי

השיר העשירי

מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר
יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה
אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת
אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי
לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל
לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן
הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים
לֹא יָדַעְתִּי
נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב
שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית
שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ
מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית
כִּמְחוֹלַת הַמַּחֲנָיִם
מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים
בַּת נָדִיב
חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן
שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר
אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג
בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים
סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים
שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים
תָּאֳמֵי צְבִיָּה
צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן
עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן

עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים
אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן
צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק
רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל
וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן
מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים
מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ
אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים
זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר
וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת
אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר
אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו
וְיִהְיוּ נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן
וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים
וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב
הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים
דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים
אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ·

מי זאת הנשקפה· הם דברי המלך הרודף אחרי שולמית והוא יושב במרכבת תפארה אשר יקיפו גדודי עם שומרי ראשו; והנה בדמותו לראות את שולמית מרחוק ישאל: **מי זאת הנשקפה כמו שחר?** — כי כשחר המאהיל באורו עפעפיו כי ינשאו במרומי ענני בוקר, את לב הלך ונועה בישימון לא דרך, אשר במחשכי פחדיו שואף הוא אל יפעת כוכב קדים; כן הצמיח מראה האהובה את נפש שלמה אשר התנודד לתור אחרי מקום תכונתה — ורעיון השחר הביא גם רעיון השמש והיה בנפש המלך לדמות בהם את נאות מראה רעיתו· והיא למען התנצל לפניו על דבר בריחתה, תגיד אליו כי התאוה לראות חמדת הגנות והפרדסים הניסה אותה מבין חדרי ההרמון אל נאות שדי וכרמי תנובות: **אל גנת אגוז ירדתי לראות** וגו׳ — הוי אמרי כזב! הוי דברי תהו!

Digitized by Google

לא ידעתי · היא תשובת המלך אליה לאמור: הלא לי יאות לדעת כי תלאי מהיכלי · וכאשר נגלת היתם על לפני שם **מרכבות** כנהוג לפעמים בתלילה; וענין המאמר הוא: נפשי שהלאה מעולם אהבה היא יעצתני לעלות על מרכבותי לתור אחריך במסבת בני עמי גבורי החיל · (אשר יקראו גם כן **נדיבים** מענין **בהתנדב** עם) והנה המלך ידבר על לבה לשוב עמו: **שובי שובי השולמית! שובי שובי ונחזה בך!** אך ענותה תדבר בלשונה לאמר: מה המלאה אתם רואים בשולמית אשר נחמד ונעים יהיה כמחולת המחנים? (והיא תנועת שני מחנות גבורי החיל אשר מימין ומשמאל למרכבת המלך) — והמלך תחת שפל ענותה יוסיף לה פאר תהלה; כי עתה אשר יחלה ללכת אתו ולשוב יאמר: **מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב!** כי מלעדיה כונו בפאר והדר כמלעדי בת אחד נדיבי העם · ודברי מהללו נמשכים עד **אסור ברהטים**. ואחרי כן ישב את דבריו אל האהבה לאמור: **מה יפית** וכו — והנה במחשבות המליץ ידמה גוף הירח אשר פעם ירבה אורו ופעם יחסר, לכוס עגול (**אגן**) אשר פעם ירבה המשקה הנתון לתוכו עד כי יגלה על שפתו, ופעם יחסר; ולזאת יכנה את הירח השלם בעצם מלוא אורו: **אגן הסהר אל יחסר המזג** · ודע זאת!

זאת קומתך · גם המה דברי המלך אשר במשלים יצייר לה את עוצם תשוקתו · בטעם וחכך **כיין הטוב**, כי נשיקות פיה המה יעדנוהו וישכרוהו די עונג כיין הטוב; ולא חדל המלך עוד מצייר לה את עוצם תאותו, לולא חשכה הנערה את פיו מהלום עוד גדר הצניעות, באמרה: **הולך לדודי למישרים** וכו', ר"ל נשיקות פי אך אליך נאורות הנה ולא לאחר, והם ידובבו שפתי דודי גם לעת תנומתו; כי גם בחלום חזון לילה ידבר באהבתי —

השיר האחד עשר

לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה
נָלִינָה בַּכְּפָרִים
נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים
נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן
פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים
שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ׃
הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ
וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים
חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים

דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ
מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי
יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי
אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ
גַּם לֹא יָבֻזוּ לִי
אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ
אֶל בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי
אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח
מֵעֲסִיס רִמֹּנִי
שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי
וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם
מַה תָּעִירוּ וּמַה תְּעֹרְרוּ
אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃

לכה דודי׃ הם דברי שולמית אשר תדבר על לב דודה ותפתהו ללכת אתה, מתשוקות קדת אל משכנות הכפרים ואל נאות שדי, ושמה תתן לו את אהבתה מבלי חושך ומבלי עולך׃ ובעולם אהבתה אליו תתאוה להיות אחת מאחיותיו, כי אז בל יבוזו לה אם תתנודד מהרמון המלך למען תלוה אותו במלונות הכפרים ולנהגהו אל בית אמה כי תתענג אתו שמה באהבים; כי מי יבוז לאהבת אחות? — והנה מדי דברה כזה יחם כח דמיונה מתאוות אהבים ותדמה בנפשה לנוח על צדי דודה מתעלפת בעוז החשק, והוא ישביע את בנות ירושלים לבל תמהרנה להעיר אותה, כבשירים הקודמים׃

השיר השנים עשר

מִי זֹאת עֹולָה מִן הַמִּדְבָּר
מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ
תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ
שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ

Digitized by Google

שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ
שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ
כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ
כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה
קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה
רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה
מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ
לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה
וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ
אִם יִתֵּן אִישׁ
אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה
בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ ·

בשיר הזה תתראה: שולמית מתהלכת בהחבק עם דודה על פני השדה, ואחד מהעוברים הרואה אותה מרחוק ישאל: **מי זאת** וכו'? ומדי הלכה הלוך וקרוב ישמעו דבריה אשר תדבר אל דודה, בהזכירה לפניו ימים אשר ננבלו, העת אשר הגלה האהבה בלבותם, העת אשר בנשיקות פיה עוררה אותו מתנומתו תחת צל התפוח הנטוע לפני בית אמו · והנה בנאמן אהבתה תזכירהו לשמור את לבו נכון עמה כל הימים ולנצור את רוחו מפתויי העלמות אשר תבקשנה להדיחנו מעליה; כי אם אהבתה אליו היא עזה כמות, גם קנאתה ביום בגדו תהיה קשה כשאול מבלי חמלה —

השיר השלשה עשר

אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה
וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ
מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ
בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ
אִם חוֹמָה הִיא
נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף

ואם

וְאִם דֶּלֶת הִיא
נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז
אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת
אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם
כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה
בְּבַעַל הָמוֹן
נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים
אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ
אֶלֶף כָּסֶף
כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי
הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה
וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ ·

המשורר מליג לעינינו לפני חתימת הספר, את אחי הנערה, ומצייר אותם לנו מהתלים באחותם הנאמנה; להגיד, כי מלבד עוז חשקת שלמה, גם אחיה אוהבי יקר וגדולה הניקו את לבה להיות מקשבת אל דברי המלך · וכאשר ראו כי לשוא עמלו בה, ואהבתה היא כהר איתן נטוע על מוסדות עולם אשר בל ימוט מהמית סופה וסער כי יתגעשו מקצה תבל ועד קצה; שמו אל הפתול פניהם ויִדברו בה כאחת העלמות הקטנות אשר עוד לא הגיע עתה להיות לאיש · ויאמר האח האחד: מה נעשה לאחותנו אחרי ימים רבים, ביום כי ידובר בה מאחד בחורי הארץ? ויען האח השני: אם תנהג את עלמה על פי מדת הצניעות כאחת העלמות הנבחרות, אז נשיאנה אל איש כנבך; ואם נראנה משתוקקת לתור אחרי תאות לבה, אז נרודפה בפרך לכלוא את זדון ילדה — והנה היא תשיבם כי היא בעלמה שמרה את כבודה עד הנה, אף כי היא גדולה מימים וכבר הגיע תור עתה להיות לאיש, בהיות כי בעיני המלך היתה כמוצאת אושר והצלחה, בנשאה חן בעיניו · ועוד תספר להם את אשר יקרה לשלמה את נוטרי כרמו בבעל המון. להגיד כי הטוב לעלמה הוא לשמור בעלמה את כבודה ·

השיר הארבעה עשר

הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים
חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי

בְּרַח דּוֹדִי
וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי
אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
עַל הָרֵי בְשָׂמִים׃

הרועה יבקש מאת שולמית המתהלכת לשוח בגנות המלך, לשיר אליו אחת שירותיה הנעימות, כי חביריו יקשיבו לקולה הערב; אמנם היא תודיענו כי לא זה העת להשמיע את זמירותיה, אך עתה הגיע התור לברוח אתו להלאה מהרי ירושלים, לתור להם מקום מנוחה אשר יתענגו באהבים שמה כל ימי היותם על האדמה, מאין שטן ומאין מחריד·

והנה אם זאת תשים אל לבך קורא נעים! כי מדרך המליץ הנאמן הוא, לשים בפי האדם אשר יציגנו מדבר לנגד עינינו, אך דברים כאלה אשר יאותו אל מצב האדם הזה בחברת יושבי תבל, ואל תכונת מעמדו במפלגות בני אנוש; אזי לא תתמה עוד על משלים הבאים בספר **שיר השירים**, כמו **שערך כעדר העזים, שניך כעדר הרחלים** ודומיהם, כבעל משלים זרים הרחוקים מאד מאד ברוב משיגיהם מהדברים הנמשלים אליהם· אבל כהפוך הוא· במשלים האלה הודיע לנו המשורר את רוחב לבו ואת עוצם הכנתו להיות אמן נפלא במעשהו; כי על ידיהם צייר לנו בציור שלם את תכונת הרועה, אשר כל ימי היותו על אדמתו לא יעזוב את מגרשי העיר הקטנה אשר חבלתהו אמו שמה, ולבו איננו יודע מאומה מן הדברים הנפלאים מהלאה לשדה מדעיתו· והנה כאשר יחם לבו למשל משל, ישים פניו אל הדברים המעטים הנמצאים בין גבולות מדעיתו לקחת מהמה הדמיון, אף כי רחוקים הם מאד מאד ברוב משיגיהם מן הדבר הנמשל; כי הלא אך המה חקוקים על לוח רעיוניו, ואם לא מהם יקח את דמיונותיו, מאין יקחם? — והנה בשיר העשירי ימשל המלך (המתקנא ברועה הנאהב) גם הוא כאחד הרועים; ובשיר התשיעי תהלל שולמית העצורה בחדרי ביתן המלך את יופי דודה, במשלים הלקוחים מן הדברים אשר תראם עתה יום יום בהיכל כלאה, כאשר העידותי שמה·

ועוד זה יתר שאת למשלים הבאים בספר **שיר השירים**, אשר רובם לקוחים המה מן הדברים הנאהבים והנעימים לחושי האדם; והמה ישלימו לעשות את הספר הזה נחמד ונעים על פני כלו, עדי יהיה כגנת חמד נטעה אלהים, אשר לא יחסר כל בה להתענג ולהתעדן: שושנה וחבצלת, שרון ועמק, גנים ושדי ריח, האביב המחדש פני האדמה, כרמי חמד, גנות עדן, מעינות נוזלים, אבי נחל, באר מים חיים, מגדים חדשים גם ישנים, רסיסי ליל, אודם השחר, יופי הירח, טהרת זוהר השמש, תמרות עשן, קיטור לבונה, רוח נח מזיל בשמי גן, ערש רענן, עלי אגוז, גפן ותאנה, אשכלות ענב, דבש, חלב, יין רקח, עסיס רמונים, שמנים, קני בשמים, נשיקות דודים, חשוקי אהבים, מגע אישות, מרפד התפוחים, יונים

רוכלות

רוחצות בחלב, קול התור המזמר, צבאות ואילות השדה, עפרים רועים בשושנים, שועלים קטנים, עדר עזים, רחלים עולות מן הרחצה, צללי ערב, הרי בתר, חוט השני, חגוי הסלע, ערוגות הבושם, ארזים וברותים, ערמת חטים סוגה בשושנים, הר המור, גבעת הלבונה, עקבי הצאן, משכנות רועים, בריכות מים, מלון כפרים, ריח סמדר — בין כל אלה תשוט הנפש הקוראת בספר שיר השירים, והמה ימלאוה עונג נפלא הרב מלספר·

ואולי תתמה הקורא הנעים! על המצא משלים רבים בספר **שיר השירים**, יותר (כפי ערך כמות הספר) מבכל אחד ספרי הקודש; אמנם ראוי שתדע כי מטבע האהבה הנאמנה (הנכספת לראות את הנאהב בכל אשר תפנה) הוא, לשוטט בין כל הדברים המוחשים, למען מצוא דמיון מה ביניהם ובין הנאהב· וכן כאשר נספר מן דבר הנפלא לעינינו, ונחפוץ לציירהו היטב אל נפש השומע, נוסיף דמיון על דמיון בספורנו; ולכן ימצאו משלים ודמיונות רבים בספור המראה הנפלאה אשר בתחלת ספר יחזקאל· כי המראה הנוראה ההיא היתה אל עיני החוזה כמראה עיר נכריה אל עיני נער קטן אשר לא סר עד הנה מעיר מולדתו· והנה כאשר יספר הנער ההוא מן הדברים הנפלאים לעיניו, אשר ראה בכל פנות העיר הלזו, יתאמץ לתת להם דמיונות מהדברים הנראים יום יום בעיר מולדתו, למען יהיה ספורו מובן היטב אל נפשות שומעיו; כן התאמץ נביא אלהים לתת דמיונות מהדברים הנמצאים בארץ, אל הדברים הנפלאים אשר נגלו אליו משמי שמים, ובשלוש דמיונות נשגבות צייר לנו את קול המון החיות המשיקות בכנפיהן אשה אל אחותה:

וָאֶשְׁמַע אֶת קוֹל כַּנְפֵיהֶם
כְּקוֹל מַיִם רַבִּים
כְּקוֹל שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם
קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה·

ומה נחמד אף נעים! הדמיון האחרון אשר בספורו הנשגב:

כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת
אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם
כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב·

תְּמוּנוֹת הַמְּלִיצָה

(פָּאֶעטישֶׁע פִֿיגורען) (Figurae poeticae)

הן רבות מאד; ואנכי אדבר רק על הנכבדות בהנה, כיד ה' הטובה עלי·

תמונת

א

תְּמוּנַת הַהַאֲמָרָה

(Prosopopaeia.)

תהיה כאשר יתן המליץ אומר מדעתו בפי עצם אחר, על פי התחשבות אשר ישפוט היותן טמונות בלב העצם הזה; כי הרעיונות הצפונים בסתרי כליות ולא יוגשמו על ידי הדבור, ועל ידו יפעלו מאד בנפש האדם בצאתם בעוד מלין מן האין אל ההויה. כמו:

יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ
וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד
עַל יְהוָֹה וְעַל מְשִׁיחוֹ:
נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ
וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹתֵימוֹ׃ (תהלים ב')

הנה לולא חדל המליץ לסור פה מדרך הספור, ולאמור כאשר יאמר המספר: יתיצבי מלכי ארץ וכו' למען נתק וכו'; אזי החליש מאד את כועס תלונתו והגריע ערך יפעתה, בהחסיר בדבריו הציור הנעים הזה, המצייר לנו את קהל המון העמים הרוגשים כאלו יהמו בדוגמא לנגד עינינו, וכאלו תקיפנו מסבת קולי ארץ אשר יסעירו את נפשנו בשאון אדירי פחדים המגיעים אל אזנינו לאמור: ננתקה את מוסרותימו, ונשליכה ממנו עבותימו!

ועל דרך זה נשא בלעם את משלו:

מִן אֲרָם יַנְחֵנִי
בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב
מֵהַרְרֵי קֶדֶם:
לְכָה אָרָה לִי יַעֲקֹב
וּלְכָה זוֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃ (במדבר כ"ג)

לא אמר כאשר יאמר המספר: מן ארם ינחני בלק מלך מואב וכו' למען אאור לו יעקב; אך שם בפי בלק דברים נקלעים ונכפלים בתוקף שיר, והשלים בזה את ערך מליצתו׃

ומה

ומה רב כח התמונה הזאת! לצייר המדות וההרגשות אשר בנפש האדם· גאוה וענוה, אהבה ושנאה, חדוה ועצבת, אם נוציא אותן מלב נושאיהן ונשימן בפיהם; כלן תפעלנה מאד בנפש האדם, ותרוממנה את ערך המליצה עד להפליא — וישעיה, אשר כל מחמדי המליצה ונשגבים המה בין אמרי נבואותיו המסולאות מפז, אף הוא הרבה לאחוז את התמונה המפוארה הזאת· ומה נעלו דבריו! אשר שם בפי מלך אשור, ברצותו לצייר את גאון לבבו הפורץ כל חק וגבול·

כִּי אָמַר:
בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי
וּבְחָכְמָתִי כִּי נְבֻנוֹתִי
וְאָסִיר גְּבוּלוֹת עַמִּים
וַעֲתִידוֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׂתִי
וְאוֹרִיד כַּאבִּיר יוֹשְׁבִים
וַתִּמְצָא כַקֵּן יָדִי
לְחֵיל הָעַמִּים
וְכֶאֱסֹף בֵּיצִים עֲזֻבוֹת
כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אָסָפְתִּי
וְלֹא הָיָה נֹדֵד כָּנָף
וּפֹצֶה פֶה וּמְצַפְצֵף· (ישעיה י׳)

וכן בפי מלך בבל:

וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִלְבָבְךָ:
הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה
מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי אֵל
אָרִים כִּסְאִי
וְאֵשֵׁב בְּהַר מוֹעֵד
בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן
אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב
אֶדַּמֶּה — לְעֶלְיוֹן· (שם י״ד)

וכן

וכן בפי מושלי העם אשר בירושלים:

כִּי אֲמַרְתֶּם:
כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת מָוֶת
וְעִם שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חוֹזֶה
שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבוֹר
לֹא יְבוֹאֵנוּ
כִּי שַׂמְנוּ כָזָב מַחְסֵנוּ
וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ׃ (שם כ״ח)

ולרוב יאהב ישעיה את התמונה הזאת, כאשר ידבר מגבוהי רוח אשר שתו בשמים פיהם, כמו בנמשלים אשר הזכרתי, ולא יאהב את אומר בפי אנוש כערכו למען צייר היטב את נגע לבבו; אבל ירמיה להפך יאהב לתת אמריו בשפתי נכאי לבב, המחים עד לעפר מכובד תלונותיהם. ואם במליצות ישעיה התמונה הזאת היא כעטרת גאות אשר יענדו לראשם בני רהב המדברים גדלות בלבבם; במליצת ירמיה היא כמעטה אבל, אשר יעטו אך שבורי לב ונכאי רוח, האומללים יגבות בקרבם, ולבבם דוה לאנחות. כמו:

שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד׃
יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר
כְּעֵגֶל לֹא לֻמָּד
הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה
כִּי אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהָי
כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי
וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל יָרֵךְ
בֹּשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי
כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי׃ (ירמיה ל״א)

אֲכָלַנִי הֲמָמַנִי
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
הִצִּיגַנִי כְּלִי רִיק

בלעני

בְּלַֽעֲגֵי כַּתַּנִּין
מִלָּא כְרֵשׂוֹ מֵֽעֲדָנָי — הֱדִיחָֽנִי
חֲמָסִי וּשְׁאֵרִי עַל בָּבֶֽל

[תאמר יושבת ציון]
וְדָמִי אֶל יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים

[תאמר ירושלים]· (שם נ״א)

והמלך שלמה אף הוא בחר הרבה פעמים בתמונה המפוארה הזאת· לשים אותה עדי תפארת אל מליצותיו הנחמדות אשר בחלק הראשון מספר משלי· כי פעם יתן אותה בפי החטאים המכוננים את חצי לשונם לירות בלב הנער הנחפז בפנימיותו ללכת בעקבות מעגלותיהם, מבלי בחון תחלה כי אחריתם דרכי מות; (משלי א׳ י״א — ט״ו) ופעם יציג לעינינו החכמה קוראת בדברי מוסר אל בני תבל, כאשת חיל אשר תביע תורת חסד אל אזני בניה, למען הצילם מרשת בני תהפוכות החומדים לצודד נפשות תמים נקיים: (שם כ״ב — ל״ג) פעם ישים אמרי דעת על שפתי אב חכם, המטיף מעל לשונו דברי מוסר נוזלים כטל יגל תלמי לב בנו הרך; (שם ד׳ ד׳ — ה׳ ז׳) ופעם יתן דברי נהי תמרורים בפי בן סורר המתנודד על רעותיו אחרי עזבו לאחרים אונו; ואחרי כלות בשרו ושארו יעש מספד מר על אשר לא שמע לקול מוריו· (שם ה׳ י״ב — ט״ו) פעם ישמיע אל אזנינו משמע את הפגות המנאפות, קול אשת זנונים, המחלקת לשונה להטיף אל לב הנער נופת אמריה, המתוקים לחך כדבש ורכים כשמן, ותוכם חמת תנינים וראש פתנים המביאים כליון ומות אל חדרי בטן; (שם ז׳ י״ד — כ״א) ופעם ירכיב את התבונה על מרומי קרת, ובראש הומיות יכין מקום אל החכמה, למען תספר שמה באזני מתי חלד את יקר תפארת מעלותיה המנחילות אושר וחיים אל נפש אוהביה· (שם ח׳ ד׳ — ל״ו) ומה נכבדו הכתובים האלה! אשר תהלל בהם החכמה את קדמות מציאותה·

בְּאֵין תְּהוֹמוֹת חוֹלָֽלְתִּי
בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי מָֽיִם
בְּטֶרֶם הָרִים הָטְבָּעוּ
לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָֽלְתִּי
עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת
וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל
בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי

וכחקו

בְּחֻקּוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם
בְּאַמְּצוֹ שְׁחָקִים מִמָּעַל
בַּעֲזוֹז עֵינוֹת תְּהוֹם
בְּשׂוּמוֹ לַיָּם חֻקּוֹ
וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ פִיו
בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ ·

הכתובים האלה הם רבי התפארת, ונפש המליץ הנשגב ילדתם בעוזו בקרבה עולם רוח ההתפעלות; כרוח חיים כי יחלוף בתעלומות עזו לעת האביב בין כליות משתני ארץ, והנה יצאו פרחי חמד המשכילים. עיני כל רואיהם — והנה אבאר לפניך קורא נעים! את הכתובים האלה כפי אשר יורוני חוקי המליצה; יען ראיתי כי תקלת המבארים נטו מדרך האמת, והלכו בדרך רחוקה: לבאר את כל הכתובים האלה על פי חכמת הטבע, ולא שמו אל לבם, כי שלמה אך כמליץ ידבר בכתובים האלה, ולא כחוקר הדורש לגלות סתרי היצירה·

באין תהמות חוללתי· הפעל **חוללתי** בא נס׳ על **תהמות** (ושעור המאמר: בטרם חוללו התהמות חוללתי) כי **נכבדי מים** בלשון המליצה ענינו כמו **הורי מים** (בהיות כי כל הריון יסבב כובד)· והמליצה תצייר לנו את התהום ביום הילידה כאלו ילך אז מבטן מעינות עוז, בעת נבקעו אלה מכובד מים רבים אשר נעצרו בקרבם, כאשר תבקע רחם ההרה בהגיע העת לפלט את העולל הכלוא בחדרי בטנה·

בטרם הרים הטבעו· ידמה ההרים האיתנים המצוקים מאת היוצר במעבה האדמה, לעמודים גבוהים אשר תקעם הבונה על פני בנינו בתוך אדניהם המכוננים להם; כי כן הוראת מלת **הטבעו** המורה על התקע דבר בתוך דבר, כעמוד הנתקע בתוך חלל האדן, או כאדן הנתקע בתוך חלל הארץ (איוב ל״ח ו׳)·

ארץ וחוצות· לדעתי יכנה המליץ בשם **חוצות** העמקים הגדולים והנוראים אשר במדברות המזרח, ההולכים ומתפשטים בין גבנוני הררי עד· ואחרי אשר בכתוב הקודם צייר לנו את ההרים הגבוהים כעמודים, יצייר עתה העמקים אשר ביניהם כחוצות המתרחבים בין טורי העמודים אשר מזה ומזה·

וראש עפרות תבל· ראש ענינו פה מספר (כמו כי תשא את **ראש** בני ישראל), כי גם לעפרות תבל (יאמרו מליצי העברים הנשגבים ברעיוניהם) שם הבורא מדה בחלקם על פני האדמה, כאשר מדד כל נטפי מים הנכלאים בימים ובנחלים בעינות ותהמות; וקבץ שם אל גרגרי החול הנטושים על פני האדמה, כאשר נתן מספר לצבא הכוכבים המזהירים במרום רקיע, וכנעים מליצת ישעיה:

מי מרד בשעלו מים?
ושמים בזרת תכן?
וכל בשליש עפר הארץ?
ושקל בפלס הרים?
וגבעות במאזנים?

בהכינו שמים וכו' עינות תהום · השרש **כון** בבנין הפעיל מלאכותו הרבה פעמים נרדף בהוראתו את השרש **חקר**, כמו לכו נא **הכינו** עוד (ש"א כ"ג) **הכינה** וגם חקרה (איוב כ"ט); בהיות כי כל חקירה היא הכנת והיסדת הדברים במחשבה · והנה המליץ יצייר לנו את אלוה יוצר כל במעשותו שמים ותהומות, כבונה אמן הרוצה לבנות בנין מפואר, אשר יחקור ויכין תחלה במחשבותיו את תבנית והקף הבנין, אף יחוק חוג במקום אשר יחפוץ להעגיל את בנינו; כן (יאמר המליץ על דרך משלי) חקר השם תחלה במחשבותיו את תבנית והקף השמים, וחק חוג על פני תהום לקבוע מקום אשר יכיל מי הים האדיר, ואחרי כן אמץ השחקים כפי אשר הכין בתבונתו הנשגבה, וגם עזז במעינות תהום רבה לכסות את החוג אשר חק סביבות האדמה ·

בחקו חוג על פני תהום · ידבר כן על סבוב הים הגדול המקיף את פני האדמה כחוג נטוי מן הקצה עד הקצה · ומה נפלאה המליצה הזאת! המדמה העגלת הימים הנוראים אשר העגיל היוצר סביבות הארץ הגדולה הזאת, אל עשית החוג אשר ימשוך האומן בשבטו במו רגע — והנה רעיוני המליץ הנשגב כזיקי ברק המה, אשר רגע יעופו מתועפות שמי אור עד מחשכי תהום רבה ·

בשומו לים חקו · ידמה את הכח הנפלא המושל ברצון יוצר כל במי הים הנורא לעצור אותם לבל יעלו על גדותיהם לשטוף ארץ ומלואה, אל חוק צדק הנתון מאת מלך אדיר אל המון זידונים השואפים לטרוף ולהשחית בחמת רוחם, ואשר מבלעדי פחד אדוניהם העולם בשבט פיו, יכחידו כל החונים סביבם מבלי השאיר שריד · והציור הזה נשלם במליצת ספר איוב הנשגבה ·

ואשבור עליו חקי
ואשים בריח ודלתים
ואומר: עד פה תבוא
ולא תוסיף
ופה ישית בגאון גליך! (איוב ל"ח)

בחוקו

בחוקו מוסדי ארץ׳ משרש **חקק** (ועמו שרש **חוק** הנגזר ממנו) ענינו ציור ורשימה׳ והנה יאמר המלך על דרך משלי, כי הבורא התעלם את החכמה בעת אשר רשם לעיניו את מוסדי הארץ כאשר עלו מחשבה ברעיוניו להוסד, למען חקוק היטב האם יתכנו על תבנית זו להיות ליסודות עולם אשר תכון עליהם תבל ובל תמוט לנצח נצחים; כאשר ירשום לעיניו הבונה החכם את תבנית בנינו אשר ירצה לבנותו, למען שפוט תחלה במראה עיניו את כל תורת הבנין, ולהכין אותה היטב ברעיוניו בטרם יחל לבנות ויתורגם בל״א (אום ער דען פלאן צו דען גרונדפעסטען דער ערדע ענטווארף)׳

מוסדי ארץ׳ העברים ידמו במליצותיהם את הארץ התלויה ברצון אלוה על בלי מה, לבנין גדול נושא שוכן ונימי קדם על עמודי עוז המיוסדים על אדני עולם; וכנעים מליצת ספר איוב:

מי שם ממדיה כי תדע?
או מי נטה עליה קו?
על מה אדניה הטבעו?
או מי ירה אבן פנתה?

ולאה נא והבן קורא נעים! עומק מחשבות המלך, אשר השמיט את השם הנכבד בכל הפעלים המתיחסים עליו בכתובים האלה: **עד לא עשה, בהכינו שמים וכו׳**, ובזה צייר לנו את גודל רעות החכמה עם ה׳, ועוז הקשר האמיץ אשר ביניהם׳ כי החכמה תדבר ״מהפעלות אלהים הנוראות, כאשר ידבר איש ממעשי רעהו, מבלי הזכיר את שמו להשומעים; בידעו כי הם יבינו מעצמם אשר דברתו היא אך מרעהו הנודע, כי רק עמו יתהלך תמיד, ואך ממנו תהי שיחתו יום ויום׳

וככלי פז וכתם אחרי כלות תפארת מעשהו מידי אמן מהיר, יעולו עוד בו ספירים למען הפלות את יפיו; כן באה שירת דבורה הנחמדת עדויה באחריתה עוד בפאר תמונת הנאדרה ״ כי המשורר אחרי עברו על כנפי רוחו בשדה המערכה בין רבבות חללי האויב, ובאהל מבודכת הנשים אשר שמה השודד נפל שדוד והנורג בו נגבו; ירא בעת דמיונו עד חדר יולדת המרשיע, ושמה הוא מציג לפנינו את אם סיסרא״ מסובבת מאת חכמות רעותיה׳ היא תודיע במעט דברים את רוב יגונה ודאבת לבה על בנה המתבושש״ לבוא לביתו, והמאחר על ידי זה את יום גאונה והדרתה, והן מעיפות באמריהן נדי תנחומים על לבה הנחלה מתוחלת ממושכה׳

בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה
וַתְּיַבֵּב אֵם סִֽיסְרָא
בְּעַד הָֽאֶשְׁנָב:

מַדּוּעַ בּוֹשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא?
מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו?
חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶנָּה
אַף הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ:
הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל
רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר
שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה
צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל: (שופטים ה׳)

ומי לא יתפלא על אין ערך המשורר הזה ותפארת מעשהו? כי מלבד אשר הציור הזה מאם סיסרא, השופכת את נדי שיחה בחק רינותיה המתיגעות לנחם אותה בהבלי שוא, נעים הוא בעצמו, ומוליד התפעלות רבה בנפש; עוד השכיל המשורר הנשגב הזה לשפוך רוח חן על דבריו, על ידי שתי רעיונות נחמדות אשר ארג בין מסכת אמריו הנעימים כשני שושני חמד מערכי בין העצבונים בערוגת פרחים, והן:

(א) **השקפת אם סיסרא בעד החלון ויבובה בעד האשנב**. המורים אותנו לדעת, כי פנת החלון הוא המקום אשר נבחר בו כעת מכל חדרי היכלה, והוא המקום אשר אותה למושב לה משחר ועד הנשף; כי משם היא נכספה לראות את בנה ברגע שובו נוצח מקרב עם המון חיליו הגבורים, בטרם ישמע עוד קול רעש פעמי מרכבותיו בשער ביתה: כי רגעי הפחד אשר תפחד על בנה, כימי בלהות אל לבה יחשבו: ובזה צייר לנו המשורר את כליון עיניה ודאבון נפשה, יותר מאשר יצוירו על ידי רבבות אמרים:

(ב) **מהירת ההשתנות מעצבון לתנחומים בנפש אם סיסרא**, אשר צייר לנו המשורר על ידי שומו דברי התנחומים גם בפיה כמו בפי חכמות שרותיה:

אף היא תשיב אמריה לה

ומה נפלא ציור ההשתנות הפתאומית הזאת! המציירת לנו איך כל מזמות נפש המרשעת יחדיו נתקו, ואיך מורשי לבבה כלעומת אפס בחזיון לילה לרגעים יתחלפו: כי כאניה הנרדפת מעברת גלי הים המתגעשים בשאון הסער, רגע — תעלה שמים, ורגע — תרד תהומות; כן היא היום תעוף בדרת חזיוני תקוה ממעמקי תלאותיה עד רום גאותה, והיום ישליכוה דמיוני בלהות משמי גאונה עד בור תחתית: רגע — ימלאוה עשתנות פחדים, ורגע — תכון תקותה בלבה, רגע — ירגיזה נגע בלהות, ורגע — ימשול עוז בנפשה, רגע — תחרידה חרדת אלהים, וגבהותה לעפר תשח, ורגע —

תשחק

תשחק לחזיוני פחד, ונפשה תעלה גאון· עד בוא הפליט ממחנה סיסרא, ומדקדות השמיעה הרעה יורדות מעל לשונה אל חדרי בטנה; תקותה ובטחונה יפלו חללים מחצי לשונו הדולקים אל לבה כגחלי רתמים, והיא כטבעה לנלח במצולת היגון·

והנך רואה הקורא הנעים! מרוב המשלים אשר הזכרתי, כי העברי ישמיט פעל האמירה לפני **ההאמרה** בבוא פעל אחר לפניה· כמו:

וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד
עַל יְהוָה וְעַל מְשִׁיחוֹ:
(לאמור) נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ
וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ·

והקול הזה מרבה עוז המליצה למאד, כידוע למבין·

וטרם אחל לדבר על תמונה אחרת במליצה, אראך עוד במשל אחד אשר אציג הנה לפניך, הסגולה הנפלאה אשר לתמונת **ההאמרה**, להרחיב גבולי המליצה ולהשלימה·

ישעיה בהנבאו על מפלת צור יגיד, כי כל איי הים (אשר התנשאו לפנים בגבולתה) יילילו עתה כבוא עדיהם שמע יום אידה·

כַּאֲשֶׁר שֵׁמַע לְמִצְרָיִם
יָחִילוּ כְּשֵׁמַע צֹר
עִבְרוּ תַּרְשִׁישָׁה
הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי אִי* (ישעיה כ"ג)

ועתה קרא נא ענין שני הכתובים הקלים האלה, בלבוש נרחב במליצת יחזקאל, המתנבא בהסבת דבריו (כדרכו בנבואותיו) אל ממלכת צור, לאמור:

הֲלֹא מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ
בֶּאֱנֹק חָלָל
בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ
יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים
וְיָרְדוּ מֵעַל כִּסְאוֹתָם
כֹּל נְשִׂיאֵי הַיָּם

וְהֵסִירוּ אֶת מְעִילֵיהֶם
וְאֶת בִּגְדֵי רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ
חֲרָדוֹת יִלְבָּשׁוּ
עַל הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ
וְחָרְדוּ לִרְגָעִים וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ
וְנָשְׂאוּ עָלַיִךְ קִינָה
וְאָמְרוּ לָךְ:
אֵיךְ אָבַדְתְּ נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים
הָעִיר הַהֻלָּלָה!
אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַיָּם
הִיא וְיוֹשְׁבֶיהָ
אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ
עַתָּה יֶחֶרְדוּ הָאִיִּן יוֹם מַפַּלְתֵּךְ
וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ׃ (יחזקאל כ"ו)

הנה בטרם אשר ישמיע הנביא אל אזנינו את קינת נשיאי הים, יצייר לנו (למען הכין את נפשנו לשמוע את דברי הקינה הזאת) בציור נכבד את האבל הגדול אשר יאחזו הנשיאים האלה כבוא השמועה הרעה עליהם, וירדו מעל כסאותם וכו' — ועל דרך מליצי נשגב מאוד יגיד הנביא, כי תחת מעילי כבוד ובגדי רקמה אשר פשטו נשיאי הים, ילבשו עתה חרדות *). כי הפחד תהי להם כבגד יעטו, והאימתה למזח יחגרוה.

ב

תְּמוּנַת הַהֲסָבָה

(Apostrophe.)

תהיה כאשר יסב המליץ את דבריו אל גוף הנסתר מנגד עיניו וידבר אליו כאלו הוא עומד עתה נוכח פניו — כמו בספר תהלים סי' קל"ז; אחרי
אשר

---

*) במספר הרבים; (שלא כדרך ששם שזה נבל המקרא) כאשר ילבש איש בגדים רבים זה על זה.

Digitized by Google

אשר ספר המשורר הגולה בארץ בבל, את רשעת הבוזזים אשר הונו את עבדי אלהים חיים בדברי נאצות היורדים כמדקרות חרב אל חדרי בטן ·

כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ
דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה:
שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן —

פתאום יעוף על כנפי דמיונו מבבלה לארץ החמודה הזאת, והנה הוא רואה מרחוק את עיר מאוייו, ומקונן אליה בעוז המית נפשו דברי ידידות; כאשר ידברם העלם אשר רשפי האהבה שולחו בעצמותיו, בעת כי ינתק עתה רעיתו לגלות הלאה אל ארץ מרחקים:

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם!
תִּשְׁכַּח יְמִינִי
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי!
אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי

וכן בשיר נ״ב, ישב המלך דוד את דבריו אל דואג מלשינו, כאלו הוא עומד נוכח פניו:

מַה תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר?
חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם —
הַוּוֹת תַּחְשׁוֹב
לְשׁוֹנְךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ
עֹשֵׂה רְמִיָּה!

כי כאשר ביום קרב ומלחמה התאזר בלב אמיץ לנקם את האויב בשדה המערכה, ולהתחזק ולעמוד למולו כנמר שוקד, עדי הביאו בני אשפתו בתוך כליות משנאהו; כן עורה בידה לו רוח הגבורה המתנוססת בקרבו, את מלשינו עומד נכח פניו · והנה לבו לא ירגז ממראהו, ונפשו בל תחת מאמתו; אך קללותיו כלפידים מפיו יהלוכו, ונאצותיו יתמלטו ככידודי אש מעל לשונו על עצמות מלשינו המרשיע ·

גַּם אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח
יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל
וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים —

ומה

ומה רב יופי התמונה הזאת! במליצת ישעיה, באחת מנבואותיו המדברות ממפלת מלכות כשדים· כי כאשר רוח ה' נוססה בקרב איש האלהים להטיף חזות קשה על בבל המרשעת, לא התנבא אז עליה כעל אומה רחוקה אשר נקרינה אותה רעותיה אחרי תקופות שנים רבות; אך מרוב שנאתו את האומה הרשעה הזאת אשר נגעה בעברת זדונה כל קרן ישראל, התלהבו עשתנותיו והתפעלות גדולה בעבור על רוחו עת פקודתה, ונפשו ציירה לו בעוז דמיונה את העיר היונה עומדת בהדר גאון תפארתה נוכח עיניו ביום אידה אשר קרב לה ה', והוא כמלאך אל עליון המרעיש תבל ומלואה בגערתו, ישב אליה את דבריו ההופכים במו רגע כל יקר תפארתה לתהו:

רְדִי וּשְׁבִי עַל עָפָר
בְּתוּלַת בַּת בָּבֶל!
שְׁבִי לָאָרֶץ אֵין כִּסֵּא
בַּת כַּשְׂדִּים!
כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ לָךְ
רַכָּה וַעֲנֻגָּה· (ישעיה מ"ז)

והנך רואה ממקלת המשלים אשר הבאתי, כי המליץ ישים לפעמים את דבריו גם אל גוף בלתי שומע דברי אנוש, כעיר וממלכה ודומיהם· ואל תתמה על זאת· כי כאשר לא יבדיל המליץ בהשמת דבריו, אם הגוף נוכח פניו הוא או לא; כן לא יבדיל במשול עוז הדמיון בקרב לבו, אם הגוף אשר יכונן אליו את דבריו מבין דבר הוא, או לא· אך גם אל בהמות שדה וחיתו יער, אל יסודות הטבע ואל כל מיני הצומח והדומם — מנשר המגביה אברת באונו לעוף בגבולות השמים, ועד הנמלה השמה רגבי חול משכנותיה; מארז לבנון המאחז עבי שחקים בגאון קומתו, ועד האזוב הנחבא בין חגוי קיר רחויה; מהררי אל הבוקעים שמים בראש תועפותיהם, ועד גבעות עפר אשר תתגלגל התנשמת המתגוררת בין נקרות האדמה; מימים גדולים המקיפים תבל ומלואה, ועד עינות מים הנוזלים לאט לאט בין שדי תרומות; מסער תימן המשרש בחמת אפו ארזי אל ממכונתם, ועד רוח לאט הנושב בעתותי קיץ להשיב נפש עיפה — אל כלם יכונן המליץ את דבריו כעצות בקרבו להבת ההתפעלות:

הוֹי צֵל כְּצוּף מָתוֹק! הוֹי יִבְלֵי מָיִם!
מִפָּז יְקָרִים יַחַד
הָרֵי מְנוּחָה! כָּל סַלְעֵי מַרְגּוֹעַ!
הַבּוֹדְדִים שַׁלְוָה וּמְפִיקֵי שֶׁקֶט

מַה אֶבְחֲרָה בָּכֶם! כַּמָּה אָגִילָה!
עַל שִׂיחֲכֶם כִּי שָׂח עַל עַנְוַת רֶשֶׁא׃ (מ"ח לוצטי)

אַל תִּירְאִי אֲדָמָה!
גִּילִי וּשְׂמָחִי!
כִּי הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃
אַל תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי!
כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר׃ (יואל ב')

פְּתַח לְבָנוֹן דְּלָתֶיךָ
וְתֹאכַל אֵשׁ בַּאֲרָזֶיךָ!
הֵילֵל בְּרוֹשׁ!
כִּי נָפַל אֶרֶז
אֲשֶׁר אַדִּירִים שֻׁדָּדוּ׃
הֵילִילוּ אַלּוֹנֵי בָשָׁן!
כִּי יָרַד יַעַר הַבָּצִיר׃ (זכריה י"א)

מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ!
וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה — וְיִחְיוּ׃ (יחזקאל ל"ז)

הִנְנִי אֵלֶיךָ
הַר הַמַּשְׁחִית נְאֻם יְהוָה
הַמַּשְׁחִית אֶת כָּל הָאָרֶץ!
וְנָטִיתִי אֶת יָדִי עָלֶיךָ
וְגִלְגַּלְתִּיךָ מִן הַסְּלָעִים
וּנְתַתִּיךָ לְהַר שְׂרֵפָה
וְלֹא יִקְחוּ מִמְּךָ

אֶבֶן לְפִנָּה וְאֶבֶן לְמוֹסָדוֹת

כִּי שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה׃ (ירמיה נ"א)

ומה רב יופי התמונה הזאת במליצת ירמיה, המדבר בעוז המית רוחו אל חרב ה' לאמור:

הוֹי חֶרֶב לַיהוָֹה!!
עַד אָנָה לֹא תִשְׁקוֹטִי?
הֵאָסְפִי אֶל תַּעְרֵךְ!
הֵרָגְעִי וָדוֹמִּי! (ירמיה מ"ז)

וכן יחזקאל ישא את דבריו במליצה נשגבה אל החרב היונה, הנגלית לעיני דמיונו כעומדת בין הארץ ובין השמים, וזוממת ברעיוניה אנה תכין ראשונה את הליכותיה בתבל ארצה:

הִתְאַחֲדִי! הֵימִינִי!
הָשִׂימִי! הַשְׂמִילִי!
אָנָה פָּנַיִךְ מֻעָדוֹת? (יחזקאל כ"א)

גם אל התנומה והמות ישאו המליצים לפעמים את דבריהם כאל עצמים חיים העומדים נוכח פניהם; כאשר ישמיע אל אזנינו המליץ הנשגב שֶׁעקספיר באחת ממליצותיו אמרות מלך אשר נדדה שנתו מעיניו, והנה הוא מדבר קשות את התנומה אשר עזבתהו, לאמור:

הוי סורבה! מדוע תבחרי אהלי עוני מני חדרי זהב המקטרים מור ואהלות? מדוע תתרועעי ארח בזויי עם הנטוים על ערש דחויה, ותברחי ממרבדי מלך חטובות בוץ וארגמן? מדוע תתעופפי לקול נאקת שרצי ליל אל שוכבי יער, ותתעבי זמיר עוגב ונבל כי יקראוך ביפי קולם אל היכלי עונג? הלא את תעצומי אף עין מַלָּח שוכב בראש חִבֵּל, תאטומי אזניו כי ישכב בראש אניה מתנודדת עלי גלים סוערים; שם ישכב שאנן בין המית סופה וסער, בל ישמע קול פחדי רעם כי ינהם בזעף אפו בגבולות השמים, בל

יחוה

יחזה להבות ברק כי ילהט ענני אופל מקצה עד קצה — אך מני תתחמקי, הבת השובבה! תמאני לשית נועם כפיך על עפעפי עיני, והמית תבל לא תְנַשִּׁינִי עדי רגע ־ז

נַחַל שׁוֹטֵף מָוֶת! תִּשְׁטוֹף עֲלֵי חָלֶד
מְדֵי עָבְרְךָ תִּקַּח גַּם שָׁב גַּם יָלֶד
לֹא תִשָּׂא פְּנֵי אִישׁ וְלֹא תֶהְדַּר גָּבֶר
גַּם זֶה הָאִישׁ משֶׁה עֵת בּוֹ פָּגָעְתָּ
וּבְשֵׁבֶט עֶבְרָתְךָ עֵת בּוֹ נָגַעְתָּ
שָׁב רוּחוֹ אֶל אֵל וַעֲפָרוֹ קָבֶר • (נ"ה וויזל)

וכן בשיר מספד אשר שרתי בעת התגודדי בעיר פראג, הסבותי את דברי אל המות אשר שלח אז (בחורף תקע"ד) חצי תחלואיו הרעים בין יושבי העיר הזאת, לאמור:

מָוֶת! הֲכִי קְצָרָה מֶמְשַׁלְתְּךָ תִמְשׁוֹל
בְּכָל פִּנּוֹת תֵּבֵל? הֲלֹא מִנִּי אוֹצָרוֹת
שָׁאוֹן תּוֹצִיא סְעָרוֹת לְמַעַן טְבוֹחַ
טֶבַח לְךָ בְּיוֹרְדֵי מְצוּלָה, יִתְקַבְּצוּ
בְּבֶטֶן אֶרֶץ נַחֲלֵי נֶתֶר וְגָפְרִית
וּבְיוֹם רַעַשׁ עָרִים עִם יוֹשְׁבֵיהֶן
שַׁי לְךָ יוֹבִילוּ. תַּעְתִּיק מֵעִמְקֵי
תְהוֹמוֹתֵיהֶם נַהֲרוֹת אֵיתָן לַעֲשׂוֹת
מִשְׁלַחְתְּךָ בְּרִבְבוֹת הוֹלְכֵי שֶׁפֶל. גַּם
בְּרָקִים מִשְּׁמֵי עָל לָצוּר אֵלֶיךָ
צִיר בְּקוֹל רוֹגֶז וָרַעַם אַרְצָה
יְרוֹצְצוּ וְלָמָּה תַעַל גַּם בְּמִשְׁכְּנוֹת
שְׁלֵוִים, כִּי תָפִיץ שָׁמָּה תַּחֲלוּאֵי

מְרוֹרוֹת׃ פַּעַם בְּעֶצֶם
צָהֳרַיִם כְּבָחוּר שׁוֹדֵד תְּשַׁכֵּל אֵם.
פַּעַם כְּגַנָּב בְּמִסְתָּרִים תַּחְתּוֹף
נֶפֶשׁ יְקָרָה בְּמַחְשַׁכֵּי הַלָּיִל׃

וכן הסבותי את דברי בשיר הזה אל הכליון, לאמור:

כִּלָּיוֹן! אֲהָהּ כִּלָּיוֹן! אֵיכָה עָלֵי
אֶרֶץ חִישׁ תָּפִיק זְמָמֶיךָ! לְךָ מְעַט
רְגָעִים רַב מִשְׁנוֹת אֵין מִסְפָּר לִבְנֵי
אֱנוֹשׁ יוּכָלוּ׃ שָׁוְא לָכֶם הַבּוֹנִים!
כִּי תַעֲמוֹלוּ כָּל יְמֵי חֶלְדְּכֶם לְהָרִים
אַרְמוֹן מוּסָד עַד תּוֹעֲפוֹת רוּם גָּבְהֵי
שָׁמַיִם. כִּמְעַט כְּהֶרֶף עַיִן בְּיוֹם
הֶרֶס רָב בִּנְפוֹל מִגְדָּלִים יִהְיֶה
לְמַפֵּלָה׃ סָפוּ יָמִים
עַל יָמִים אַתֶּם בְּנֵי הַתַּעֲנוּגוֹת!
לִנְטוֹעַ גַּנּוֹת אַף לְהַעֲלוֹת צִמְחֵי
עֵדֶן, הֲלֹא בְּיוֹם הַזַּעַם בְּיוֹם רֶדֶת
אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ וְכוֹבֶד בָּרָד לְקוֹל
יִלְלַת סַעַר הוֹמֶה, עַד אַרְגִּיעָה
יִהְיוּ לִשְׁמָמָה׃ חִשְּׁבוּ מַחֲשָׁבוֹת
חַכְמֵי חָרָשִׁים! לְהָכִין מַשְׂכִּיּוֹת
חֶמְדָּה, כִּי תְמַלְאוּ חַדְרֵי זָהָב כָּל
כְּלִי יָקָר וְנָעִים, הֲכִי עַל לַהֲבוֹת אֵשׁ
תְּצַוּוּ מִלַּהֵט מִפְעֲלוֹת אָמָּן לְבַל
יֵהָפְכוּ בְּעוֹד רֶגַע לְאַל וָאָיִן?

גם

גַם פְּרִי עֲמַל שְׁנוֹת אֱנוֹשׁ עוֹצֶם חָכְמוֹתָיו
וּתְבוּנוֹתֵיהוּ, הֲכִי יִתְיַצָּבוּ
לְנֶגֶד רֶגַע בּוֹא מַר הַמָּוֶת? חֲכִי
יָעוֹז פְּתִיל הַנְּעוֹרֶת
בְּרֶגַע הִנָּתְקוֹ מִידֵי הַגִּבּוֹר?

ולפעמים ירכיב המליץ בדבריו התמונה הזאת עם תמונת ההאמרה; ומזה תולד מליצה יקרה עד מאוד, כאשר נמצא משל מזה בדברי רבים מליצי הנביאים:

הָאוֹמֵר לִירוּשָׁלַיִם: תּוּשָׁב!
וּלְעָרֵי יְהוּדָה: תִּבָּנֶינָה! —
הָאוֹמֵר לַצּוּלָה: חֳרָבִי!
וְנַהֲרוֹתַיִךְ אוֹבִישׁ
הָאוֹמֵר לְכֹרֶשׁ: רוֹעִי!
וְכָל חֶפְצִי יַשְׁלִים
וְלֵאמוֹר לִירוּשָׁלַיִם: תִּבָּנֶה!
וְהֵיכָל: תִּוָּסֵד! (ישעיה מ"ד)

אוֹמַר לַצָּפוֹן: תֵּנִי!
וּלְתֵימָן: אַל תִּכְלָאִי! (שם מ"ג)

ועל דרך זה שר המליץ ר' נפתלי הירץ וויזל בשיר התשיעי משירי תפארתו.

אַךְ הַיְצַוֶּה אֱנוֹשׁ עַל חַיָּתוֹ יָעַר:
הֵאָסְפוּ אֵלַי וּרְדוּ לָחֶם שָׁעַר!
אֶל עוֹף הַשָּׁמַיִם: עַל צַר הָרִיעוּ!
עַל תַּנִּינֵי יַמִּים: לִקְרָב עֲרוֹכוּ!
אוֹ עַל זוֹחֲלֵי עָפָר: אוֹיְבַי הָרוֹכוּ!
עַל הָרֶמֶשׂ: אֶת אֵימָתִי הוֹדִיעוּ!

הַיְצַוֶּה עַל אֶרֶץ: כֹּחֵךְ הַחֲלִיפִי!
עַל הָאֲדָמָה: תֵּת לֶחֶם לֹא תוֹסִיפִי!
עַל הַנְּהָרוֹת: מֵימֵיכֶם לֹא יוֹעִילוּ!
עַל אוֹצְרוֹת רָקִיעַ: כֹּל בָּכֶם תֵּנוּ!
בִּבְרָקִים וּרְעָמִים הוֹמוּ שׂוֹנְאֵינוּ!
אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ עֲלֵיהֶם הַפִּילוּ!

ובהיות כי מלבד המשורר השלם הוא לפאר את תחלת שירו כפי כחו בכל יקר רעיונות נשגבות, ולהפלות את תפארתה מיופי כל שאר דברי השיר, למען תפוש את לב השומע בראשית אמריו; לכן תמצא לרוב התמונה הזאת הנפלאת בעוז הפעלתה, בתחלת השירים הנבחרים. וכמעט כל שירי החכם ר' נפתלי הירץ וויזל ראשיתם היא מפוארה בתמונות ההכנה, כמו בתחלת שירתו אשר שר על הינתקת התורה מאת החכם הרמבמ"ן ז"ל, יסב את דבריו במליצה נשגבה אל התורה:

יִפְעַת עוֹלָם! אֵשׁ דָּת אוֹפָל תַּגִּיהִי!
מֵעַל לִמְרוֹמֵי אֵל שֶׁבֶת תַּגְבִּיהִי
וּמֵאוֹר שַׁלְמָתֵךְ שֶׁפֶל זָרוּחַ
בָּרֵי לֵב מִבְּאֵר תּוֹרָתֵךְ שָׁאָבוּ
טוֹהַר צִדְקָתֵךְ מִכָּל הוֹן אָהֵבוּ
אַתְּ תּוֹרַת אֵל חַי! אַתְּ חַיֵּי כָל רוּחַ!

וכן בתחלת הקינה אשר קונן על מות השר לעאפאלד מברוינשוייג, יסב את דבריו אל נשמת השר הזה, במלים אין ערוך אליהם.

עוֹדְךָ חַי בִּמְרוֹמִים אִישׁ גִּבּוֹר חָיִל!
עוֹדְךָ חַי לֶעאָפָּאלְד! בִּמְקוֹם אֵין לָיִל
צִירֵי אֵל הֶעֱלוּךָ אֶל אוֹר זוֹרֵחַ
בִּמְקוֹם יָאֵר לְךָ אֵל מַה לְּךָ אוֹר שֶׁמֶשׁ?
וּבְשִׂמְחָתְךָ עַתָּה תִּבֶז יוֹם אֶמֶשׁ
תָּבֶז שׁוּב אֶל אֶרֶץ שׁוּד בַּת פּוֹרֵחַ.

ומה

ומה נשגבה מליצתו! בתחלת השירה אשר שר על מיתת מלך בריטאניא מחליו — כי בלשונה ישא את דבריו אל הארץ, אשר עוז תמונה ילייה אליו במתאבלת על היות אחד מנכבדי מלכיה קרוב לשערי מות, לאמור:

עוד תתפארי הארץ עוד עריך עליך
עוד נעורג חי עוד יגה אורו על פניך
חי הוא בעבור החיות ממלכה עם יושביה ·

ואחרי כן כרגע יעוף פתאום על כנפי דמיונו אל גבהי שמים, ואל שוכניהם ישא את דבריו, לאמור:

שוכני מרום! אל לכם לאמור: גור בינינו!
אהוב לאל! מה לך שבת ארץ? בוא אלינו!
כי מתת אלהים הוא אל תבל ובניה ·

ולפעמים תמצא התמונה הזאת גם בדברי החכם המלמד את בני תבל משלי מוסר וחקי חיים; אף כי תכליתו אינה להוליד התפעלות רבה בנפש · כי לפעמים ידמה החכם את כלל המין אשר עליו ישבו אמרי מוסרו כאיש אחד, וידבר אליו כאלו הוא עומד נוכח פניו · כמו:

לך אל נמלה, עצל!
ראה דרכיה וחכם · (משלי ו׳)

שמח בחור בילדותך
ויטיבך לבך בימי בחורותיך
והלך בדרכי לבך ובמראי עיניך
ודע כי על כל אלה
יביאך האלהים במשפט · (קהלת י״א)

ומכלל התמונה הזאת הוא גם כן, אשר יקרא המליץ בתחלת דברתו את שומעיו העומדים לנגדו, ויעיר את רוחם למען יקשיבו אליו בכל לבם; וכאשר האל האב הזקן את ברכתו ·

האספו! ואגידה לכם
את אשר יקרא אתכם

באחרית

בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב!
וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם!

ומה נפלאה מליצת ישעיה! אשר כהחל רוח אלהים לפעמו לדבר נשגבות על הגוים ועל הממלכות, דמה כל עמי הארצות למשפחותם כאספים סביביו, לשמוע קורות הימים הבאים מפיהו; והנה הוא קורא אל ההמונים האלה, ומבקש מאתם אשר יקרבו יותר אליו, למען יוכלו לשמוע כל הגדלות והנפלאות אשר יביע להם רוחו ·

קִרְבוּ גוֹיִם! לִשְׁמוֹעַ
וּלְאֻמִּים הַקְשִׁיבוּ! (ישעיה ל״ד)

ופעם יקרא הנשגב בכל הנביאים אל המון כל העמים הנטושים עד אפסי תבל, כאל להקת אנשים הרוגשים מסביב לו, ויאוה להחריש עתה ולהרגיע מקול שאונם למען יאזינו אל דבריו אשר ידבר להם ·

הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים!
וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ *) · (שם מ״א)

וכן המשורר הקרחי בתחלת שירתו על ענין חיי האדם, יעיר את אוזן כל יושבי חלד (הנאספים בדמיונו מסביב לו) לשימוע אל למודיו היקרים ·

שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים!
הַאֲזִינוּ כָּל יֹשְׁבֵי חָלֶד!
גַּם בְּנֵי אָדָם!
גַּם בְּנֵי אִישׁ!
יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן!
פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת
וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת · (תהלים מ״ט)

והנה

---

*) במלות יחליפו כח ירצה סגולת תכונת השקט והמתינות · כי השכל וההתיים יכוללו כח ה׳ תנים, והשקט והמתינות ישיגום אליו ·

Digitized by Google

והנה בעדם אחל לדבר על תמונה אחרת, אבאר לך על פי דרכי המליצה את שירת הים אשר בספר שמות; כי באה בה תמונת ההשנה, והיא מחלקת את השירה הנשגבה הזאת לשני חלקים·

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמוֹר:

א

אָשִׁירָה לַיהוָה
כִּי גָאֹה גָּאָה
סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם·

אשירה· הפעל הזה אשר שב על משה ובני ישראל יחדיו, בא במספר היחיד מטעם ידוע המיוסד על תולדת הנפש; וזה, כי מטבע נפש האדם הוא אשר בל תשגיח על כל התשועה סביב לה, בעת אשר יקיפוה פחדי מות, כי אם תחשוב אז אך בהצלת עצמה — והנה אם ינצחו גבורי אומה אחת את גבורי אומה אחרת בשדה המערכה, תמשך טובת הנצחון הזה אך אל כלל האומה; לא כן בתשועה הנפלאה הזאת אשר עשה ה' לבני ישראל· כל איש מישראל נדמה אז בעיניו כאלו בעבורו נעשה הפלא הזה, כל איש ראה אך את מוסרותיו נתקים לעולם, ואך את אדוניו טובע בלב ים; ולזאת ענו כלם יחד: אשירה·

סוס ורוכבו· גם שני שמות האלה באים במספר היחיד, מציירים לנו איך כל איש מישראל בראותו המון מצרים הרב הולך וקרב, צייר בנפשו את אדוניו להוט חמה רודף אחריו על סוסו חיש כנשר למען הכחידו; וכטבוע כל הצבא הגדול בים, דמה כל אחד מישראל לראות אך את טביעת אדוניו המתנקם, אשר מלא את כל לבו פחד — **סוס ורוכבו רמה בים·**

עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה·

על ידו יהי לי עוז, בעבורו אזמר, ועל ידו תהי לי ישועה — החליף המשורר את הסבה במסובב לאמור: הוא עזי, הוא זמרתי, והוא ישועתי; וזה דרך נאה מאד במליצה·

זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ
אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ·

זה׳ מה רב כח המלה הקטנה הזאת! כי היא תצייר לנו בציור שלם את כל גאון אנשי החיל המתרוממים ביום הנצחון ומתגאים בחכמת וגבורת שר צבאם אשר יוריד כל אויב לעפר — זה אשר נפלאות גדלות עושה ביום קרב ותלחמה, זה אשר כקש נדף ירדוף גוים ולאמים, הוא אלי׃

ואנוהו דע, כי הפעל **נָוֶה** מורה על שבת במנוחה בבית, כמו **גבר יהיר ולא ינוה׳** (חבקוק ב׳ ה׳) וכאשר באר החכם אב״ע שם „לא יוכל לנוח בנוה, ״ כי כל חפצו ללכת ולהשחית״׳ והנה בימי קדם היה מנהג החיל המנצח בשדה המערכה, להביא את שר צבאם בתפים ובכנורות ובקול שירים אל נוהו ואל ביתו; וזה ענין המלה פה: אוליכנו בקול רנה ותודה אל הנוה אשר כוננו ידיו בארץ מורשתנו׳ וכאשר עשה דוד אחרי הכניעו את אויביו מסביב, אשר הוליך את ארון אלהים בהמון חוגג אל ציון הר הקודש׳

אלהי אבי׳ מה נאה אף נעים הכפל הזה! המוסיף עוד להשלים כליל ציור הגאוה והגאון אשר ראינו מושלים בקרב המשוררים במאמר הקודש, לאמור: האלוה אשר הפליא להושיע אותנו היום, לא מתמול תבננו הוא, ולא התפאר בו גוי אחר מלפנים; כי אם אלהי אבי הוא: האל אשר הנחילנו לנו אבותינו ואשר נפלאות עשה למשפחתנו בימי קדם, האל אשר יצא את צבאותנו גם בימים הבאים׳

יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה
יְהוָה שְׁמוֹ׃

יהוה איש מלחמה׳ מה נורא הציור הזה! המצייר לנו את העלם הנכבד כאיש מלחמה הבא להכחיד ולהשמיד׳ והנה נראה בדמיוננו את אל עליון, לבוש שריון וכובע, חגור ברק חרב, ותופש קשת וחצים, כגבור חיל הנגש להלחם בעד עמו וארצו — **יהוה איש מלחמה׳**

יהוה שמו׳ בכפל הזה הוסיף המשורר להשלים את הציור אשר בא במאמר הקודש, ולהפליא את השתוממות השומעים הפלא ופלא לאמור: הכי תשכילו מי זה אשר בא על מרומי שדה להלחם לנו? הכי תבינו מי זה אשר דרך קשתו לנגד אויבנו? — אלהים אמת הוא, אלהים חיים — **יהוה שמו׳**

מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ
יָרָה בַיָּם
וּמִבְחַר שָׁלִישָׁיו
טֻבְּעוּ בְיַם סוּף׃

אחרי אשר בכתוב הקודש ראינו את ה׳ נגש בעצמו להלחם את רודפי ישראל; נכספה עתה נפשנו לדעת, מה פעל אלהי הצבאות בשדה קרב, ואיככה השמיד את אויביו מפניו׳ הכי עורר את חניתו על אלפי חללים בפעם

אחת

אחת? או הכי החריד בעים קולו את כל גבורי פרעה, והנה נהיתה מהומה במחנהו, חרב איש ברעהו? — לא, כי אם מרכבות פרעה וחילו ירה בים; כל המון החיל והרכב והפרשים אשר כסו את עין הארץ, כלם אחזם בכפו מקטון ועד גדול, וכאשר ישליך איש צרור עפר ארצה, כן השליכם אל תוך מצולות הים — היצוייר ציור נשגב מזה? **מרכבות פרעה וחילו ירה בים**! והנה המשורר ירחיב עוד את הציור הזה במאמר הבא, בהודיעו אותנו כי אנשי החיל הזה אשר ירה ה׳ רגע אל תוך הים לא היו פליטי הגוים נבזים ושפלים, כי אם מבחר אנשי מלחמה למלך מצרים; והים אשר בלעם לא אחד הימים הרחוקים ממצרים הוא, כי אם ים סוף אשר יגבול ארץ מצרים מקדם, ואשר לנחלת מלכה יחשב; שמה הָשלכו כלמו מידי אדון כל הארץ, ושמה כסום המים הרבים·

תְּהוֹמוֹת יְכַסְיֻמוּ
יָרְדוּ בִמְצוֹלוֹת כְּמוֹ אָבֶן·

תהמות יכסימו· השם **תהום** יורה על קרקע הים ותחתיתו; והמשורר בעולם דמיונו יראה את אויביו מושלכים באף ה׳ מתחת לתחתית הים: תהמות יכסימו — חמת אלהים היא קלעתם אל מעמקי המעמקים; שמה תשופם חשכת עולם, ואפלי נגה יאפפו אותם בתהומי התהמות·

כמו אבן· מה נכבד הדמיון הזה! אשר כפלים יצייר את טביעת המצריים· (א) מהירות הטביעה, כאבן אשר לטבע כבדו ישקע מהר מאד· (ב) מהומת מות אשר באה עליהם בעלם רגעי טביעתם· כי מרוב הבהלה אשר אחזתם בהיות יד ה׳ עליהם, נס רוחם; ולזאת לא התאמצו אף רגע אחד לשוב ולהתרומם מבין זרמי המים למען המלט אל היבשה, כדרך הטובעים, כי אם ירדו כאבן דומם אל עמקי מצולה·

והנה אחרי אשר צייר המשורר את מפלת האויב וכליונו במצולות הים, יגביה לעוף על כנפי דמיונו על גבהי שמים ואל אל עליון ישב את דבריו· ומעתה תכבדנה המליצות ותשגבנה עוד יותר מאלה אשר הביע המשורר עד הנה·

ב

יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ
יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב·

ימינך יהוה· מלבד תמונת ההסבה וכפל המלות אשר יפארו את מליצת הכתוב הזה, עוד לו יתרון אחד נכבד מאד· וזה, שם **ימין** אשר בחר בו המשורר למען צייר לעינינו את אלוה לוקח נקם בחמת אפו; כי כאשר בדמיוננו איך ימינו הפשוטה תמחץ ראש אויב· ולו נהפוך את השם **ימין** אל מלת הגוף **אתה** לאמור: **אתה יהוה נאדרי בכח, אתה יהוה**

תרעץ אויב; אזי תגרש המליצה אחר מערכה, ופעלתה בנפש תחלש מאשר היא עתה·

נאדרי בכח, **תרעץ אויב**· השם **נאדרי** וכן הפעל **תרעץ**, המה ישלימו מכל צד, הציור אשר החל המשורר לצייר לנו במלת **ימינך**· כי **נאדרי** לדעתי ענינו כמו **נאזרי** *) בהיות כי הדלי"ת והזי"ן מתחלפות; והפעל **רעוץ** מצייר השסוף והבקיעה, כי ענינו כמו **רצוץ**· והנה המשורר ירא̇ה בעוז דמיון קדשו את אלהי הצבאות כגבור כורא, מתביר חגורים, לא בחגור חרב ולא בחגור רומח, כי אם **בכח**; וימינו החזקה תמחץ במו רגע את קדקוד האויב לרסיס — והבן!

וּבְרוֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרוֹס קָמֶיךָ
תְּשַׁלַּח חֲרוֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ·

גאונך· מאד השכיל המשורר לבחור את השם **גאון**; כי במלה הזאת צייר לנו את ה' ביום נקמת פרעה, כמלך גדול אשר הכלם לעיני השמש מפשע אחד עבדיו הקטנים אשר העיז למרות את פני כבודו; והנה המלך הנפשע מתעבר ברוב גאותו, וגוזר כליון חרון על הבוזה אשר מרד בו·

קמיך· בכנוי הנוכח אשר שם המשורר בשם הזה, השלים הציור המצייר לנו את ה' כמלך המאדיך בחמת גאונו על דבר חטאת מרי, באמרו, כי לא עלינו קמו המצריים, כי אם עליך; לא נגדנו נשאו ראש, כי אם נגדך; לא למען הבעיסנו התיעצו, כי אם למען הכעיסך; לא למען הוריסנו נוסדו יחד, כי אם למען הוריסך·

תשלח חרונך· מה נפלאה המליצה הזאת! ומה נשגבה! המשורר יתן אל חרון אלהים חיים ורצון! יתארנו כמלאך נורא היורד מגבהי שחקים במצות אדוניו למען עשות את נקמתו בארץ! — אם בני אנוש ילחמו אלה את אלה, ידניסו בהמון חיליהם אלפות ורבבות, יהמו כהמות ימים ברכב ובסוסים ובצבא רב; אך אל ה' השוכן שאנן בשקט מרומיו יספיק חרון אפו לבד, לעשות את משלחתו ברבבות אלפי שונאיו — **תשלח חרונך**·

יאכלמו כקש· הן עתה ראינו את חרון אלהים יורד במלאכות ה' ארצה, לנקום נקם מאת אויביהו; ועתה נראה מה פעל החרון הזה בארץ· הכי המית סוס ונבור וכל איש מלחמה ושבר קשת חנית וחצים? לא! כי רב מזה עשה „יאכלמו" מבלי השאיר מכל המון החיל אף זכר בארץ· ואולי תדמה כי המעשה הנורא הזה התהוה במשך יום או יומים — לא! כי החרון אכלם כקש· כל רבבות הצבא הגדול הזה, סוס ורכב ופרשים עם כל כלי נשק, כלם נכחדו מאת חרון ה' כקש מפני להבת, אשר כמעט תאחזנו האש,

והוא

---

*) נגזרת השרש אדר בעצמו המורה על עלוּם וגבורה, נגזר הוא מן שרש אזר; כי אזירת המתנים הוא סימן גבורה וחגירות לבני קדם· וכן בלשון ארמי משרש זריזא המורה על איש חרוץ במעשהו, נגזר משם זרזא אשר יורה בלשון זאת עז החזור·

והוא נאכל — הגיגה נא קורא נעים! את הציור הנכלל בשתי המלות האלה ; כי נורא הוא מאד ·

וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם
נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נוֹזְלִים
קָפְאוּ תְהֹמוֹת בְּלֶב יָם ·

וברוח אפיך נערמו מים, נצבו כמו נד נוזלים · הנה בקיעת ים סוף נהיתה על ידי רוח חזק, אשר הוליך ה' כל הלילה, כמוזכר בכתובים · והמשורר אשר עוז ההתפעלות יאילנו להגשים כל דבר, מצייר לנו את הרוח החזק הזה כמדבר רק לפני חרון אף אלהים, הנזכר בכתוב הקודם ; והשאיל דמיונו מטבע חרון האדם, אשר אם יחרה האדם ויתקצף תקצר נשימתו וידחק הרוח מבין נחיריו · והמים יצייר לנו המשורר כנבהלים בראותם קרבת החרון הנורא, ובהבהלם נחפזו לנוס אלה על גב אלה,. ועמדו כמו כך — והנה נמשכו אחר המליצה הזאת כמה נביאים ומשוררי קודש במליצותיהם ·

ראוך יחילו הרים
זרם מים עבר
נתן תהום קלו
רום ידיהו נשא · (חבקוק ג')

ראוך מים אלהים
ראוך מים יחילו
אף ירגזו תהמות (תהלים ע"ז)

קפאו תהמות · מטבע הפחד והבהלה הוא להקפיא את הדם פתאום ולעצור מרוצתו בעורקי הגוף · והנה בדמיון המשורר אחזה פלצות גם התהמות התחתיות, וקפאו בעמקי מצולה מרוב הבהלה ·

בלב ים · שתי המלות האלה משלימות לעשות הציור נפלא מאד — בדמי ים שוטפים סביבות תהמות הנקפאים וקשים כאבן — הררי מים עומדים על מוסדות כנדים — קול שאון רעש גלים הומים ומראה עמודי תלים עולים עדי שמים —

אָמַר אוֹיֵב:
אֶרְדּוֹף אַשִּׂיג

אֲחַלֵּק שָׁלָל
תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי
אָרִיק חַרְבִּי
תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי

עתה יצייר לנו המשורר את זדון מזמות האויב ביום אשר שאף לנקום נקם, ובטחונו אשר שם בלבב חילו וזה, על ידי **תמונת ההאמרה**; כי יתן בפיו דברים אשר ישימו לנגד עינינו כל תהלוכות נפשו הרשעה׃

אמר אויב׃ לא: אמר מצרים, לא: אמרו האויבים — מה נבחרה המלה הזאת! ומה נכונה!

ארדוף — אשיג — אחלק שלל׃ השמיע המשורר סימן החפוז בפעלים האלה, למען צייר את תכונת הנפש הלוהטת בעוז תשוקת נקם, אשר נלהט זדונה תקתה לרוץ לערוף ולבלע, הכל ברגע אחד׃ כמעט החלה לרדוף, והיא משגת; כמעט השיגה, והיא מחלקת שלל׃

תמלאמו נפשי׃ מה נפלאה המליצה הזאת! לא לבד שקיו וכליע ימלא משלל ישראל; כי אם גם נפשו תמלא מהמה׃ נפשו הרעבה לנקם, נפשו הצמאה לכליון גאולים, היא תמלא ממפלתם, תשבע ותדשן מאידם׃

אריק חרבי, תורישמו ידי׃ במעט מלין כלל ציור רב מאד, המצייר את מעשה ההריגה מראשיתה ועד אחריתה, כאשר ציירה בנפשו המתנקם אשר התענג בחזיוני הרג ואבדן׃ גם הכנוי במלת **חרבי** מצייר לנו את גאון בטחון האויב אשר שם בגבורתו — אך איה גבורתו? אלהי הצבאות! ואיה בטחונו אשר שם בהמון רכב ופרשים? הן

נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ
כִּסָּמוֹ יָם
צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת
בְּמַיִם אַדִּירִים׃

נשפת ברוחך — כסמו ים׃ היצוייר פלא עוז אלוה בציור נשגב מזה? כמעט נשב עליון בפיו וכל החיל הנורא — איננו׃ ובאמת תמצאנה בדמות הציור הזה מליצות נאות גם בשאר ספרי הקודש; אך אינן נשגבות כמוה׃ כמו:

וגם נשף בהם — וייבשו
וסערה כקש תשאם׃ (ישעיה מ׳)

מנשמת אלוה יאבדו:
ומרוח אפו יכלו׃ (איוב ד׳)

צללו

צללו כעופרת׃ ראה נא והבין קורא נעים! עומק מחשבות המשורר; כמעט ראינו את חיל מצרים נדחים מנשמת אלוה **בקש** אל מי הים, והנה נראם צוללים **כעופרת** אל תחתית המים האדירים ואל עמקי תהומותיהם׃

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְהֹוָה
מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ
נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא

מי כמכה׃ תחת **מאין כמוך׃** כי השאלה מסוגלת יותר מהאמר פשוט לעורר התפעלות רבה בנפש האדם — והנה שם **יהוה** הבא אחר כנוי הנוכח במלת **כמכה**, גם כפל המלות **מי כמכה**, גם התואר הנשגב **נורא תהלות**, כלם יפארו את מליצת הכתוב הזה במאד מאד׃

נָטִיתָ יְמִינְךָ
תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃

אחרי אשר הלל המשורר בכתוב הקודם את אלהיו כעושה פלא, יצייר עתה את מעשה עזו בציור הנפלא במאד עד מאד: **נטית ימינך תבלעמו ארץ** — לא בחיל ולא בכח האבדת את רבבות הצוררים, אף לא במלות פיך, כי אם בהנפת יד׃ נטית ידך אל הארץ כאדון אשר יורה באצבעותיו אל עבד מבין; ואז הארץ הסרה למשמעתך, בלעתם רגע — ואיננו׃ והנה הנביא ישעיהו המשכן הדבר פעמים בספרו אחר מליצות לא — קנו — כמוהו, נעה גם אחרי המליצה הנשגבה הזאת המציירת את פלא מפלת מצרים, לעשות כדמותה בנבואתו אשר נבא על מפלת מצרים וישראל יחדיו:

ויהוה יטה ידו
וכשל עוזר ונפל עזור
ויחדיו כלם יכלין׃ (ישעיה ל״א)

נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ
עַם זוּ גָּאָלְתָּ
נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ
אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃

שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן
חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת

אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם
אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד
נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן

תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד
בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן
עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה
עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ׃

הכתובים האלה מציירים נסיעת בני ישראל ביד ה׳ דרך המדבר הנורא ודרך ארצות העמים אויביהם, אל גבול נחלתם אשר כונן להם ה׳. והנה בני ישראל ינויידו כצאן נחלת אלהים, וה׳ כרעה נאמן אשר לאט לאט יוליכם במשענתו (עזו) אל מקום רבצם; לפניו ילכו ארבעה מלאכיו עושי דברו: **חיל ורעד**, **אימתה ופחד**, שתי אלה יאחזו את שרי פלשת ומואב, ושתי אלה יפלו על יושבי כנען, אשר כלם לנשך עם ה׳ ולדמם ארבו — והנה מליצת כל הכתובים האלה נאה ונעימה עד מאד; אך כפלים לתפארת את הכתוב האחרון העולה על כלם בהוד יקר מליצותיו. ומי לא יבין את חין ערך מלת **אימתה**? אשר ילדה המשורר מן השם **אימה** בהוסיפו בו עוד אות ותנועה, למען הקשות הברת המלה ולצייר בהברתה זו הקשה אימה נוראה וקשה עד מאד. וכן מלת **כאבן** המציירת היטב את מחתת הנדהים האידומים. וכפילת המלות **עד יעבור**, וגם **יהוה** הבא אחר כנוי הנוכח במלת **עמך**; כלם יפארו את המליצה במאד מאד.

תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ
מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה
מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃

בכתוב הזה אעירך קורא נעים! רק על יופי מאמר **ותטעמו בהר נחלתך**, אשר ממנו לקחו להם ישעיה ואסף את משל הכרם אשר יערב עלינו עד מאד במליצותיהם הנחמדות.

כרם היה לידידי
בקרן בן שמן
ויעזקהו ויסקלהו
ויטעהו שורק וגו׳ (ישעיה ה׳)

גפן ממצרים תסיע
תגרש גוים ותטעה
פנית לפניה
ותשרש שרשיה
ותמלא ארץ
כסו הרים צלה
וענפיה ארזי אל
תשלח קציריה עד ים
ואל נהר יונקותיה· (תהלים פ׳)

יְהֹוָה יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד

מה נשגב הכתוב הזה! אשר חתם בו המשורר את שירתו הנכבדת; ונעים זמירות ישראל יזכירנו פעמים בשיריו הקדושים· (תהלים י׳ י״ו, קמ״ו י׳)

ג

תְּמוּנַת הַשְּׁאֵלָה

(פְּרַאֲגֶע) (Interrogatio).

תהיה כאשר ישתמש המליץ במאמר מחייב על דרך שאלה, תחת מאמר פשוט שולל; או במאמר שולל על דרך שאלה, תחת מאמר פשוט מחייב· כי המאמר הבא על דרך שאלה יקבע יותר בנפש ממאמר פשוט, יען כי נפש האדם היא מורגלת מעודה להתעורר ברעיוניה כאשר תשאל, למען תכונן מענה על הענין אשר היא נשאלת עליו; תחת אשר המאמר הפשוט יחלוף על פני הנפש כלא עובר, מבלי עשות רושם מוחש בקרבה· כמו

אִם חָטָאתָ — מַה תִּפְעַל בּוֹ?
וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ — מַה תַּעֲשֶׂה לוֹ?
אִם צָדַקְתָּ — מַה תִּתֶּן לוֹ?
אוֹ מַה מִיָּדְךָ יִקָּח? (איוב ל״ה)

הנה

הנה אם תשנה את תכונת המאמרים האלה לאמור: **אם חטאת לא תפעל בו מאומה** וכו׳; הלא תחלש אז עוז המליצה, ופעולתה בנפש תקטן מאשר היא עתה·

וכן

מִי לֹא יִֽרָאֲךָ?
מֶלֶךְ הַגּוֹיִם!
כִּי לְךָ יָאָתָה — (ירמיה י׳)

נכבדה המליצה מאשר תאמר: **הכל ייראך מלך הגוים!**

זְכָר נָא!
מִי הוּא נָקִי אָבָד?
וְאֵיפֹה יְשָׁרִים נִכְחָדוּ? (איוב ד׳)

מָה אֲעִידֵךְ? מָה אֲדַמֶּה לָּךְ?
הַבַּת יְרוּשָׁלַיִם!
מָה אַשְׁוֶה לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ?
בְּתוּלַת בַּת צִיּוֹן! (איכה ב׳)

אַרְיֵה שָׁאָג —
מִי לֹא יִירָא?
אֲדֹנָי יֱהֹוִה דִּבֶּר —
מִי לֹא יִנָּבֵא? (עמוס ג׳)

כִּי יְהוָֹה צְבָאוֹת יָעָץ —
וּמִי יָפֵר?
וְיָדוֹ הַנְּטוּיָה —
וּמִי יְשִׁיבֶנָּה? (ישעיה י״ד)

למה

לָמָּה זֶּה לִי לְבוֹנָה
מִשְּׁבָא תָבוֹא ?
וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק ? —
עוֹלוֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן
וְזִבְחֵיכֶם לֹא עָרְבוּ לִי · (ירמיה ו׳)

ככבדה המליצה הזאת מאד ממליצה הבאה על הענין הזה אך במאמרים פשוטים, בספר עמוס ·

שָׂנֵאתִי מָאַסְתִּי חַגֵּיכֶם
וְלֹא אָרִיחַ בְּעַצְּרוֹתֵיכֶם
כִּי אִם תַּעֲלוּ לִי עֹלוֹת
וּמִנְחֹתֵיכֶם — לֹא אֶרְצֶה
וְשֶׁלֶם מְרִיאֵיכֶם לֹא אַבִּיט · (עמוס ה׳)

ולפעמים יגדיל המליץ השואל את תפארת מליצתו, בהוסיפו שאלה על שאלה, או בבקשו מענה על שאלתו; כאלו יסתפק באמת בהענין אשר ישאל עליו · כמו **אגור בן יקה**, ברצותו להודות כי בינת האדם אך מעט היא בערך אל אלוה יוצר כל, והאנוש קצר יד עם כל חכמותיו, להפיל אף את מחקי עולם אשר שם הבורא ביסודות הטבע, ישאל:

מִי עָלָה שָׁמַיִם וַיֵּרַד ?
מִי אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו ?
מִי צָרַר מַיִם בַּשִּׂמְלָה ?
מִי הֵקִים כָּל אַפְסֵי אָרֶץ ?

וכראותו כי אין מענה בפי שומעיו, וכי המה לא יוכלו להראותו איש כזה; ישים אל פנים קדמוניות פניו לשאול, הכי הימים הראשונים היו עושים מאלה לגדול איש נפלא כזה היודע למרות את חקי הטבע, ואזי נכסף הוא לדעת את שמו או את שם בנו, למען יכתב זכרו לדור אחרון ·

מַה שְּׁמוֹ ?
וּמַה שֶּׁם בְּנוֹ ?
כִּי תֵדָע · (משלי ל׳)

אֵיפֹה הָיִיתָ בְּיָסְדִי אָרֶץ?
הַגֵּד! אִם יָדַעְתָּ בִינָה׃ (איוב ל"ח)

ומכלל התמונה הזאת גם כן הוא, אשר יקדים המליץ שאלה אל הדבר אשר [illegible]לה להגיד, למען הכין על ידיה את הנפש לשמוע את הדבר הזה׃ כמו

מִי יָעַץ זֹאת
עַל צוֹר הַמַּעֲטִירָה?
אֲשֶׁר סוֹחֲרֶיהָ שָׂרִים
כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבַּדֵּי אָרֶץ

יְהוָֹה צְבָאוֹת יְעָצָהּ
לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל צְבִי
לְהָקֵל כָּל נִכְבַּדֵּי אָרֶץ׃ (ישעיה כ"ג)

מִי זֶה כַּיְאֹר יַעֲלֶה?
כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו?

מִצְרַיִם כַּיְאֹר יַעֲלֶה
וְכַנְּהָרוֹת יִתְגֹּעֲשׁוּ מָיִם
וַיֹּאמֶר׃ אַעֲלֶה אֲכַסֶּה אֶרֶץ
אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ (ירמיה מ"ו)

תֵּן לָהֶם יְהוָֹה!
מַה תִּתֵּן?
תֵּן לָהֶם רֶחֶם מַשְׁכִּיל
וְשָׁדַיִם צֹמְקִים׃ (הושע ט')

ומה נעמה מליצת המלך שלמה! המציירת את רוע אחרית האדם שאוהב להשתכר׃

למי

לְמִי אוֹי? לְמִי אֲבוֹי?
לְמִי מִדְיָנִים? לְמִי שִׂיחַ?
לְמִי פְּצָעִים חִנָּם?
לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם?

לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן
לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ׃ (משלי כ״ג)

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר?
קוֹל מֵהֵיכָל? —

קוֹל יְהוָֹה
מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו׃ (ישעיה ס״ו)

מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד?
יְהוָֹה עִזּוּז וְגִבּוֹר
יְהוָֹה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ (תהלים כ״ד)

ועל דרך זה סלתי בשיר מספר אשר הזכרתי זה פעמים״

מִי מָתַח כִּירִיעַת תְּכֵלֶת שַׁחַק
בָּהִיר, וַיְרַקְּמֵהוּ בְּעֶצֶם לַיִל
בְּרִבְבוֹת כּוֹכָבִים נוֹצְצִים? מִי יְנַהֵג
מִפַּאֲתֵי מִזְרָח שַׁחַר חַכְלִילִי
עֵינַיִם, לְהָקִים מֵתֵי הַלַּיְלָה
וּלְהָשִׁיב נִשְׁמַת חַיִּים אֶל מִשְׁפְּחוֹת
תֵּבֵל? מִי שָׂם מוֹצָאֵי הַשֶּׁמֶשׁ
בִּקְצֵה קָדִים, וַיִּטַּע בְּאַחֲרִית יָם
אֹהֶל הַבְּיוֹנָה? מִי יִקְרָא קַיִץ

מִנִּי חַדְרֵי תֵימָן, כִּי יֶאֱתֶה בְּאֵשׁ
לֶהָבוֹת לְהַבְשִׁיל כָּל תְּנוּבוֹת אָרֶץ?
מִי יַשְׁמִיעַ אַלְפֵי רְנָנוֹת מֵרֹאשׁ
הָרִים, כִּי יִפְתַּח אֶת אוֹצְרוֹת בָּצִיר
לְמַלֵּא פְּנֵי תֵבֵל מְגָדִים? מִי יוֹלִיךְ
הַחוֹרֶף מֵאַפְסֵי צָפוֹן בְּרוּחַ
עַזָּה, לְהָפִיץ כְּפוֹר וְקֶרַח עַל פְּנֵי
חָלֶד? מִי יָשִׂים קֵץ לִימֵי סַעַר
וָשֶׁלֶג, וִיצַו לְאָבִיב בְּתִפְאַרְתּוֹ:
חַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה? מִי יִפְתַּח גֻּלּוֹת
עִלְיוֹת בִּמְרוֹמֵי שַׁחַק, לְהַשְׁקוֹת
בְּיוֹם יְשׁוּעָה אֶרֶץ צְחִיחָה וּלְהַעֲלוֹת
צִמְחֵי חֶמֶד מִתַּלְמֵי תַלְאוּבוֹת?
מִי יַקְפִּיא נִטְפֵי הַגֶּשֶׁם כְּאַבְנֵי
בְּדוֹלַח וִיהֻמֵּם בְּקוֹל שָׁאוֹן אַרְצָה?
מִי יַקְדִּיר פִּתְאוֹם טֹהַר שָׁמַיִם
בִּימֵי חוֹם הַקָּצִיר וְיַחֲרִיד אַפְסֵי
הָאָרֶץ בְּקוֹל נַעֲרָתוֹ? מִי יַחְצוֹב
נַחֲלֵי לֶהָבוֹת מֵחַשְׁרַת מַיִם,
וִיצַוֵּם כִּי יַפְגִּיעוּ בְּמִשְׁכְּנוֹת בְּנֵי
עַוְלָה? מִי יֵט אֶת קֶשֶׁת עֻזּוֹ בְּתוֹךְ
רֶגַע תַּחַת אֹהֶל כָּל שָׁמַיִם
וַיַּעַנְדֵהוּ צְבָעִים סָבִיב לְיוֹפִי
וּלְתִפְאָרֶת? מִי שָׂם
דֶּרֶךְ אֶל בַּעֲלֵי כָנָף בִּמְרוֹמֵי
שַׁחַק, וַיְלַמֵּד אֶת הֲמוֹן תַּנִּינִים

להתהלך

לְהִתְהַלֵּךְ בֵּין נִבְכֵי הַמְּצוּלָה? מִי
שָׁלַח יַד עֻזֵּהוּ אֶל לֵב יַמִּים
נוֹרָאִים וַיּוֹצִיא אִיִּים רַבִּים
מִכִּלְיוֹת תְּהוֹמוֹתֵיהֶם? מִי יְשַׁלַּח
סַעַר חָפְשִׁי לְגָרוֹשׁ גַּלֵּי יָם בְּיוֹם
הַזַּעַף וּלְהַרְעִישׁ מְצוּקֵי אֶרֶץ
בַּהֲמוֹן תְּשׁוּאוֹת? מִי יִתֵּן תַּעֲצֻמוֹת
אֶל סַעֲרוֹת תֵּימָן כִּי יִסְחוּ עֲפָרוֹת
עוֹלָם מֵעַל פְּנֵי מִדְבְּרוֹת הַנֶּגֶב
וְהַרְרֵי חוֹל יִשְּׂאוּ בְּאֶבְרַת עֻזָּם
הַשָּׁמַיְמָה? הֲלֹא יְהוָה הוּא, נוֹרָא
בְּעוֹז חֵילוֹ׃ וְחַסְדּוֹ בְּכָל מוֹשָׁלֶת!

ומכלל התמונה הזאת גם כן הוא, אשר ישאל המליץ לפעמים **שאלה כוזבת**; והיא שאלה אשר כל בן דעת לא יוכל הסתפק בעניינה על אחד מן ההפכים׳ כמו במליצת ירמיה:

שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ
אִם יוֹלֵד זָכָר
מַדּוּעַ רָאִיתִי כָּל גֶּבֶר
יָדָיו עַל חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה
וְנֶהֶפְכוּ כָל פָּנִים לְיֵרָקוֹן? (ירמיה ל׳)

הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד?
אִם רֹפֵא אֵין שָׁם?
כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה
אֲרוּכַת בַּת עַמִּי? (שם ח׳)

הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל?
אִם יְלִיד בַּיִת הוּא?
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז? (שם ב׳)

ומה נשגבה מליצת חבקוק! אשר בהעלות על רעיוניו פלא קריעת ים סוף והירדן, ישאל בעוז להט רעיונו:

הֲבִנְהָרִים חָרָה יְהוָֹה?
אִם בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ?
אִם בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ? (חבקוק ג׳)

וכן ישעיה בחזות עליו רוח אלהים להראותו, אשר ביום אחד תמלא ציון השכולה והגלמודה עתה, את בניה אשר יקבצו אליה מכל אפסי הארצות בפעם אחת; ישאל בעוז התמהון על המעשה הנפלא:

מִי שָׁמַע כָּזֹאת?
מִי רָאָה כָּאֵלֶּה?
הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד?
אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת?
כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה
צִיּוֹן אֶת בָּנֶיהָ׃ (ישעיה ס״ו)

הֲיָם אָנִי? אִם תַּנִּין?
כִּי תָשִׂים עָלַי מִשְׁמָר׃ (איוב ז׳)

ד

תְּמוּנַת הַקְּרִיאָה

(Exclamatio) (אויסרופונג).

תהיה כאשר יקרא המליץ ענין מה בהרמת קול, לעוז התרגשות הנפש אשר תפעם אז בקרבו; כמו בלעם בראותו במחזה הנבואה את מלכות אשור הגדולה

בגדולה והעצומה נופלת ביום אידה לפני האויב כאחת הממלכות השפלות; יקרא בעוז המית נפשו על המעשה הנורא הזה:

אוֹי! מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל! (במדבר כ״ד)

וכן ירמיה בנבואתו על מפלת מלכות בבל האדירה, יקרא בעוז התמהון:

אֵיךְ נִגְדַּע וַיִּשָּׁבֵר
פַּטִּישׁ כָּל הָאָרֶץ!
אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה
בָּבֶל בַּגּוֹיִם! (ירמיה נ׳)

ומה נפלאה מליצת מיכה! אשר יקרא בעוז עָגמת נפשו על אבוד חסיד מני ארץ וישר מבני אדם, לאמור:

אַלְלַי לִי! כִּי הָיִיתִי כְּאָסְפֵי קַיִץ
כְּעוֹלְלוֹת בָּצִיר!
אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל
בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי! (מיכה ז׳)

וישעיה בטרם יחל להוכח את העיר ירושלים על דבר מעשי התועבות הנעשים עתה יום יום בקרבה תחת מפעלות צדק אשר התהוו לפנים בתוכה חדשים לבקרים, יקרא בעולם מרת נפשו:

אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה!
קִרְיָה נֶאֱמָנָה
מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט
צֶדֶק יָלִין בָּהּ
וְעַתָּה — מְרַצְּחִים!

מה נשגבה מליצת הכתוב הזה! — המשפט והצדק יוגשמו שניהם; זה יסייר כמתהלך את כל רחבות העיר יומם, וזה יתלונן בבתיה בעת שקט ליל. גם השמטת הפעל עם יחוסו בין מלת **ועתה** למלת **מרצחים**, מציירת לנו את הסתערות נפש הנביא בתקף מאד.

ומה נפלאה מליצת המשורר הקדוש! אשר כראותו בעת לבש דמיונו איך פתאום תכלה את רשעי ארץ, יקרא בעוז ההשתוממות:

אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְּרָגַע!
סָפוּ תַמּוּ מִן בַּלָּהוֹת! (תהלים ע"ג)

ולפעמים יגדיל המליץ את עוז התמונה הזאת, בהכפילו את מלת הקריאה, או את השם אשר תסוב עליו הקריאה · כמו:

הוֹי! הוֹי! וְנֻסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן! (זכריה ב')

הוֹי! אֲרִיאֵל! אֲרִיאֵל!
קִרְיַת חָנָה דָוִד! (ישעיה כ"ט)

ולפעמים תספח אל התמונה הזאת גם תמונת **ההאמרה** או **ההסבה**; ואז תשגב המליצה מאד מאד · כמו בנבואת חבקוק:

הוֹי! אוֹמֵר לָעֵץ: הָקִיצָה!
עוּרִי! לְאֶבֶן דּוּמָם · (חבקוק ב')

וכן ראש מליצי הנביאים, בהתקצף רוחו על המתאוננים על מעשי אל דעות, יקרא במליצה נשגבה:

הוֹי! אוֹמֵר לְאָב: מַה תּוֹלִיד?
וּלְאִשָּׁה: מַה תְּחִילִין? (ישעיה מ"ה)

והמשורר הקדוש מדי ציירו לעינינו במליצות נעימות את פלאי מפעלות אל עליון אשר עשה בתבל ארצה; יקרא פתאום בהשגבת דבריו אל עושה נפלאות:

מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ! יְהוָה!
כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ!
מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ! (תהלים ק"ד)

אִי לָךְ אֶרֶץ! שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר!
וְשָׂרַיִךְ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ! (קהלת י')

אוֹי לִי אִמִּי! כִּי יְלִדְתִּנִי!
אִישׁ רִיב וְאִישׁ מָדוֹן
לְכָל הָאָרֶץ׃ (ירמיה ט"ו)

הַס כָּל בָּשָׂר! מִפְּנֵי יְהוָֹה!
כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ! (זכריה ב')

וַיהוָֹה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ —
הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ! חבקוק ב')

ומה נשגבה תלונת ישעיה! אשר בהתחמץ לבו על מלך אשור הרודה באף גוים, יקרא אליו ברוח נבואתו:

הוֹי שׁוֹדֵד! וְאַתָּה לֹא שָׁדוּד
וּבוֹגֵד! וְלֹא בָגְדוּ בָךְ
כַּהֲתִמְךָ שׁוֹדֵד — תּוּשַּׁד
כַּנְּלֹתְךָ לִבְגּוֹד — יִבְגְּדוּ בָךְ׃

וכן ישא את דבריו בקינה נשגבת אל מלך בבל אשר במחזה הנבואה יראנו מושלך לארץ מגבהי ההצלחה, לאמור:

אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם!
הֵילֵל בֶּן שָׁחַר!
נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ!
חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם! (ישעיה י"ד)

ח
תְּמוּנַת הַכּוֹסֵף

(Optatio.) (וואונש)

תהיה כאשר יכסוף הממליץ בעת להט דמיונו, אל דבר הנמנע כפי חקי הטבע וכפי סדרי מנהגי תבל. כמו ירמיה, בהבטו לרעות נפשו על בני עמו אשר יום יום תתגברנה אותם רעות אין מספר, יכסוף ויאמר:

מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם
וְעֵינַי מְקוֹר דִּמְעָה!
וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה
אֵת חַלְלֵי בַת עַמִּי: (ירמיה ח׳)

אבל גם בזה לא יחדל גודל הכאב המתהלך בכל עצמות הנביא האוהב את עמו אהבה נצחת; כי אם גם דמעותיו תזלנה יומם ולילה כנחל נובע, לא יניחו לבו עליו כל עוד אשר עיניו תראינה במלוקות אחיו הנדכאים. ולזאת נכסף הוא לנטוש את ארץ בני עמו וללכת בשברון לבו הרחק מאד אל אחת המדברות, לו יתן איש אליו שמה מחסה ומסתור.

מִי יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר
מְלוֹן אוֹרְחִים!
וְאֶעֶזְבָה אֶת עַמִּי
וְאֵלְכָה מֵאִתָּם. (שם —)

וכן דוד, כמלאו אותו פתאום בשמועה הרעה המגידת רעיו ומיודעיו אשר היו בקשר אבישלום, והוא מבקש לעזוב ברגע קרית פועלי און כאלה; ונכסף במרירות רוחו, ויאמר:

מִי יִתֶּן לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה!
אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה
הִנֵּה אַרְחִיק נְדוֹד
אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה
אָחִישָׁה מִפְלָט לִי
מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר. (תהלים נ״ה)

מִי יַעֲשֶׂה לִי כְנָפַיִם וְאַרְחִיק נְדוֹד
אָנִיד לִבְתְרֵי לְבָבִי בֵּין בְּתָרֶיךָ. (אל־חריזי)

מִי יִתְּנֵנִי עַיִט!
מִכַּד לְבַד אָעוּף בֵּין סִבְכֵי יַעַר
עַל הַרְרֵי עַד בֶּטַח

בֵּין צְאֱלִים בּוֹרֵד נַפְשִׁי תַּרְגִּיעַ
כִּי לֹא בְּאַנְחָתִי אֶתְהַלֵּךְ תָּמִים
בֵּין מִצְהֲלוֹת קִרְיָה וּשְׁאוֹנֵי קֶרֶת. (מ"ח לוצטו)

והתמונה הזאת היא המושלת במענה הראשון אשר יצא מפי איוב כפתחו את שפתיו התשובה לדבר אל שלשת רעיו; כי תחלת פיהו היא קללת יום מולדתו, אשר הוא נכסף לראותו נהדף מבין שאר ימות השנה, למען ישכח זכרו לעולם מני ארץ ויהי כלא היה. והנה אבאר לך הקורא הנעים! את המענה הזה על פי דרכי המליצה, כי נשגב הוא מאד.

וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר:
יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ
וְהַלַּיְלָה אָמַר: הֹרָה גָבֶר!

הנה ראשית דברי איוב אחרי שבתו דומם שבעת ימים ושבעת לילות בפני רעיו, אינם קינה ונהי על קשי יומו, כי אם אמרי זעם וחמה; וזה מיוסד על תולדת הנפש אשר מטבעה הוא להתקצף ולהתמרמר אחרי הסבל בקרבה כאב נעצר ימים אחדים. וכרוח עז הנעצר בסתרי מחלות הארץ, כבקעו ברב כחו יצא בקול המון כורא המחריד תבל ומרגיזה ממקומה; כן העצבת החזקה אשר תלאה את כליות איוב מיום נגעה בו יד הפגע, עתה כפרוץ שאגה דרך שפתיו, תצא בשטף אף כורא מקלל ומשחית: **יאבד יום אולד בו!**

והלילה אמר הורה גבר. מה נשגבה המליצה הזאת! המציירת את הלילה כאלו התגנב לבוא בחדר המשכב אשר להורי איוב, וכראותו אותם מתעלסים באהבים יחד, יקרא לאמור: **הורה גבר!**

ובספר ירמיה נמצא גם כן מליצה מענין הכתוב הזה.

ארור היום אשר ילדתי בו!
יום אשר ילדתני אמי
אל יהי ברוך.
ארור האיש!
אשר בשר את אבי לאמור:
ילד לך בן זכר —

וכל משכיל יבין את יתרון מליצת איוב ממליצת הכתובים האלה (א). לקוצר המאמרים. כי במליצת איוב נשמט מלת **אשר** לפני הפעלים, וכן לא גם בה הכפל כבמליצת ירמיה: **ילדתי, ילדתני אמי, ארור, אל יהי**

יהי ברוך; ויותר אשר תקצר דברת המקלל, יותר תצייר לנו את עוז החמה המושלת בקרבו: (3) בגלילת ירמיה יהיה המבשר אנוש מדבר, ובמלילת איוב נשמע הלילה בעצמו אומר: **הורה גבר**; וזה לאות על עוז ההסתערות בנפש המליץ, אשר יעיז את פיו לדבר נפלאות כאלה·

הַיּוֹם הַהוּא יְהִי חֹשֶׁךְ
אַל יִדְרְשֵׁהוּ אֱלוֹהַּ מִמָּעַל
וְאַל תּוֹפַע עָלָיו נְהָרָה·

היום ההוא יהי חשך· אחרי אשר בכתוב הקודם שפך כאב אמתו במאמרים מקוללים, על יום הולדו ועל ליל הרת אמו, ורוח לו מעט מן האף והחרון אשר הציקו את לבו; יחל לפרט עתה יותר את ״ מקרי אפיסת היום והלילה הנזכרים, והפיכתם לתהו·

אל ידרשהו אלוה ממעל· מה נשגב המאמר הזה! המצייר לנו את ימי השנה כבני חיל וצבא אשר יעבדו על הפקודים לפני אל עליון המשלחם אחד אחד אלה; והנה בהגיע תור היום הזה להראות לפני אלהים למען עשות את משלחתו בתבל, והוא — איננו, אל״ ידרשהו אז אלוה ממעל, לדעת מה זה נעשה בו, ומדוע ימנע מהלוך אל פני כסא כבודו·

יִגְאָלֻהוּ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
תִּשְׁכָּן עָלָיו עֲנָנָה
יְבַעֲתֻהוּ כִּמְרִירֵי יוֹם·

יגאלהו חשך וצלמות· הוראת הפעל **גאול** במאמר הזה, הוא מענין **ובא גואלו הקרוב אליו** (ויקרא כ״ה)· והנה המליץ בהשגב יתאוה אשר מחשכי תהו המה יגאלו להם את היום הארור הזה כאח אשר נחטף מביניהם; והמה יגידוהו מעל פני תבל, לשוב ולהתרועע אתם במקום מאפלי נצח·

יבעתהו כמרירי יום· לדעתי **כמרירי יום** הם העננים השחורים אשר יקבצו לפעמים בארצות המזרח לעתותי קיץ בבוקר כצאת אור היום על הארץ; כי מהחום הלוהט אשר יפוך אז פתאום על הארצות האלה אחרי עבור קרירות הלילה, יחוללו לפעמים במרחבי שחק עננים רבים הבוערים מיקוד נתר וגפרית, והמה ישמיעו קול רעם אדיר ונורא — והנה המליץ בהשגב יתאוה אשר אם יצא היום הארור הזה בזוהר תפארתו על פני הארץ, יקבצו פתאום מסביב לו ענני רעם וברק; למען יבעתוהו בקול המון אורגם מעל פני תבל, ויבריחוהו אל מלון האפס·

הַלַּיְלָה הַהוּא — יִקָּחֵהוּ אֹפֶל
אַל יִחַד בִּימֵי שָׁנָה
בְּמִסְפַּר יְרָחִים אַל יָבֹא ׃

הלילה ההוא יקחהו אופל · הודות אשר בקשור המאמר הזה (**ההוא יקחהו**) הגיירת לנו את עוז הסתערות נפש המליץ; כי בתחלה עלה על רעיוניו לאמור: **הלילה ההוא יהי אופל** (כבכתוב אשר לפני הקודם: **היום ההוא יהי חושך**), אך נגדי אשר בטא בשפתיו את שתי המלות הראשונות, חטף פתאום בהתמרמר רוחו הפעל **לקוח** תחת הפעל **היה** לאמור: **יקחהו אופל**, כדבר הנקח ונגזל ממקומו מבלי השאיר אחריו זכרון ושארית · והנה בא כנוי הפעול במלת **יקחהו** להורות כי השם הבא אחריו הוא נושא המאמר הראוי להיות על פי משפט הגיוני: **אופל יקח הלילה ההוא** · והבן! — ורמזתי על זה בקו הנטוי אשר שמתי בין מלת **ההוא** למלת **יקחהו** ·

אל יחד בימי שנה · מלת **יחד** שרשה **אחד**, והוא מענין **לא תחד אתם בקבורה** (ישעיה י"ד) · והמליצה תחשוב זאת לכבוד וליקר אל הלילות האפלים אשר יתאחדו תמיד בהליכותיהם על פני תבל את הימים המאירים והמזהירים, אחד באחד יגשו, ולא יתפרדו לעולם ·

הִנֵּה הַלַּיְלָה הַהוּא יְהִי גַלְמוּד
אַל תָּבֹא רְנָנָה בוֹ ׃

הנה הלילה ההוא יהי גלמוד · מה נכבדו שתי מלות **הלילה ההוא** הנכפלים עתה אחרי בואם כבר בכתוב הקודם! כאלו ידמה המליץ לראות הלילה השנוא הזה עומד ממול פניו, ויורה עליו באצבע לאמור: **הנה** וכו' —

אל תבוא רננה בו · הנה בארצות המזרח החמות מאד, יסתתרו בני אדם ברוב עתותי היום בצללי הבתים, ושמה יישנו וינוחו עדי יגיע עת ערב והלהט הכבד יחדל להיות: אז יצאו מבתיהם להתהלך בחוצות העיר, השוקים והרחבות ימלאו קול המולה גדולה, ומבין החלונות ומעל גגי הבתים ישמע קול רנה וזמר; ולזאת קלל איוב את ליל הריון אמו אשר לא יבוא בו רננה · ולשוא עמלו המבארים בבאור המאמר הזה איש איש לפי דרכו ·

יִקְּבֻהוּ אֹרְרֵי יוֹם
הָעֲתִידִים עֹרֵר לִוְיָתָן ׃

אוררי יום · הם הקוסמים בארצות המזרח אשר יתפארו בפני ההמון ויאמרו כי בכחם לארר ימים ולהחשיכם · והנה המליץ ידבר כפי הדעות המקובלות בארצו ואשר יאמינו בם המון בני עמו, כידוע ·

העתידים עורר לויתן · הם הקוסמים הנכללים במאמר הקודם, כי הם יתפארו ויאמרו אשר בכחם גם כן לעורר (העין במלת **עורר** היא תחת האלף) את הלויתן התנין הנורא (קראָקאָדיל) לבל יזיק עוד · ומה מאד עמקו מחשבות המליץ במאמר הזה! כי על ידו יגלה לנו אשר ליל הדיון אמו ידמה בעיניו כתנין נורא משחית ומחבל; והקוסמים אשר יוכלו לאורר בלחשיהם את התנינים, המה יאררו גם כן את הלילה הזה ·

יֶחְשְׁכוּ כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ
יְקַו לְאוֹר וָאַיִן
וְאַל יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר ·

יקו לאור ואין · מה נשגבה מליצת המאמר הזה! המציירת את הלילה שואף ומתאוה אל קרני אור בוקר כאשר ישאף ויתאוה אליהם ההלך התועה בערבות ציה · **בעפעפי שחר** · המליץ הנשגב יגשים את השחר, ויציירנו בבנות הבקעו מפאת קדים כאלו יביט אז משם על פני הארץ באורם עיניו; וכעין הציור הזה ימצא גם בספר שיר השירים (ו' י') ·

כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי
וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָי ·

אחרי אשר השתפכה נפשו במאמרי נאצות על ליל הדיון אמו, יודיע אותנו עתה על מה יזעם את הלילה ההוא ככה, ומה חרי האף הגדול הזה; כי האיש המדבר בעוז חמת רוחו לא יקדים תמיד הסבה למסובב כאיש המדבר בשקט לב · והנה אמר **בטני** תחת **בטן אמי**, וזה אות נאמן על עת התרגשות נפשו ·

ויסתר עמל מעיני · דע! כי המאמר הזה עם הקודם הוא אך ציור אחד; כאדם הסוגר את הדלת ומסתיר על ידי זה את כל הנמצא מבעד הדלת מבפנים — ומה נעמה המליצה הזאת!

לָמָּה לֹא מֵרֶחֶם אָמוּת
מִבֶּטֶן יָצָאתִי וְאֶגְוָע ·

למה לא מרחם אמות · הנה הנפש המלוהטה מתבערת חמה יוקדת, לא יספיק לה התאונן אך על ענין אחד לבדו; כי אם אחרי שפכה את מדי שיחה על ענין אחד, תחתור למצוא עוד ענין אחר אשר תתאונן עליו, או כי תתאונן אחרי כן על עצמה · וכן איוב אחרי קללו את הלילה קללה נמרצת על אשר לא סגר את דלת בטן אמו לבל יראה ברעה אשר תחת השמש, יתמרמר עתה על עצמו לאמור: אם לא יקרתי אז אל הלילה להטיב עמדי כזה; מדוע לא בחרתי אנכי במות מדי צאתי מרחם אמי? מדוע נעמו לי אז החיים אשר אחריתם עמל ומכאובות?

מבטן

מבטן יצאתי ואגוע · מי לא יבין את חין ערך המליצה הזאת? המציירת לנו באופן נפלא את מהירות הגויעה תיכף אחרי צאתו מרחם, מבלעדי אשר יבאר זאת המליץ באחת מן המלות המורות על מהירות; כי אם תכונת המאמר המחבר יחד הפעלים **יצא גוע** זה בעבר וזה אחריו בעתיד וגם ויו החבור, תצייר לנו את זאת במאד מאד·

מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי בִרְכָּיִם
וּמַה — שָּׁדַיִם כִּי אִינָק·

אחרי התמרמרו על עצמו בכתוב הקודם, ישוב לתור לו עתה עלם אחר אשר יסב עליו את תלונותיו, ויתאונן לאשורה על ברכי תילדתו ואחרי כן על שדי מינקתו· וטעם **קדמוני ברכים** כמו **קדמוני מוקשי מות** (תהלים י"ח) **קדמה פניו הכריעהו** (שם י"ז); יצייר את ברכי המילדת אשר קבלוהו בצאתו מרחם אמו, כאויבים אכזריים אשר הקיפו עליו פתאום למען השליכהו מבלי חמלה אל ארץ החיים לסבול שמה עמל ומכאובות· והנה יתאונן עליהם מדוע אשר הרעו לעשות עמו כזאת, ומדוע היו לו לאויבים·

ומה שדים כי אינק · השמטת הפעל עם יחוסו בין מלת **ומה** למלת **שדים** מציירת את עוז התעוררות נפש המליץ; כי המאמר ראוי בתשלומו **ומה הרו לי שדים כי אינק** · והמליץ יצייר גם את השדים אשר ינק חלבם בראשית ימי חייו, כנחרים בו מאז, וכאלו בעוז תגרת חמתם היניקוהו את מין שקויים למען היותו לראות עמל ויגון; והנה יצעק חמס עליהם, על מה חרה אפם בו להרע עמו כזה·

כִּי עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקוֹט
יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי·

מה נעמה מליצת הכתוב הזה! המציירת את המת הטמון בקברו כשוכב עלי ערשו בשקט ומרגוע אין שטן ואין פגע רע —

עִם מְלָכִים וְיוֹעֲצֵי אָרֶץ
הַבּוֹנִים חֳרָבוֹת לָמוֹ
אוֹ עִם שָׂרִים זָהָב לָהֶם
הַמְמַלְאִים בָּתֵּיהֶם כָּסֶף·

אחרי אשר צייר לנו בכתוב הקודם את נועם השקט והמרגוע אשר יהיה לו עתה, לו מת אז אחרי צאתו מרחם; יוסיף להגיד על דרך מליצי כי גם לכבוד ולתפארת יהיה לו זה· כי עתה ישכב אצל אדירי מלכי קדם אשר בעולם חילם הקימו חרבות עולם לעשות להם שם עלי אדמות, ואצל גדולי השרים

אבל

אשר היו מני אז ואשר מדי היותם עלי ארץ שכנו בהיכלי עונג מלאים פז וכתם — ומה מאד עמקו מחשבות המלין! אשר מדי הזכירו חבדתו אשר תהיה לו עתה את המלכים והשרים בעמקי שאול, יצייר גם כן את ריקות יתרון גדולי הארץ· כי גם המלכים האדירים אשר הפכו ארץ מדבר למקום עדן, והשרים הנכבדים אשר מלאו את בתיהם סגולת המדינות, גם המה ירדו עפר שאולה כאחד דלי העם והנה הם כלא היו; אלא לבד המושלים והשרים אשר היו לפני ימים רבים אבדו כעת מני ארץ, כי אם גם אלה אשר עתה ירעישו תבל ומלואה ואשר עתה יאספו אוצרות כל חמדה, גם המה ישובו לאפס אחרי ימים מעטים, ואיה שאונם והדרם? ולזאת באו הפעלים **הבונים הממלאים** בהוה תחת העבר — והבן!

אוֹ כְּנֵפֶל טָמוּן לֹא אֶהְיֶה
כְּעֹלְלִים לֹא רָאוּ אוֹר׃

אחרי אשר התמרמר בכתובים הקודמים על דרכי מילדתו ועל שדי מינקתו אשר סבלוהו ויכלכלוהו כצאתו מרחם אמו, ישוב להתאונן על עצמו לאמור: מדוע לא יצאתי מת מרחם אמי כנפל אשת? כי אז לשוא עמלו כל אלה לאשרני בעבותות החיים בארץ הלזו המלאה לה עמל ומכאובות; ואנכי הובלתי מבטן לקבר לשכב באכן שמה יחד את קטני הארץ ונכבדיה· והנה עתה יבוא ליור השלום והשקט אשר ימשלו בשאול תחתית, במליצה נעימה מאד מאד·

שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז
וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ
יַחַד אֲסִירִים שַׁאֲנָנוּ
לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נֹגֵשׂ
קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא
וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו׃

שם — בארץ נשיה, אף כי המלין לא הזכירה עוד בכתובים הקודמים, והיה יורה על עולם התלהבות דמיונו כי יצייר לו בנפשו את השאול עם מתי עולם הנרדמים בקרבה איש איש על מקומו, והוא יורה עליהם באצבע לאמור: **שם רשעים חדלו רוגז** — ומה מאד עמקו מחשבות המלין! באמרו: **חדלו רוגז** תחת **חדלו לרגוז**, כי בזה צייר לנו את האנשים הרשעים האלה הרגשים בעוז המון רוחם כל ימי היותם על האדמה, כאלו הם עצמם נהפכו ונהיו לרוגז, אשר כפי טבעו איננו יכול לנוח אף רגע·

יגיעי כח· כן יקרא המלין הנפלא הנשגב באמרותיו, את **יגיעי העבודה**·

יחד

Digitized by Google

יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נוגש׃ מה נעמה המליצה הזאת! המציירת לנו את קול הנוגשים אשר יגרש בבוקר השכם את האסירים ממקום משכבם, אל ללכת לנוע על העבודה, כאויב אכזרי אשר משאתו יגורו האסירים האלה ואימתו היא מבעתם אף בעת נוחם על משכבם בעלם חשכת הלילה; והנה שם בארץ נשיה ישכבו האסירים האלה אף ינוחו בטח מבלי בוא פחד מקול האיום הזה בלבבם׃ כי כן יורה מלת **שאנן** על השקט הלב מפחד רעות אשר תבואנה (משלי א׳ ל״ג, איוב י״ב ה׳)

קטן וגדול שם הוא׃ הראוי: **קטן וגדול שם שוים;** אכן המליץ יצייר לנו באופן נפלא את שווים על ידי הרעות אשר שם ביניהם, בהציגו אותם לעינינו כאספים תמיד בחברה במקום אחד׃ ואמר **הוא** תחת **הם**, למען צייר יותר את התאחדותם׃

לָמָּה יִתֵּן לְעָמֵל אוֹר?
וְחַיִּים לְמָרֵי נָפֶשׁ?

אחרי אשר שככה מעט חמת רוח המליץ ורעיוני נפשו שטו לרגעים בין חדרי שאול מקום שקט ומרגוע נח; ישוב להתלהב עתה פתאום, ויתקוטט את אלוה אדיר הנותן נשמה ורוח אל רבבות מרי נפש בארץ הלזו׃ כאשר ביום הסער יחדל לפעמים קול ההמון הנורא לרגעים מעטים, ואחרי כן יתנשא שאון פחדים כבראשונה, ומתשואות הרעש ישובו יתמוגגו תבל ומלואה׃

למה יתן לעמל אור׃ השמטת הנושא (**אלוה**) במאמר הזה, תצייר את עוז רגשת לב המליץ; והשם **אור** הוא כנוי נעים מאד אל החיים׃

הַמְחַכִּים לַמָּוֶת וְאֵינֶנּוּ
וַיַּחְפְּרֻהוּ מִמַּטְמוֹנִים׃

ויחפרהו ממטמונים׃ מה נפלאה מליצת המאמר הזה! המצייר לנו את המות כמתלונן בין מטמוני ארץ, ומושל שמה על קברות מתי עולם׃

הַשְּׂמֵחִים אֱלֵי גִיל
יָשִׂישׂוּ כִּי יִמְצְאוּ קָבֶר׃

התצוייר התאוה אל המות בציור נשגב מזה? — מרי נפש ישמחו על גל עפר כעל מבחר תענוגי בני אדם! ישישו על מקום קבר כאשר ישיש העני הנודד ללחם במצאו שלל רב!

לְגֶבֶר אֲשֶׁר דַּרְכּוֹ נִסְתָּרָה
וַיָּסֶךְ אֱלוֹהַּ בַּעֲדוֹ׃

יצייר

יצייר המליץ את האיש המדוכא אשר כל ימיו לא ידאה בטובה, כאיש אשר סך אלוה בעדו מסביב והנה נסתר מכל עין רואה דרך ביתו ומשכנו ב ואם גם תחפוץ ההצלחה לבוא אליו לא תוכל, כי לא תדע למצוא את מקום תכונתו·

כִּי לִפְנֵי לַחְמִי אַנְחָתִי תָבוֹא
וַיִּתְּכוּ כַמַּיִם שַׁאֲגוֹתָי·

כי לפני לחמי אנחתי תבוא· גם לעת המשתה לא ייטב לבי ולא תחדל אנחתי ממני· והנה המליץ הנשגב יגשים את האנחה ויציירנה כעזת מלח אשר תבוא תמיד לעת האוכל לשבת על שלחנו בטרם יושם עוד לאכול, ולא תסור משם כל עת היות המשתה — ולמשוררי תהלים דרך אחר נשגב לצייר את זה:

היתה לי דמעתי לחם
יומם ולילה· (תהלים מ"ב)

האכלתם לחם דמעה
ותשקמו בדמעות שליש· (שם פ')

כי אפר כלחם אכלתי
ושקוי בבכי מסכתי· (שם ק"ב)

כִּי פַחַד פָּחַדְתִּי וַיֶּאֱתָיֵנִי
וַאֲשֶׁר יָגֹרְתִּי יָבוֹא לִי:

עתה יגיד לנו המליץ אשר גם לפנים בהיותו בטובה לא שקט לבו בקרבו ב כי פחדי הימים הבאים הציקו את רוחו מאד· (ואמר **ויאתיני** ביחס הפעול תחת **ויאתה לי**, למען צייר את עוז הפעולה אשר פעלו בקרבו הרעיונות כבואם עליו) והנה לפנים לא שקטה רוחו, ועתה בא אליו רוגז בפועל; וזה הנכלל בכתוב הבא, האחרון במענה הנשגב הזה·

לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי
וְלֹא נָחְתִּי וַיָּבֹא רֹגֶז·

תמונת

ו

תְּמוּנַת הַפֵּרוּט

(Hypotiposis).

תהיה כאשר יפלש המליץ את פרטי ענין דבר מה, למען צייר אותו בזה אל השומעים, וכאלו יראו אותו בעיניהם · כמו במליצת נחום:

הוֹי עִיר דָּמִים!
כֻּלָּהּ כַּחַשׁ פֶּרֶק מְלֵאָה
לֹא יָמִישׁ טָרֶף
קוֹל שׁוֹט
וְקוֹל רַעַשׁ אוֹפָן
וְסוּס דֹּהֵר וּמֶרְכָּבָה מְרַקֵּדָה
פָּרָשׁ מַעֲלֶה
וְלַהַב חֶרֶב וּבְרַק חֲנִית ·

בקראנו את המליצה הזאת, נדמה לראות בעינינו את עיר ההומיה המלאה לה תשואות ולא סדרים ·

ובמליצת ישעיה נמצא להפך ציור עיר נחרבת, על דרך זה:

עַל אַדְמַת עַמִּי
קוֹץ שָׁמִיר תַּעֲלֶה
כִּי עַל כָּל בָּתֵּי מָשׂוֹשׂ
קִרְיָה עַלִּיזָה
כִּי אַרְמוֹן נֻטָּשׁ
הֲמוֹן עִיר עֻזָּב
עֹפֶל וָבַחַן
הָיָה בְעַד מְעָרוֹת עַד עוֹלָם
מְשׂוֹשׂ פְּרָאִים
מִרְעֵה עֲדָרִים · (ישעיה ל"ב)

ומה נפלא ציור חיל מלך אשור הנורא, במליצת הנביא הזה!

אֲשֶׁר חִצָּיו שְׁנוּנִים
וְכָל קַשְּׁתוֹתָיו דְּרֻכוֹת
פַּרְסוֹת סוּסָיו כַּצַּר נֶחְשָׁבוּ
וְגַלְגַּלָּיו כַּסּוּפָה
שְׁאָגָה לוֹ כַּלָּבִיא
יִשְׁאַג כַּכְּפִירִים
וְיִנְהֹם וְיֹאחֵז טֶרֶף וְיַפְלִיט
וְאֵין מַצִּיל׃ (ס״ה)

מה נכבדה המליצה הזאת! ומה נכבד המאמר: **וינהם ויאחז טרף ויפליט**! המצייר לנו בציור אמתי את מעשי החיות הטורפות, בעת טָרפם טרף׃ כי החיות האלה יאחזו את טַרפם בקול נהם נורא, ובטרם יטעמו אותו לקרעים, ישחקו בו ויפליטוהו פעם אחר פעם מפיהם, וישובו אחרי כן לאחזו בין שניהם׃

ואחרי אשר צייר את איכות החיל הזה האיום והנורא, יצייר בנבואה אחרת גם את מסעו דרך ארץ יהודה עד בואו לפני העיר ירושלים׃

בָּא עַל עַיַּת
עָבַר בְּמִגְרוֹן
לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו
עָבְרוּ מַעְבָּרָה
גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ
חָרְדָה הָרָמָה
גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה
צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים
הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה
עֲנִיָּה עֲנָתוֹת
נָדְדָה מַדְמֵנָה
יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ׃ (ס״י)

מלבד קולר המאמרים במליצה זו, אשר יצייר לנו במאד מאד את מהירות מסעות האויב, עוד הפליא המליץ להשמיע את ויו החבור בין המאמרים; ובזה נדמה לראות את החיל העצום הזה מדלג מעיר לעיר. כאשר ידלגו יעלי סלע רגע מפן סלע אחד לפן סלע אחר — ומה רב חין ערך תמונת ההסבה! הבאה בין המאמרים האלה: **צהלי קולך וכו' הקשיבי לישה וכו'**; כי על ידה נדמה לראות את הנביא מתעופף כנשר לפני המוני אשור, לקרוא עלי יהודה לקול זעקה ותרועת פחדים·

ומאד יאהב ישעיה את התמונה הזאת, ברצותו לצייר את שממון ממלכות גדלות ונוראות· כמו בנבואתו על שממון מלכות כשדים העצומה, יפריט לנו את שמות מיני החיות והעופות אשר יגורו אחרי כן בחרבותיה; כאלו יהיו אלה גוים ולאמים שונים אשר יבואו מארץ מרחקים לשבת שמה, ואשר לב בני תבל נכסף הוא לדעת את שמותם ומעשיהם·

וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים
וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים
וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה
וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם
וְעָנָה אִיִּים בְּאַלְמְנוֹתָיו
וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי עֹנֶג· (שם י"ג)

ובנבואתו על שממון מלכות אדום, יוסיף להשגיב במאד מאד את הציור הזה·

וְהָיְתָה נְוֵה תַנִּים
חָצִיר לִבְנוֹת יַעֲנָה
וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת אִיִּים
וְשָׂעִיר עַל רֵעֵהוּ יִקְרָא
אַךְ שָׁם הִרְגִּיעָה לִּילִית
וּמָצְאָה לָהּ מָנוֹחַ
שָׁמָּה קִנְּנָה קִפּוֹז וַתְּמַלֵּט
וּבָקְעָה וְדָגְרָה בְצִלָּהּ
אַךְ שָׁם נִקְבְּצוּ דַיּוֹת
אִשָּׁה רְעוּתָהּ

דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר יְהוָה וּקְרָאוּ
אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדָּרָה
אִשָּׁה רְעוּתָהּ לֹא פָקָדוּ
כִּי פִי הוּא צִוָּה
וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן
וְהוּא הִפִּיל לָהֶן גּוֹרָל
וְיָדוֹ חִלְּקַתָּה לָהֶם בַּקָּו
עַד עוֹלָם יִירָשׁוּהָ
לְדוֹר וָדוֹר יִשְׁכְּנוּ בָהּ׃ (ס״ס ל״ד)

במליצה הזאת יצויירו בזאת החיות והעופות המדבריות למיניהן, בעמים עצומים אשר יבואו מקצוי ארץ לרשת את מלכות אדום ולהאחז בה · והנה ה' בעצמו יחלק להם את הממלכה הזאת על פי הגורל, וקו ימתח אדון כל הארץ לגבולות משכנותיהם סביב סביב, לבל תהי מריבה ביניהם כאשר תהיה לפעמים בין עמים יורשי ארצות וממלכות אחרות · ובעוצם להט דמיונו יבטיח אותנו המליץ הנשגב אשר מכל משפחות החיות והעופות הנזכרות במליצתו, לא תיעדר גם אחת בממלכה החדשה הזאת אשר ייסד ה' על אדמת אדום, ואשר תעמוד לדור דורים ולא תחלוף עד עולם: **דרשו מעל ספר ה' וקראו! אחת מהנה לא נעדרה, אשה רעותה לא פקדו:**

ואחר המליצות האלה נמשך גם צפניה בנבואתו על מהפכת העיר נינוה ·

וְרָבְצוּ בְתוֹכָהּ עֲדָרִים
כָּל חַיְתוֹ גוֹי
גַּם קָאַת גַּם קִפֹּד
בְּכַפְתֹּרֶיהָ יָלִינוּ
קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן
חֹרֶב בַּסַּף׃ (צפניה ב')

ובמליצת יחזקאל תמצא לרוב התמונה הזאת; כי הנביא ההוא יאהב מאד להרחיב במלים ולהזכיר את פרטי כל דבר ודבר · כמו בנבואתו המפוארה המציירת את ירושלים כנערה אהובה לאל עליון, יזכיר את כל המלבושים אשר תלבשנה

תלבשנה הנערות ואת כל חלאי כתם אשר תעדינה ; כמעט אחד מהמה לא נעדר ׃

וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ
וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי
וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי
וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל יָדַיִךְ
וְרָבִיד עַל גְּרוֹנֵךְ
וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל אַפֵּךְ
וַעֲגִילִים עַל אָזְנָיִךְ
וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ ׃ (יחזקאל ט"ז)

ומה נפלאה מלילתו ! בנבואה אשר נשא על מפלת העיר צור ואשר קראנה גם לאניה כלילת יופי, העמוסה מבחר סגולות כל גויי הארץ ׃ כי הנה יפרט לנו שמה את כל חלקי האניה : לוחות, תורן, משוט, קרש, מפרש, ומכסה ; גם את נשא אנשי עבודתה למשפחותם לגווייהם ; ואחרי כן יפרט גשם את כל הדברים אשר הובאו אליה ממרחקים, ויפרט גם כן את שמות כל הגוים והלאמים אשר הביאו אליה מזמרת ארצותם ׃

וכן בהשפטו את ארץ יהודה על דבר מעשי התועבות הנעשים יום יום בקרבה, יפרט את כל עלילות רשע אשר יפעלו בני האומה איש איש כפי תכונתו ומדרגתו בקבון ׃

אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה !
הִיא לֹא גֻשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם !
קֶשֶׁר נְבִיאֶיהָ בְּתוֹכָהּ
כַּאֲרִי שׁוֹאֵג טוֹרֵף טָרֶף
נֶפֶשׁ אָכָלוּ חוֹסֶן וִיקָר יִקָּחוּ
אַלְמְנוֹתֶיהָ הִרְבּוּ בְתוֹכָהּ
כֹּהֲנֶיהָ חָמְסוּ תוֹרָתִי וַיְחַלְּלוּ קָדָשַׁי
בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל לֹא הִבְדִּילוּ
וּבֵין הַטָּמֵא לְטָהוֹר לֹא הוֹדִיעוּ
וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל בְּתוֹכָם

שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כִּזְאֵבִים טוֹרְפֵי טָרֶף
לִשְׁפָּךְ דָּם לְאַבֵּד נְפָשׁוֹת
לְמַעַן בְּצוֹעַ בָּצַע
וּנְבִיאֶיהָ טָחוּ לָהֶם תָּפֵל
חוֹזִים שָׁוְא וְקוֹסְמִים לָהֶם כָּזָב
אוֹמְרִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה
וַיהוָֹה לֹא דִבֵּר
עַם הָאָרֶץ עָשְׁקוּ עֹשֶׁק וְגָזְלוּ גָּזֵל
וְעָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנוּ
וְאֶת הַגֵּר עָשְׁקוּ בְּלֹא מִשְׁפָּט · (יחזקאל כ"ב)

ובמליצה הזאת נמשך הוא אחר מליצת צפניה ג (אך הוסיף עוד להמליצה, כדרכו בכל כתובותיו) ·

הוֹי מוֹרְאָה וְנִגְאָלָה!
הָעִיר הַיּוֹנָה!
לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל
לֹא לָקְחָה מוּסָר
בַּיהוָֹה לֹא בָטָחָה
אֶל אֱלֹהֶיהָ לֹא קָרֵבָה
שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ אֲרָיוֹת שׁוֹאֲגִים
שׁוֹפְטֶיהָ זְאֵבֵי עֶרֶב
לֹא גָרְמוּ לַבֹּקֶר
נְבִיאֶיהָ פּוֹחֲזִים אַנְשֵׁי בוֹגְדוֹת
כֹּהֲנֶיהָ חִלְּלוּ קֹדֶשׁ
חָמְסוּ תוֹרָה · (צפניה ג')

ודע כי לפעמים ישיג המליץ את תכלית התמונה הזאת גם במאמרים מעטים · וזה, כאשר יאסוף יחד רק את הפרטים הראשיים , ויציג אותם בסדר נכון

נכון לעינינו; ואז יהיה הגדול קטן בכמות מאמריו ובכל זאת שלם מכל צד ונכבד מאד׳ כמו:

הוֹי! מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ
מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם
וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל
וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם׃ (ישעיה ה׳)

במליצה הקלה הזאת השכיל הנביא לצייר לנו את עוז תשוקת בני עמו למשתה שמחות ולשכרון; כי יתראו לעינינו יושבים כאור הבוקר מבוהלים ודחופים מאחד משכנם אל בית היין, ושמה נשמעם הומים כל עתותי היום לקול רעש כנור ועוגב, עדי ישובו אשמורות הלילה, ותרדמה תכסה עליהם׃ והנה הפליא ישעיה לצייר את הענין הזה במעט מלים יותר מאשר יציירנו עמוס במאמרים רבים:

הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן
וּסְרֻחִים עַל עַרְשׂתָם
וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן׃
וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק
הַפֹּרְטִים עַל פִּי הַנָּבֶל
כְּדָוִיד חָשְׁבוּ לָהֶם כְּלֵי שִׁיר
הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן
וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים יִמְשָׁחוּ׃ (עמוס ו׳)

ועוד אציג לפניך מליצה אחת ממליצות ישעיה, המלאה ציורים רבים קטנים בכמות אמריהם ונכבדים מאד׃

הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס
וְכֶסֶף בַּקָּנֶה יִשְׁקֹלוּ
יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וְיַעֲשֵׂהוּ אֵל
יִסְגְּדוּ אַף יִשְׁתַּחֲווּ
יִשָּׂאֻהוּ עַל כָּתֵף יִסְבְּלֻהוּ

וַיַּנִּיחֻהוּ תַחְתָּיו — וַיַּעֲמוֹד
מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ · (ישעיה מ"ו)

הנה המליצה הזאת תצייר לנו למשוכה את האיש החפץ באלילי תהו ; איך יפתח בעוז תשוקת לבו את צרור סוכנו וישליך משם בבקע אחת (כי על זאת יורה הפעל זול) את כל המון זהביו ; ואחרי כן נראה את האיש הזה אוחז באצבעות ידיו את פלס המאזנים לשקול את כספו אל הצורף ; וכמעט נעשה האליל מידי הצורף , נראה איך יעמסהו האיש ההוא על כתפו כילד שעשועים , ויסבלהו להניחהו מבלי התמהמה על מעמדו · — ומה רב אין ערך ההתול ! הנכלל במאמר ישכרו צורף ויעשהו אל ; וכן בסוף המליצה :
ויעמוד ממקומו לא ימיש ·

והנה זכריה יפליא לצייר במליצה קצרה את המגפה הנוראה אשר יגוף ה' את העמים אשר צבאו על ירושלים ·

הָמֵק בְּשָׂרוֹ וְהוּא עוֹמֵד עַל רַגְלָיו
וְעֵינָיו תִּמַּקְנָה בְחֹרֵיהֶן
וּלְשׁוֹנוֹ תִּמַּק בְּפִיהֶם · (זכריה י"ד)

וכמו כן יפליא יחזקאל לצייר במעט מלים את מפלת העמים האלה, שאנס התאמצם לכלה ולהשחית ·

וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד שְׂמֹאולֶךָ
וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אַפִּיל
עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל
אַתָּה וְכָל אֲגַפֶּיךָ · (יחזקאל ל"ט)

ובספר משלי ימצאו לרוב ציורים נכבדים כאלה, הקטנים בכמות ומליצתם · כמו ציור תכונת העצל :

מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת
מְעַט חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב · (משלי ו')

ובמליצה אחרת:

טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלַּחַת
נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל פִּיו · (שם כ"ו)

התנויף

התצוייר כעצלות בציור שלם מזה? — ראינו את האדם הנרפה טומן ידו בצלחת ומבקש להתנמנם, והנה יוסס לפניו לאכול; אבל הוא — לא יערב את לבו להוציא את ידו מן הצלחת למען אכול, אף כי הוא רעב ונפשו רקה, כי אכף עליו עוז העצלות׃

וכן יזהיר נותאות היין במליצה נעימה מאד, המלאה ציורים נכבדים:

אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם
כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ
יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים
אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ
וּכְצִפְעֹנִי יַפְרִישׁ
עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת
וְלִבְּךָ יְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת
וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֶב יָם
וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל
הִכּוּנִי בַּל חָלִיתִי
הֲלָמוּנִי בַּל יָדָעְתִּי
מָתַי אָקִיץ? —
אוֹסִיף אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד׃ (שם כ״ג)

המליצה הזאת תצייר לנו רשוכה את היין כמתאוה למשוך אליו לבות בני אדם למען הכאיבם באחריתו ולהורידם שחת; ולזאת יתאדם בכוס כאשה אשר תאדם את פניה למשוך אליה עוגבים בנועם מראה׃ וכן ימתיק היין את הליכותיו בפי שותהו למען רדת בטח אל חדרי בטנו; ואז — יהמה בקרביו כהמות אויב אכזרי, ישך ויתחן מבלי חמלה כמו פתן חרש׃ ואחרי כן תצייר לנו המליצה בציור כפלא את תכונת השכור המדמה לראות כל סדרי תבל נהפכים סביביו; ועוד זאת תשים את דבריה בפי השכור עצמו, המשלימים לצייר לנו את רוע תכונתו וזאת כודב לבו להמיר מתאוה רעה כזאת׃

ז

תְּמוּנַת הַהַכְפָּלָה

(Repetitio.) (ווידערהאָלונג)

תהיה כאשר יכפיל המליץ בדבריו מלה אחת או יותר או גם מאמר שלם; וזה, לעוז התלהבות נפשו או למען הוסיף אומץ בכונת הענין. כמו ישעיה, בעבור על רוחו יום הקבץ פזורי ישראל אל עיר הקודש, ונפשו תדמה לרוץ כמבשר לפני קהל נדחי עם ה'; יקרא בעוצם רגשת רוחו אל טמאי הגוים שוכני העיר ההיא:

סוּרוּ! סוּרוּ! צְאוּ מִשָּׁם!
טָמֵא! אַל תִּגָּעוּ!
צְאוּ מִתּוֹכָהּ! (ישעיה נ"ב)

המליץ הנשגב ילו בעוז לבב דמיונו אל הטמאים שוכני העיר ירושלים לצאת מתוכה מבלי אשר יגעו בה; כאלו יוכלו לעשות להם כנפים ולעוף דרך מרומי שחק מחוץ לחומותיה, לבל יטמאו מדי נגעם את עפרות קדשה בכפות רגליהם.

והנביא הזה אשר אהב את עמו אהבה נפלאה מאד, מדי דברו מיום גאולתם אשר יעשה להם אלהיהם באחרית הימים, תשתעשע רוחו בקרבו משאון שמחת גיל, ונפשו תהמה עליו כהמות ימים; ופעם אחרת יתראה לנו עוד כמבשר רץ לפני הליכות הנקהלים, וקורא בעוצם להלל שמחותיו:

עִבְרוּ! עִבְרוּ! בַּשְּׁעָרִים
פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם!
סֹלּוּ! סֹלּוּ! הַמְסִלָּה׃ (שם ס"ב)

וכן יואל בנבואתו על המשפט אשר יעשה ה' לפני העיר ירושלים את כל העמים לוחצי ישראל, יקרא בעוצם התלהבות רוחו כאלו ישמע ממרחק את קול ההמולה הגדולה:

הֲמוֹנִים! הֲמוֹנִים! בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ
כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה! בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ׃ (יואל ג')

ומה נשגבה מליצת נחום! אשר יפתח את נבואתו על מפלת מלכות אשור המרשעת, בדברים היוקדים ולוהטים כגחלי אש:

אל

Digitized by Google

אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם יְהוָה!
נֹקֵם יְהוָה וּבַעַל חֵמָה!
נֹקֵם יְהוָה לְצָרָיו!
וְנוֹטֵר הוּא לְאֹיְבָיו! (נחום א')

אם כל המליצה הזאת היא כרעם מחריד המפולץ עבי שמים בקול המון פחדים; המלות נוקם יהוה הנכפלות פעם אחר פעם, הן הנה כלהבות ברק המתלקחות פעם אחר פעם בתוך שאון הרעם הגדול, והמרעידות את הנפש כלה עד היסוד בה·

וכן במזמור אשר הושר על מגפת חיל אשור לפני ירושלים, נמצא גם כן הכפלה נשגבת במאד מאד:

אַתָּה! נוֹרָא! אַתָּה! —
וּמִי יַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ
מֵאָז אַפֶּךָ? (תהלים ע"ו)

המשכיל יבין את חין ערך מלת אתה הנכפלת אחר התואר נורא, כי היא לא תסולה ברבבות אמרים·

ולפעמים תמצא המלה הנכפלת נקלעת בהברה אחת· כמו

רְאוּ בַגּוֹיִם! וְהַבִּיטוּ!
וְהִתַּמְּהוּ! תְּמָהוּ! (חבקוק א')

מלת והתמהו לא ספק הביעה את כל עוז התפלאותו, והיא להסתערה עוד בקרבו אמנם לא כבראשונה; ולכן אף כי נכפלה המלה, היא באה קלה מבראשונה·

וכן נמצא במליצת ישעיה במשאו אשר חזה על אדום:

אֵלַי קוֹרֵא מִשֵּׂעִיר:
שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה?
שׁוֹמֵר מַה מִּלֵּיל? (ישעיה כ"א)

המליץ הנשגב יצייר לנו איש מתהלך בעיר נצורה באישון לילה, ומיראתו פן ישמע מאיש עובר אצלו באפלה, ישאל בלחש את השומר: מה מלילה? והנה השומר לא ישיבנו מיד ובזאת יכפיל האיש הזה את שאלתו; אמנם עתה יקצר את המלה האחרונה, כי בצוק רוחו יתאמץ להשלים את דבריו מהר מאד

בכל

ככל אשר יוכל, מיראתו פן ישמענו איש אחר · והמבין אשר לו חך לטעום את נועם המליצה, ידגיש היטב את התקדרות מלת מֵלילה על שפתי השואל המתפחד למלת מלילי ·

והתמונה הזאת היא המושלת בשיר האחרון אשר בספר תהלים; כי המשורר הקדוש הקורא את בני תבל להלל אתו את אל אלים בכל מאמצי כחם, יכפיל וישנה בעולם רעד קדשו את הפעל הלל מראשית השיר ועד אחריתו ·

הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ !
הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ !
הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרֹתָיו !
הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ ! וגו'

ולפעמים תהיה ההכפלה אך למען הוסיף אומץ גבורת הענין · כמו

כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ
מָוֶת יְהַלְלֶךָּ
לֹא יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי בוֹר
אֶל אֲמִתֶּךָ
חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ
כָּמוֹנִי הַיּוֹם · (ישעיה ל"ח)

הנה שמאמר חי חי הוא יודך הוא מתנגד בעניינו אל המאמר כי לא שאול תודך; והכפלת מלת חי תתן אומץ רב גבורת ענין ההתנגדות · וכן

לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה
כִּי אֵיךְ יֵחָל ? (שם מ"ח)

אָנֹכִי אָנֹכִי יְהוָה
וְאֵין מִבַּלְעָדַי מוֹשִׁיעַ · (שם מ"ג)

חָנֻּנִי חָנֻּנִי אַתֶּם רֵעָי !
כִּי יַד אֱלוֹהַּ נָגְעָה בִּי · (איוב י"ט)

ומכלל

Digitized by Google

ומכלל זה הוא גם כן כאשר יוכפל מלה או גם מאמר שלם, לגלות תהלה נועם המשך הרעיונות במליצה · כמו

רָאוּךָ מַּיִם אֱלֹהִים!
רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ ׃ (תהלים ע"ז)

הנה בעבור שם אלהים הבא אחר מלות ראוך מים, יכפיל המחבר את המלות האלה, למען חברם יחד*) עם מלת יחילו במאמר אחד; ובזה ישאר יופי המשך הרעיונות על מתכנתו: כמעט ראוך מים התחלחלו ·

אַל לַמְּלָכִים לְמוֹאֵל!
אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן ! (משלי ל"א)

עַד מָתַי רְשָׁעִים יְהוָֹה!
עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ? (תהלים נ"ד)

רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל
רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
גַּם לֹא יָכְלוּ לִי ׃ (שם קכ"ט)

והנה בטרם אחל לדבר על תמונה אחרת, אבאר לך את מזמור כ"ט בספר תהלים; כי באה בו תמונת ההכפלה, מכופלת פעם אחר פעם:

מִזְמוֹר לְדָוִד
הָבוּ לַיהוָֹה בְּנֵי אֵלִים!
הָבוּ לַיהוָֹה כָּבוֹד וָעֹז!
הָבוּ לַיהוָֹה כְּבוֹד שְׁמוֹ!
הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָֹה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ!

בני

---

*) וחבקוק בתפלתו הנשגבה העתיק במאמר הנעתק בדמות מליצה זאת, אם הפעל חול לפני הנה נוסח המאמר
ראוך יחילו הרים · (חבקוק ג׳)
והנה הפך את סדר הענינים; אמנם הגדיל גם את כח הענין במאד מאד:

בני אלים · הם לדעתי העמים עובדי אלהים רבים, ויקראם המשורר כן על דרך מליצת ירמיה: **אומרים לעץ אבי אתה** (ירמיה ב׳)· וכן מצאנו במליצת מלאכי: **ובעל בת אל נכר** · (מלאכי ב׳) — והמשורר הקדוש יקרא אל כל העמים עובדי אלילים לעזוב את אלהי תהו אשר בבורות מה להם, ולתת כבוד ועוז אל ה׳ אלהים אמת, אשר מפחדו יחיל ארץ ותבל; ולמען תת את יראתו בלבבם יצייר להם את המראה הגדול והנפלא אשר יעשה ה׳ במרומיו לעת קדמוני קיץ, הוא מראה חזיז רעם וברק, אשר בגלילות החמות כארץ כנען וסביבותיה עוד נורא הוא וחזק מאד מבארצות האלה אשר אנחנו יושבים בהן עתה·

והנה רוב העננים אשר יעלו על ארץ כנען, יצאו מאת הים התיכון אשר יגבול את הארץ הזאת לפאת מערבה; ושם יתעופפו לצפונה על הרי הלבנון אשר בקצה הארץ צפונה, ומשם ירדו בקול המון גשם שוטף על פני כל ארץ כנען עדי יסורו אחרי כן אל מדברות ערב (אַרַאבִּישֶׁע װִיסְטֶע)

אשר מנגב לארץ הזאת — והמשורר יצייר לנו את הליכות ענני הרעם, כפי תכונת הארץ אשר חי עליה·

קול יְהֹוָה עַל הַמָּיִם
אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים
יְהֹוָה עַל מַיִם רַבִּים׃

המשורר ידמה לשמוע כדמות קול זעפת רעם מתהלך ובא על הארץ מפאתי הים התיכון; לזאת יקרא בחרדת רוחו: שמעו שמוע ברוגז קול ה׳, ההומה עתה ומתרחק על מי הים! **קול יהוה על המים!**

אל הכבוד וגו׳· המשורר יוסיף להסביר את ענין המאמר הקודם לאמור: ה׳ אשר ירעים עתה על המים הוא אל הכבוד והמים אשר ירעים עליהם הם מים רבים, מי הים הגדול אשר מצולותיו יפלו עד אפסי תבל· זכרו זאת! והתפללו! — והנה מדי דבר המשורר יקרבו העננים הלוך וקרב, וקול הרעם יתחזק מרגע אל רגע; לזאת יקרא:

קול יְהֹוָה בַּכֹּחַ!
קול יְהֹוָה בֶּהָדָר!

קול יהוה בהדר · בקול מנגה ברקים, הנוצצים כעין נחשת קלל — והנה המשורר ידמה לשמוע כבר את קול הרעם נורא הרי הלבנון· אשר ימנו שמה העננים לצפונה אחרי צאתם ממחבואות הים·

קול יְהֹוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים
וַיְשַׁבֵּר יְהֹוָה אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן

וירקידם

Digitized by Google

וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל
לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים·

מה רב נועם ההדרגה (גראַדאַציאָן) אשר במליצה הזאת! — באשורה נקמה לראות אך מקצת ארזים נשברים על הר הלבנון מן הקול המפוצץ. אחד הנה ואחד הנה; אך עוד מעט, וכל היער הגדול (ארזי הלבנון) שוכב גווע לארץ מיד ה' אשר רגע שבר (בנין פִּעֵל) את כל עליו רמי הקומה. בחמת עזו· והנה הלבנון האדיר אשר לפנים התנשא בגאון ארזיו עדי שמים. עתה שודד ממנו פתאום כל המון תפארתו; אמנם עדנה לא כלו כל צלהותיו אשר פקד ה' עליו ביום הזעם: הרעם יתחזק, ומבמתי עב ישמע פתאום קול פחדים אדיר ונורא, אשר לא יכילוהו כל מצוקי ארץ; כי גם הלבנון ירגז עתה ממוסדותיו אשר הטבע עליהם ביום ברוא אלהים ארץ ותבל. והשריון יחשוב למוט ולהשבר כשבר כלי יוצר — והנה זה כנוי הפעול במלת **וירקידם** לפני השם (לבנון ושריון) כמו הנני **מאכילם** את העם הזה לענה (ירמיה ט')·

והנה מראש הלבנון יתהלך הרעם את המון ברקיו אחרי הורידו שמה לעפר את כל גאה ורם, על פני ארץ כנען; ועיני המשורר עתה יתעודו מרגע אל רגע, משלהבות ברקים אשר יתלהטו מקול הרעם ההומה עתה בקרבתו·

קוֹל יְהוָֹה
חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ!

חוצב להבות אש· כאיש אשר יחצוב בברזל ניצוצי אש מן אבן אופל; כן יחצוב הרעם בקול המונו מן העננים האפלים להבות אש — מה נשגב הציור הזה! —

והנה הרעם ילך למסעיו אל מדברות ערב אשר מנגב לארץ כנען; והמשורר יקשה עוד לשמוע ממרחק, איך יהמה בקול המון עזו על ארץ לא אדם בה, איך יחריד בשאון גערתו את החיות המתבודדות במקומות האלה, ואיך יפיל שמה לארץ יערות גדלות ונוראות אשר לא עלה עליהן גרזן משחית מעולם·

קוֹל יְהוָֹה יָחִיל מִדְבָּר
יָחִיל יְהוָֹה מִדְבַּר קָדֵשׁ
קוֹל יְהוָֹה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת
וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד·

ויחשוף יערות· ישדש יערות ממכונתם ויפילם לארץ; וטעם ויחשוף, כי עלי היער יכסו את עין הארץ אשר הם עומדים עליה, והגדעם·

והנגדעים תגלה אדמת הלבנון לעין כל · ואל תתמה על בוא השם **יערות** ביחס הפעול לפעל **חשוף**; כי כן תהיה לרוב בלשון עבר*)

והנה הרעם יהמה עתה אך על פני מדברות הנגב ממרחק, אמנם בהר ציון אשר שמה היכל ה׳ (ואשר שמה ישב גם כן המלך המשורר) כבר יתראה נוגה נחמד ונעים מאין מבין עובר שמים · כי אמרת ה׳ תלוה עתה שמה: **כבוד!** (הוא אור לא זורח**); תחת אשר תלעים עוד הבין מאפלי חשכת ענן

---

*) לטוביך זאת אעתיק לפניך את אשר דברתי על הענין הזה בספרי **בית האוסף**, וזהו: „דע! כי באשר ילורף בלשון עבר אל אחד הפעלים רעיון פעלה אחרת „זולת הפעלה אשר יורה אותה הפעל לפי עקר הוראת השרש; ילך הענין „במוצאי השם רק אחרי רעיון הפעלה האחרת הנקשרת בפעל, לא אחרי „רעיון הפעלה שנקדים שמסומנת בהוראת השרש לפי עקר הנחתו · כמו „תד״א התם הפעל **גרוש** ישתמש הענין לפעמים בבנין הפעול מגרש **ירוש** „(**הוריש**) נסיות ״בי כל מגרש הוא **מוריש** (את נחלת המגורש ״לאחר „היא החתיו); וטעם הנה ניחס הפעול מן **הוריש** המורה על הפונה „הנגרשים, יהיה תמיד המגורש, כמו **והוריש יהוה את כל הגוים** „**האלה מלפניך** (דברים י״א); אף כי המגורש לא ייורש מאומה, כי אם „בהפך, איש אחר יירשנו — וזה כי הענין ילך במוצא השם רק אחרי „הוראת הנגרשים הנקשרת בפעל **הוריש** כאשר יבוא על הסוראה הזאת; „לא אחרי הוראת ההמילה אשר היא העקרים בשרש **ירוש** · וכן ישתמש „לפעמים בפעל **הריק** השם הפעל **שלוף** נסיוע כי על ידי השליפה המסוה „תמיד הרקם, ויאמר על״ת **אריק חרבי** (שמות ט״ו); אף כי הנרתק „המסוה נשאר נמעד, לא נערג · ועד״ז יאמר ג״כ **פצחי רנה**, (ישעיה נ״ד) „כי הרנה תסיה על ידי פליחת (פתיחת) הפה; וכן **ונפתחה בר** (עמוס ה׳)״.

„ואלאתי כדומה לזה בלשון איטלקי, והוא הפעל cavare אשר עקר „הוראתו לפי מחלג תלמו, הוא עשית חלל בדבר מה (כי הוא נגזר „משם cavus בלשון רומי המורה על המובן חלול) והאיטלקי ישתמש „בפעל הזה להוראות גם על פעלת השליפה, יען כי על ידי השליפה יעשה „הנכרת חלל בכלי אשר ישלף הדבר מתוכו; אבל בשם הנה ניחס הפעול „ממנו, יהיה תמיד הכלי הנשלף בעלתו, אף כי לא יעשה בו חלל בלל על „ידי השליפה, כמו cavar una dente, cavar la spada — „ונראה כי בשם הנה ניחס הפעול תבנין פועל יהיה תמיד נושא הבנין „הפעול בידוע; על כן מצאנו הרבה פעמים בנין פעול נמקדא. אשר לא „יפול בנוסחו בכלל ענין שפעלם אשר יורה אותם השרש לפי עקר הנחתו, „כמו **בבקעו מעינות תהום רבה** (בראשית ז׳) ענינו **נגלו**; (כי הגלות „מעינות התהום היה ע״י בקיעת הארץ) · וכן **אז יבקע כשחר אורך** „(ישעיה נ״ח) ענינו גם כן **יגלה**; (כי הגלות אור השחר בולא ויבקר עבות, „היה על ידי בקיעת ״העננים המכסים את פני הנסן) — והדגלים „עמוקים״ ע״כ דברי אשר דברתי שם ·

) כמו והנה **כבוד ה׳ נראה בענן (שמות ט״ז), כי על כל **כבוד** חפה (ישעיה ד׳), והארון מלאה את נגה **כבוד** ה׳ (יחזקאל י״ד) ואני אהיה לה נאום ה׳ חומת **אש** סביב **ולכבוד** אהיה בתוכה · (זכריה ב׳)

מגן, על צוות תימן ׳ וכהשקיט המון הסער שבולות המבול, ישובו גם אל כפשו השקט והדומיה; והנה עתה יצייר לנו את נצחות ממשלת אלהי קדם, אשר כל עתותי תבל תחתו יבלו ׳

יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב
וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם ׳

וישב יהוה מלך לעולם ׳ כי הוא יכחיד בזעם עזו את כל הקמים עליו; ומליציו יחתו כלם, כי ישאג ברוגז קולו ממעון שמיו ׳ והמבין יתעורר במליצה הזאת לזכור בספור הנמצא בספרי היונים והרומיים, מאת הנפילים אנשי השם אשר היו בימי קדם ׳
והנה בכתוב הקודש ראינו כי ה׳ יצוה לשכון כבוד בהיכלו ובארצנו; והכתוב הבא יודיע אותנו המשורר כי גם עוז יתן ה׳ לעמו ׳

יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן
יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם ׳

זה הגמול אשר ישלם אלהי כל הארץ לבני עמו, תחת אשר גם המה יתנו לו כבוד ועוז; ולו כל עמי הארצות יעשו כמוהם, אזי גם להם יופיע ה׳ ׳ וזה אחרית השיר הוא מעין תחלתו ׳

ח

תְּמוּנַת הַקִּשּׁוּר הַמְרֻבֶּה

(Polysindeton.)

תהיה כאשר יתרבו סימני הקשור המונחים בלשון לקשר המלות והמאמרים יחד; וזה, למען צייר יותר את השווי בין הדברים המקושרים יחד בענין ׳ כמו

מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס ׳ (תהלים ע״ו)

כִּי גַם נָבִיא גַם כֹּהֵן חָנֵפוּ׃ (ירמיה כ״ג)

גַּם כַּסְפָּם גַּם זְהָבָם
לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם
בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה׃ (צפניה א׳)

ט

תְּמוּנַת הַקִּשּׁוּר הַמְחֻסָּר

(Asindeton.)

תהיה כאשר יחסרו במליצה סימני הקשור והחבור· כמו

כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים
נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃ (תהלים מ״ח)

נשמטה ויו החבור בין הפעל **יעד** לפעל **עבר** במליצה זו; וההשמטה בזאת תפליא לצייר לנו את מהירות ועבור המלכים מיד כהועדם יחד, כאלו נעשו שתי הפעלות האלה ברגע אחד· וכן

הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ׃ (שם שם)

התמהון הבהלה וההחפזה לנוס, הכל היה ברגע אחד·

בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת
הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃ (שם ע״ח)

השמטת ויו החבור בין מלת **נושקי** למלת **רומי**, תצייר לנו את פלא כשרון בני אפרים להיות מורים בחצים ובקשת; כי כמעט נשקו (אוזנו) את הקשת, וכבר רמוהו על ראש האויב·

ואחר זאת נמשך גם ירמיהו במליצתו:

כּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן
וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹּרְכֵי קָשֶׁת׃ (ירמיה מ״ו)

עיור הכתיב את הלודים דורכים בכשרון חריצותם את הקשת ברגע תפשם אותו:

שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה׃ (חבקוק ג׳)

מה מאד עמקו מחשבות המליץ במאמר הזה! — השמש והירח המרוחקים זה מזה מאד בגבהי שמים, עמדו לקול תלות ה׳ ברגע אחד; והמליץ יצייר לנו את זאת לא לבד על ידי השמטת ויו החבור בין השם **שמש** לשם **ירח**, כי אם גם על ידי תספר היחיד אשר שם בפעל **עמד**, המצייר לנו את עמידתם כאלו כאלו היו אז אך גוף אחד׃

ד

תְּמוּנַת הַהִתְנַגְּדוּת

(Antithesis.)

תהיה כאשר יערוך המליץ מאמרים המתנגדים בענינם, זה מול זה; או כי יתנגדו בינינן, גם חלקי מאמר אחד׃ כי מטבע נפש האדם הוא לאהוב חליפות ותמורות בכל עניניה, ולזאת תתענג גם מהתנגדות מלות במליצה׃ כמו:

הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ
וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ
הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ
וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ
הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׂמָחוּ
וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ
הִנֵּה עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב
וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב
וּמִשֵּׁבֶר רוּחַ תְּיֵלִילוּ׃ (ישעיה ס״ה)

ובאמת מלבד התנגדות המאמרים תפאר את המליצה הזאת גם **ההדרגה** (גרַאדַאציאָן) אשר בה: **אכול, שתה, שמוח, רנן** מטוב

מטוב לב; גם הכפלת המאמר המתנגד האחרון (במלות שונות), אשר הכפילו המליץ למען קבוע את ענינו כמסמרות נטועים בלב השומע.

בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ
וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ
בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ׃ (שם נ"ד)

ישנה המליץ את מלת שטף לאלה זה בלשון: שצף; למען דמות אותה בהברה למלת קצף הבאה אחריו, גם למען צייר בזרות המלה את זרות צאת הקצף מלפני ה'.

ומה נשגבה מליצת חנה בתפלתה!

קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים
וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל
שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ
וּרְעֵבִים חָדֵלּוּ
עַד עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה
וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה׃ (ש"א ב')

מה נפלאה מליצת המאמרים המתנגדים האלה! קשת הגבורים אשר לפנים מהר בזעם עברתו להפיל את החצים בלב האויבים, עתה כאגמון נרפה יחת ביום קרב, ולא יעצור כח עוד לירות את החצי ממנו והלאה; ובהפך הנכשלים אשר מאז רפתה ידם בשדה המערכה, עתה יחגרו אותן כחרב חדה למען טבוח טבח, והגבורה תהי להם לאזור אשר יאזרו סביב מתניהם. שבעים אשר בתיהם מלאו כל טוב, עתה ישכרו לעשות מלאכות בזות לאכול פת לחם לבל יגועו בחוסר כל; ובהפך רעבים אשר לפנים נדדו למרחקים להשביע לחם, אשר לא נחו ביום מיגיעתם הקשה וגם בלילה לא ראו שנה בעיניהם, עתה חדלו את כל אלה. (ובעבור כי יגיעות ותלאות הרעבים רבו מלהזכיר; לכן בא הפעל חדלו לבדו, בלתי שם הפעול אחריו). העקרה אשר בדד ישבה בעלבון לבה ימים רבים, עתה תרון בראש כל חולות בין להקת ילדי שעשועיה; ובהפך רבת בנים אשר לפנים התרוממה בגאון לבה על כל בנות גילה, עתה תשב לארץ שוממה ונעזבה מאין מנחם — והנה נהפך סדר הליכת המאמרים בזה המאמר עד עקרה וכו' לפני מאמר ורבת בנים אומללה; וזה בעבור השוות אחרית המליצה לראשיתה: קשת גבורים חתים.

והנה

והנה על עתה ציירה לנו המליצה אך את השנויים הנפלאים הנעשים יום יום באדם; אמנם עוד לא הודיעה אותנו מי זה הנורא אשר יפעל את כל הנפלאות האלה. **לכן** הט אזנך ושמע!

יְהוָֹה מֵמִית — וּמְחַיֶּה
מוֹרִיד שְׁאוֹל — וַיָּעַל
יְהוָֹה מוֹרִישׁ — וּמַעֲשִׁיר
מַשְׁפִּיל — אַף מְרוֹמֵם ·

בהאכל שם העצם הנשנה במליצה, ונשגב המליצה בעצמה. כי עתה יצוייר השנוי והפכו במאמר אחד המתנגד בחלקיו; והנפש תדמה לראות את כל התמורות הגדולות האלה נהיות ברגע אחד: כמעט יכונו השפתים לבטא שתי מלות קטנות, החיים נהפכו למות, והמות שב להיות חיים! — —

ומהענין הזה שר נעים זמירות ישראל גם כן במאמרים מתנגדים:

כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ
חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ
בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי
וְלַבֹּקֶר רִנָּה ·

המשורר הנשגב יגשים את הבכי, ויציירנו כאורח נטה ללון העוזב את מלונו כאור הבוקר ·

ומה נשגבה מליצת משורר אחד על הענין הזה!

הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה — בְּרִנָּה יִקְצוֹרוּ
הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע
בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו · (שם קכ"ו)

מה רב חין ערך שתי המלות **הזורעים בדמעה**! המציירות לנו את הזורע משקה במי דמעותיו את הזרע אשר טמן באדמתו — והנה לא בא כנוי הקנין במלת **הזרע** כאשר בא אחרי כן במלת **אלמותיו**; וזה, למען צייר את מעצבון לב הזורע אשר איננו יודע עוד אם הזרע הזה אשר הוא עמל בו עתה, לו יהיה לימים הבאים, ר"ל אם יצלח ויעשה לו פרי; לא כן הקוצר, הוא ישא ברנה את אלמותיו אשר נפלו לו בנעימים ואשר הם תחת חלקו לנצח ·

ההשאלה

הַהַשְׁאָלָה

(Tropus).

הנה בכל דרכי המליצה אשר הזכרתי לך קורא נעים! ועד הנה, אין גם אחד אשר ישנה את הוראת המלה ויעתיקנה מהנחתה הראשונה אשר הונחה עליה בלשון · אמנם עתה הגיע העת להודיעך אשר יש עוד דרך אחד (לבד **הנשגב, המשל, והתמונות**) לבעלי המליצה מוכשר מאד ליפות את דבריהם ולפארם; וזה, בתתם אל מלה מן המלות הוראה חדשה. אשר לא תורה עליה בהגדה פשוטה ובספור מאמר · והדרך הזה יכנו חכמי העבריים בשם **השאלה**; יען כי מלה כזאת היא כמושאלת מאת הוראתה הראשונה אשר הונחה עליה ראשית בלשון, אל ההוראה האחרת אשר תונח עתה עליה בעת המליץ · ואופני ההשאלה הזאת הם שונים כאשר תראה ·

א

מִלָּה מֻשְׁאֶלֶת

(Metaphora).

כן תקרא ההשאלה המיוסדת על דמיון הדברים, והבאה רק בקצת חלקי המאמר, (תהיה רק מלה אחת או גם יותר) ולא תתפשט על פני כל המאמר כלו · כמו במליצת לא — קם — כמוהו:

בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל · (תהלים צ׳)

הנה הפעל **ילד** אשר הונח ראשונה בלשון להורות אך על לידת בעל חי, הושאל במליצה הזאת להורות על התהוות ההרים אשר יצאו ברצון אלוה מכי אפס תהו כצאת הולד מרחם אמו; והנה מלה אחת היא הכוללת את הוראת התהוות ההרים והיא המליצת גם כן את פעולת ההתהוות הזאת במשל ובדמיון, והם יערב לנפש במאד מאד · וכן מלת **ותחולל** ·

וכן יקראו על דרך זה במליצה החצים **בני אשפה**; ועל הטל יאמר כי הוא יוצא מן **רחם** השחר ·

הֵבִיא בְּכִלְיוֹתָי בְּנֵי*) אַשְׁפָּתוֹ · (איכה ג׳)

מרחם

---

*) וכן יליד **הוראציוס** הרומי את האשפה הרת חצים:

Nec venenatis gravida sagittis
Fusce pharetra. L. 1. Ode. 22.

מְרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶךָ׃ (תהלים ק"י)

וכן יקרא יום הגשם (אשר יתקדרו בו השמים כאשר יתקדרו פני איש זועם) יום זעם; הרעם קול אלהים; והברקים חצי עליון׃

אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה!
הִיא לֹא גֻשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם׃ (יחזקאל כ"ב)

שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קֹלוֹ!
וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא! (איוב ל"ז)

וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם יְהֹוָה
וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ
בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ
וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם
וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם׃ (תהלים י"ח)

ויום איד ושבר יקרא יום ענן או יום חושך; והמות שנת עולם; והמתים ישני עפר׃

כִּי קָרוֹב יוֹם וְקָרוֹב יוֹם לַיהֹוָה
יוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה׃ (יחזקאל ל')

יִרְגְּזוּ כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
כִּי בָא יוֹם יְהֹוָה כִּי קָרוֹב
יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה
יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל׃ (יואל ב')

וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם
וְלֹא יָקִיצוּ׃ (ירמיה נ"א)

וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ׃ (דניאל י"ב)

מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי בִרְכָּיִם?
וּמַה שָּׁדַיִם כִּי אִינָק?
כִּי עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקוֹט
יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי· (איוב ג')

ועל כל השאלה כזאת יאמר במליצה על העצים ולצמחי האדמה העולים מאליהם ברצון הגודל הנפלא, כי יהוה נטעם; ועל הרוחות והסערות אשר ישובו להחריד תבל אחרי שבתם ימים רבים, יאמר כי הם יבואו מחדריהם אשר נחו בם·

כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָֹה
כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם· (במדבר כ"ד)

יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָֹה
אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע· (תהלים ק"ד)

מִן הַחֶדֶר תָּבֹא סוּפָה
וּמִמְּזָרִים קָרָה· (איוב ל"ז)

עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה
וְחַדְרֵי תֵימָן*)· (שם ט')

ועל דרך זה שרתי בשיר מספד אשר הזכרתי לפניך זה הרבה:

כְּרוּחַ סַעַר כִּי יִפְרֹץ מֵחַדְרֵי
כְּלְאוֹ, חִישׁ יִשְׂתָּעֵר
עַד רַחֲבֵי אֶרֶץ בְּכַנְפֵי עֻזֵּהוּ;
וּבְעֵת גּוֹיֵי צָפוֹן לְקֹל הֶמְיָתוֹ
יֶחֶרְדוּ, לְעֻמָּתָם
גַּם יוֹשְׁבֵי הַנֶּגֶב מִנִּי פַחְדּוֹ
יָחִילוּ — — —

ולפעמים

*) ידוע כי הרוח השנשב מפאת נגב יקרא בשם תימן, כמו ויסע בעזו תימן· (תהלים ע"ח)·

ולפעמים יאמר במליצה על הרוח, כי הוא נתון **באוצר** כלי נשק אשר לה' (וה' יוציאנו משמה ביום זעמו כי ילחם ברעש וברק ותשואות מעל את רשעי ארץ)·

מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה
מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו· (תהלים קל"ה)

לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה אָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה
וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרֹתָיו· (ירמיה י')

ואת זה יאמר גם על השלג והברד:

הֲבָאתָ אֶל אוֹצְרוֹת שָׁלֶג?
וְאוֹצְרוֹת בָּרָד תִּרְאֶה?
אֲשֶׁר חָשַׂכְתִּי לְעֶת צָר
לְיוֹם קְרָב וּמִלְחָמָה· (איוב ל"ח)

ולפעמים יהיה הרוח בפי המליצים איש **גונב**, אשר יגנוב וישא עמו למרחקים את כל הבא בידו·

יִהְיוּ כְּתֶבֶן לִפְנֵי רוּחַ
וּכְמוֹץ גְּנָבַתּוּ סוּפָה· (שם כ"א)

תַּשִּׂיגֵהוּ כַמַּיִם בַּלָּהוֹת
לַיְלָה גְּנָבַתּוּ סוּפָה· (שם כ"ז)

גם כנפים יתנו המליצים אל הרוח, ויעשוהו את לעוף השמים·

וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעֹף
וַיֵּדֶא עַל כַּנְפֵי רוּחַ· (תהלים י"ח)

צָרַר רוּחַ אוֹתָהּ בִּכְנָפֶיהָ· (הושע ד')

 גם

גם אל השחר המתפשט מהר מאד על פני השמים, ואל השמש הממהרת לרוץ בנתיבות עזה, יתנו המליצים **כנפים**·

אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר·
אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם· (תהלים קל"ט)

וְזָרְחָה לָכֶם שֶׁמֶשׁ צְדָקָה
וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ· (מלאכי ג)

ונזילת מי הנהרות יקרא **בכי**; והמים הפורצים את גבולם לשטוף ולהשחית יקראו **זדונים**; והחום המיבש את המים יאמר עליו כי הוא **גוזל** אותם מעל פני האדמה:

מִבְּכִי נְהָרוֹת חִבֵּשׁ
וְתַעֲלֻמָהּ יֹצִא אוֹר· (איוב כ"ח)

אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ
נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ
אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ
הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים· (תהלים קכ"ד)

צִיָּה גַם חֹם
יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג· (איוב כ"ד)

ומקום בודד אשר לא יעברו בו בני אדם יאמר עליו כי הרגל **שכחהו**; ועל האדם אשר נָע ממקומו לבל ישוב שם לעולם, יאמר כי מקמו לא **יכירנו** עוד·

הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל
דַּלּוּ מֵאֱנוֹשׁ נָעוּ· (שם כ"ח)

כָּלָה עָנָן וַיֵּלַךְ
כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה
לֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ
וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ· (שם ז')

אנוש

Digitized by Google

אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו
כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ
כִּי רוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאֵינֶנּוּ
וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ ׃ (תהלים ק״ג)

ועל המת השוכב טמון בעפרו כל ימי עולם, יאמר כי רגבי הקבר ימתקו לו:

מָתְקוּ לוֹ רִגְבֵי נָחַל
וְאַחֲרָיו כָּל אָדָם יִמְשׁוֹךְ ׃ (איוב כא)

ועל האדם הנוטה למות בדוע חליו יאמר כי הגיע אל שערי מות ׃

כָּל אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם
וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת ׃ (תהלים ק״ז)

חָנְנֵנִי יְהוָה!
רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי
מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי מָוֶת! (שם ט׳)

ולמען הבין סבת ההשאלה הזאת, ראוי שתדע את איכות בתי הקברות לפנים בישראל; כי בימים הקדמונים היה בארץ העברים לכל בני משפחה אחת מערה מיוחדת לקבורת מתיהם, ואל המערה הגדולה ההיא אשר נסגרה ממעל בדלתות שערים ובריחים, ירדו במדרגות אבנים עד תחתיתה; ובכתלי המערה מסביב נחקקו חדרים קטנים מיועדים לקבורה חדר למת, חדר למת *) (ועד היום יראו בתוך אדמת קודש שתי מערות כאלה, האחת בחומת העיר ירושלים, ולה עשרים וארבעה חדרים, והאחרת בתוך העיר הזאת, ולה ארבעים ושמונה חדרים; וסופרי המסעות יחשבו כי אלה היו קברות המלכים לפנים) ולזאת יאמרו מליצי העברים, כי המת ילך בשערי שאול, או כי ירד אל אבני בור, או אל ירכתי בור, או אל בדי שאול, או גם אל חדרי מות.

אֲנִי אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי
אֵלֵכָה בְּשַׁעֲרֵי שְׁאוֹל ׃ (ישעיה ל״ח)

יורדי

*) והיה זה נהוג עוד בימי בעלי המשנה, אשר קראו לחדרים האלה כוכין׃

יוֹרְדֵי אֶל אַבְנֵי בוֹר
כְּפֶגֶר מוּבָס׃ (שם י"ד)

יכנה את מדרגות המערה בשם **אבני בור**, כדרך המליץ לכנות לפעמים את הדבר בשם החומר אשר הוא נעשה ממנו׃

אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד
אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר׃ (שם)

כונת המליץ בשם **ירכתי בור**, אל הקברות החקוקים בירכתי המערה מסביב׃

בַּדֵּי שְׁאוֹל תֵּרַדְנָה
אִם יַחַד עַל עָפָר נָחַת׃

בדי שאול הם אמות הספים אשר בשערי המערה מזה ומזה׃

דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ
יוֹרְדוֹת אֶל חַדְרֵי מָוֶת׃ (משלי ז')

יכנה המליץ בשם **חדרי מות**, את הקברות החקוקים בירכתי המערה ועושים כחדרי בית זה אצל זה, למשכנות המתים *).

והנה הנכבדות בכל **המלות המשאלות** הן הנה אשר באה בהן **הַהַגְשָׁמָה** (Personificatio.) ר"ל אשר **יגשימו** לדברים בלתי חיים.

---

*) ולגדולי העם היו מערות כאלה חצובות בהם סלעים ובמרומי סלעי היער, מעשה ידי אמן; ולזאת כהתגדל הסוכן שבנא לפני העם, חצב לו גבוה למו את מערת קבורתו במקומות כאלה׃

מה לך פה?
ומי לך פה?
כי חצבת לך פה קבר?
חוצבי מרום קברו!
חוקקי בסלע משכן לו! (ישעיה כ"ב)

חיים, בתתם להם תנועה ורצון · וכבר ראית כאלה במקצת המשלים אשר הבאתי עד הנה; וכמוהם רבו מאד בספרי הקודש · ומה נעמה מליצת לא — קם — כמוהו, אשר יצייר חצי ה' וחרבו ביום הגמול אשר יעשה באחרית הימים, כשכורים מדמי האויב ומְדֻשנים מחלבי בשרו ·

אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם
וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר
מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה
מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב · (דברים ל"ב)

ואחריו צייר ישעיה בציור נפלא עד מאד את ההרג הנורא אשר יעשה ה' לנקום נקם באויבי ציון, כזבח גדול אשר יזבח אלהי הארץ בלאומים, למען הבין בנבלת אדם רב משתה שמנים אל חרבו ואל עפר אדמתו ·

חֶרֶב לַיהוָה
מָלְאָה*) דָם הֻדַּשְּׁנָה מֵחֵלֶב
מִדַּם כָּרִים וְעַתּוּדִים
מֵחֵלֶב כִּלְיוֹת אֵילִים
כִּי זֶבַח לַיהוָה בְּבָצְרָה
וְטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם
וְיָרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם
וּפָרִים עִם אַבִּירִים
וְרִוְּתָה**) אַרְצָם מִדָּם
וַעֲפָרָם מֵחֵלֶב יְדֻשָּׁן · (ישעיה ל"ד)

וירמיה אשר בנבואותיו על העמים נמשך לרוב אחרי מליצות הנביאים הקודמים, נמשך בנבואתו על מצרים גם אחרי הציור הזה; אך לא ככל חין ערך תפארתו ·

והיום

---

*) הפעל מלא בלשון ארמי הוראתו כפעל שבור בעברי; ומדרך מליצי העבריים הוא לבחור לפעמים במלות ארמיות תחת מלות עבריות ליופי המליצה, כאשר אדבר על זה עוד בסוף הספר ·

**) גם הפעל רוה הוראתו בלשון ארמי כפעל שבור בעברי ·

וְהַיּוֹם הַהוּא לַיהֹוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת
יוֹם נְקָמָה לְהִנָּקֵם מִצָּרָיו
וְאָכְלָה חֶרֶב וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה מִדָּמָם
כִּי זֶבַח לַאדֹנָי יֱהֹוִה צְבָאוֹת
בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל נְהַר פְּרָת *)׃ (ירמיה מ״ו)

ועל דרך זה יאמר ישעיה, כי ביום תוכחת ישראל בנפול רבבות חללים פעם אחת מנקמת יד ה׳, **הרחיבה** שאול **נפשה, ופערה פיה,** למען בלע את כל המון החללים האלה, אחד מהמה לא נשאר׃

לכן

*) ועל דרך זה יצייר יחזקאל את יום מפלת המון גוג בארץ יהודה, כיום זבח גדול אשר יכין ה׳ בארץ הזאת, אל חיות השדה ועופות השמים שאוכלים בשר נבלת האדם׃ ועוד יוסיף להנעים את הציור הזה מאד; כי יסבב את דבריו אל כל צפור כל כנף ואל כל חיות השדה, ויקראם לבוא אל הרי ישראל אל משתה הגדול אשר יעשה להם ה׳ שמה; גם יספר את יקרת כבוד החללים אשר ינתנו להם שמה לאכלה, למען יבואו מהר ולא יאחרו׃

אמר לצפור כל כנף
ולכל חית השדה:
הקבצו ובאו! האספו מסביב!
על זבחי אשר אני זובח לכם
זבח גדול על הרי ישראל
ואכלתם בשר ושתיתם דם
בשר גבורים תאכלו!
ודם נשיאי הארץ תשתו
אלים כרים ועתודים
פרים מריאי בשן כלם
ואכלתם חלב לשבעה
ושתיתם דם לשכרון
מזבחי אשר זבחתי לכם
ושבעתם על שלחני
סוס ורכב גבור וכל איש מלחמה׃ (יחזקאל ל״ט)

לָכֵן הִרְחִיבָה שְּׁאוֹל נַפְשָׁהּ
וּפָעֲרָה פִיהָ לִבְלִי חֹק
וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וּשְׁאוֹנָהּ
וְעָלֵז בָּהּ׃ (ישעיה ה׳)

ואחר המליצה הזאת כמשך חבקיק בציירו את רוע לב מלך בבל הבוגד להשחית את כל הארץ ולשומה שממות עולם׃

גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה
אֲשֶׁר הִרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ
וְהוּא כַמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע
וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם
וַיִּקְבֹּץ אֵלָיו כָּל הָעַמִּים׃ (חבקוק ב׳)

ומאד יאהב ישעיה להגביה את השאול במליצותיו, כאשר יראה כל קורא בספרו; ומה נעתק מליצתו! אשר שם בפי יושבי ירושלים השוחקים לפסקי יום איד ושבר׃

כִּי אֲמַרְתֶּם׃
כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת מָוֶת
וְעִם שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה׃ (ישעיה כ״ח)

וכן יקראו המתים׃ הרוגי מות, על דרך הגשמה׃

וְתִהְיֶינָה נְשֵׁיהֶם שַׁכֻּלוֹת וְאַלְמָנוֹת
וְאַנְשֵׁיהֶם יִהְיוּ הֲרֻגֵי מָוֶת׃ (ירמיה י״ח)

מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ!
וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ (יחזקאל ל״ז)

ויחזקאל יאמר על השבט הקשה אשר יכאיב מאד את בשר המוכה, כי הוא מואס כל עץ, ר״ל כל שאר השבטים; יען כי לא יוכלו להכאיב ולפצוע כמוהו׃

או נָשִׂישׂ?
שֵׁבֶט בְּנִי מוֹאֶסֶת כָּל עֵץ· (שם כ"א)

וכן יאמר ינל החזה אשר נלטשה היטב מאד עדי תבריק מרוב נחותה, כי היא עשויה **אח** לברק שמים·

עַל כָּל שַׁעֲרֵיהֶם
נָתַתִּי אִבְחַת חֶרֶב
אָח עֲשׂוּיָה לְבָרָק
מְעֻטָּה לְטָבַח· (שם)

ומה נפלאה הגשמת הברק במליצת ספר איוב!

עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר
וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ
יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ
מִקְנֶה אַף עַל עוֹלֶה· (איוב ל"ו)

יצייר המליץ איך יקח ה' את הברק בכפיו **(על כפים כסה אור)** בטרם ישלחנו לעשות מצותו; ואחרי שלחו מצוה עליו להפגיע ברשעי ארץ, אשר יגיד עליו רעו, ר"ל יצא אל ברק אחר ללכת מהר אחריו ולהשמיד מבלי חמלה·

ובדמות המליצה הזאת נמצא בספר הזה גם על הגשם והשלג:

כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר:
הֱוֵא אָרֶץ!
וְגֶשֶׁם מָטָר
וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ· (איוב ל"ז)

ומדרך מליצי ארצות המזרח (החמות מאד בטבעם) הוא לצייר את הגשם הטל והשלג **כנדיבי לב**, אשר ירדו לעתים ממרום מושבם על הארץ, לפקוד אותה ולהעתירה באגלי רסיסיהם, ואחרי השביעם תשוקת הארץ הצמאה יעלו אל מקומם הראשון עד בוא עת הצמאון לאדמה; ואז ישובו ירדו מגבהי שחקים ברצון אלהים עליהם למען השקות תלמי תלאובות· וכנעים מליצת ישעיה··

כי

כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב
כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ
וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ ·
וְלֶחֶם לָאוֹכֵל · (ישעיה נ"ה)

וכן נמצא בשירת דוד, כי השם קרא ממרחקי מרום אל הגשם **הנדיב** למען אשר יכונן את נחלתו הנלאה·

גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף*) אֱלֹהִים
נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ ·

והנה הנביא מיכה יוסיף עוד להפליא את ההשאלה הזאת; כי הוא ימשל את הגשם הנעצר לעת הבצורת אשר תהיה לפעמים בחמת ה' על חוטאי ארץ, **כנעצב** על המנע כדיבתו ימים רבים, **ומקוה** אל יום שמחתו, יום אשר ישיבהו ה' לשוב ולהריק את ברכתו על האדמה·

וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם
בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים
כְּטַל מֵאֵת יְהוָה
כִּרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב
אֲשֶׁר לֹא יְקַוֶּה לְאִישׁ
וְלֹא יְיַחֵל לִבְנֵי אָדָם · (מיכה ה')

וכן יגשים המשורר את גלי הים הנעלים מעמקי תהומות, ויציירם כקוראים זה אל זה בקול המיתם·

תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא
לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ · (תהלים מ"ב)

ענין

*) הפעל הניף מורה גם על תקיעה בתנופת היד (הערביאווינקען) כמו להנפה גוים בנפת שוא ורסן מתעה על לחיי עמים (ישעיה ל')

ב

עִנְיָן מֻשְׁאָל

(A l l e g o r i a.)

כן תקרא ההשאלה המיוסדת על דמיון הדברים, והמתפשטת על פני ענין שלם· כמו ירמיה בנבואתו על מפלת בבל, יצייר את העיר הגדולה הזאת בימי התנשאה על כל הממלכות, ואת הכליון אשר יבוא אז תמכה אל גוים ולאמים אין מספר, בענין נחמד מאד אשר ישאיל לזה לאמור:

כּוֹס זָהָב בָּבֶל בְּיַד יְהֹוָה
מְשַׁכֶּרֶת כָּל הָאָרֶץ
מִיֵּינָהּ שָׁתוּ גוֹיִם
עַל כֵּן יִתְהוֹלְלוּ גוֹיִם· (ירמיה נ״א)

ופעם יצייר את הכליון אשר יבא מן הממלכה המרשעת הזאת עד אפסי ארץ, בענין אחר:

הִנֵּה מַיִם עוֹלִים מִצָּפוֹן
וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף
וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ
עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ
וְזָעֲקוּ הָאָדָם
וְהֵילִיל כֹּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ· (שם מ״ז)

ונמשך בזה (כהרבה ממליצותיו) אחר מליצות ישעיה (ח): ולכן הנה אדני מעלה עליהם את מי הנהר וכו׳·

ומה נפלאה מליצת נחום! אשר בקמותו בעולם רוח קדשו לראות את עיר נינוה המרשעת נהפכת לתהו, ישאל בעת להט דמיונו לאמור:

אַיֵּה מְעוֹן אֲרָיוֹת?
וּמִרְעֶה הוּא לַכְּפִרִים?
אֲשֶׁר הָלַךְ אַרְיֵה לָבִיא שָׁם

גּוּר אַרְיֵה וְאֵין מַחֲרִיד
אַרְיֵה טוֹרֵף בְּדֵי גוֹרוֹתָיו
וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו
וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו
וּמְעוֹנוֹתָיו טְרֵפָה׃ (נחום ב')

וישעיה בעולם מדת רוחו על בני אנוש אלה אשר יצעקו חמס על מעשי ה', יקרא במליצה נשגבה:

הוֹי רָב אֶת יוֹצְרוֹ!
חֶרֶשׂ אֶת חַרְשֵׂי אֲדָמָה!
הֲיֹאמַר חוֹמֶר לְיוֹצְרוֹ: מַה תַּעֲשֶׂה?
וּפָעָלְךָ אֵין יָדַיִם לוֹ׃ (ישעיה מ"ה)

ועוד לו מליצה אחרת נשגבה במאד מאד, על הענין הזה:

הוֹי אוֹמֵר לְאָב: מַה תּוֹלִיד?
וּלְאִשָּׁה: מַה תְּחִילִין? (שם)

והמשורר יקרא מתוך צרותיו הרבות אשר יעטרוהו סביב, אל אלוה מבטחו, לאמור:

הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים!
כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ —
טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה
וְאֵין מָעֳמָד
בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי מַיִם
וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי
יָגַעְתִּי בְקָרְאִי —
נִחַר גְּרוֹנִי — (תהלים ס"ט)

ובשיר אחר יצייר העוני והמצוק בענין אחר נעים מאד׃

רבת

רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל
רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
גַּם לֹא יָכְלוּ לִי
עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים
הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם
יְהוָֹה צַדִּיק
קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ (תהלים קכ"ט)

ובמליצות יחזקאל ימצאו ענינים מושאלים רבים; כי הוא אשר אהב מאד לפאר בהם את מליצותיו החמודות· והנה נפלאה מליצתו בזאת בנבואותיו אשר נבא על מפלת מלך מצרים!

בֶּן אָדָם!
אֶת זְרוֹעַ פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שָׁבָרְתִּי
וְהִנֵּה לֹא חֻבְּשָׁה לָתֵת רְפֻאוֹת
לָשׂוּם חִתּוּל לְחָבְשָׁהּ
לְחָזְקָהּ לִתְפֹּשׂ בֶּחָרֶב
לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה
הִנְנִי אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וְשָׁבַרְתִּי אֶת זְרוֹעֹתָיו
אֶת הַחֲזָקָה וְאֶת הַנִּשְׁבָּרֶת
וְהִפַּלְתִּי אֶת הַחֶרֶב מִיָּדוֹ׃ (יחזקאל ל')

ומדרך הנביא הזה הוא לקחת ענינים מושאלים מאת מליצות הנביאים הקודמים, ולהרחיב את ציוריהם ולהשלימם: כמו:

הָיוּ לִי בֵית יִשְׂרָאֵל לְסִיג
כֻּלָּם נְחשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת
בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ וכו'׃ (שם כ"ב)

אשר במליצה הזאת נמשך אחרי מליצת ירמיה:

נָחַר מַפּוּחַ מֵאֵשׁ
תַּם עוֹפָרֶת
לַשָּׁוְא צָרַף צָרוֹף
וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ (ירמיה ו׳)

וכן בנבואתו הקשה אשר נבא על מלכי ישראל:

הוֹי רֹעֵי יִשְׂרָאֵל!
אֲשֶׁר הָיוּ רוֹעִים אוֹתָם!
הֲלֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרוֹעִים וכו׳׃ (יחזקאל ל״ד)

אשר גם במליצה הזאת נמשך אחרי מליצת ירמיה:

הוֹי רוֹעִים!
מְאַבְּדִים וּמְפִצִים אֶת צֹאן מַרְעִיתִי וכו׳׃ (ירמיה כ״ג)

(וגם זכריה (י״א) נמשך אחרי המליצה הזאת והוסיף להכניעה במאד מאד:

הוֹי! רֹעִי הָאֱלִיל!
עֹזְבִי הַצֹּאן!
חֶרֶב עַל זְרוֹעוֹ
וְעַל עֵין יְמִינוֹ!
זְרֹעוֹ — יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ
וְעֵין יְמִינוֹ — כָּהֹה תִכְהֶה׃

וכן ענין הכרם הנטוע מבחר הגפנים ועושה ענבים באושים, אשר ידמה בו ישעיה (וי״ו) את בגידת בית ישראל באלהים מושיעם, ואשר לקחו לו ירמיה גם במליצתו:

וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק
כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת
וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי
סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה! (שם ב׳)

הענין הזה יוסיף יחזקאל להשלימו ולציירו באופן חדש נעים מאד ·

מַה יִּהְיֶה עֵץ הַגֶּפֶן מִכָּל עֵץ?
הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה בַּעֲצֵי הַיָּעַר?
הֲיֻקַּח מִמֶּנּוּ עֵץ לַעֲשׂוֹת לִמְלָאכָה?
אִם יִקְחוּ מִמֶּנּוּ יָתֵד
לִתְלוֹת עָלָיו כָּל כֶּלִי?
הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה
אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ
וְתוֹכוֹ נָחָר —
הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה?
הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ תָמִים
לֹא יֵעָשֶׂה לִמְלָאכָה וכו׳· (יחזקאל ט״ו)

והנה אתה קורא נעים! הלא תבין כי כן **המלה המשאלת** כן **הענין המשאל**, יסודם **בדמיון** או **המשל** אשר דברנו עליו בתחלת הספר, וכאשר הבאתי גם שמה בין **המשלים** מקצת **ענינים משאלים**; וההבדל בין **המשל** ובין **ההשאלה** היא אות או מלת הדמיון אשר תבוא במשל ותשמט בהשאלה · ולפעמים תמצאנו במליצות ספרי הקודש ההשאלה באה בעקב המשל; כי יחם רוח המליץ מדי דברו והדמיון יתהפך ברעיוניו המלוהטים אל ענין כמצא״ בפועל · כמו חבקוק בלעגו חמס על מלך בבל המרשיע אשר יהרוג הרג רב בלאמים, יקרא:

וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם
כְּרֶמֶשׂ לֹא מוֹשֵׁל בּוֹ· (חבקוק א׳)

ומדי דברו יתהפך הדמיון בפיו להשאלה · כי עתה יצייר לנו באמת את המלך הנורא כְּצַיָּד השואף ללכוד בחרמו ולהעלות במכמרתו עד אין קץ ·

כֻּלֹּה בְּחַכָּה הֵעֲלָה
יְגֹרֵהוּ בְחֶרְמוֹ
וַיַּאַסְפֵהוּ בְּמִכְמַרְתּוֹ
עַל כֵּן יִשְׂמַח וְיָגִיל

על

Digitized by Google

וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת צֻרִים
וּבִמְחִלּוֹת עָפָר
מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָֹה
וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ׃ (ישעיה ב׳)

והלא תדע כי ארץ יהודה וסביבותיה*) הן ארצות הרים וסלעים ובהם מערות רבות וגדולות אשר תסתתרנה המון אנשים רבים מאור השמש; ולזאת תהיינה לעתות בצרה למחבא אל יושבי הארץ מחמת האויב׃ וכאשר מצאנו בפסוק לבא פלשתים על הארץ, בתחלת מלוכת שאול, התחבאו העברים במערות הסלעים וההרים; וכן התחבא דוד בברחו מפני שאול, הוא ושש מאות אנשים אשר אתו במערה אחת׃ ומה מאד הפליא הושע להרחיב את עוז המליצה הזה׃

וְאָמְרוּ לֶהָרִים: כַּסּוּנוּ!
וְלַגְּבָעוֹת: נִפְלוּ עָלֵינוּ! (הושע י׳)

והמשורר יאמר תחת: המלחמה תחדל׃
יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם׃ (תהלים ע"ב)

כי בעת המלחמה ישא גם על ההרים להקבץ יושבי הארץ על האויב; ועל דרך מליצי יאמר המשורר כי תחת דגל דם והרג, ישאו עתה ההרים שלום על כל תועפותיהם׃
וישעיה יתאר את השבתת המלחמה באופן אחר נעים במאד מאד׃

וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתֵיהֶם לְאִתִּים
וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת׃ (ישעיה ב׳)

ויואל בנבואתו הנשגבה יהפוך את המליצה הזה; ותחת ערכו למלחמה יאמר:

*) ויתכן כי גם מושבות בני שעיר החורי היו במערות ההר; ולזאת נקראו בתורה בשם חורים, על היותם יושבים בחורי הסלעים׃ והנה שם היו מונין האנשים הפתאים השוכנים במערות כל ימיהם, והנקראים בלשונות העמים בשם (טראגלאדיטען)׃ ויתכן כי גם הרפאים אשר היו לפנים בארצות האלה, התגוררו במחבאי המערות, ולזאת הושאל השם הזה אחרי כן כהוראת גם על המתים הקבורים בנקיקי הארץ׃

*)כִּתּוּ אִתֵּיכֶם לַחֲרָבוֹת!
וּמַזְמְרוֹתֵיכֶם לִרְמָחִים! (יואל ג׳)

וגם בפעלים תבוא לפעמים ההקפה אחר הפעל הכתוב׳ כמו

עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם
שׁוּעָלִים הִלְּכוּ בוֹ׳ (איכה ה׳)
— וְלֹא תִבְכֶּה
וְלֹא תָבוֹא דִמְעָתֶךָ׳ (יחזקאל כ"ד)

והנה בכל הלאיתיך קורא נעים! איך לשוננו הקדושה היא מסוגלת מאד לשיר ולמליצה, בדברי לך מהמשל או הדמיון; כי שמה הודעתיך אשר הרבה שמות התארים בלשוננו נגזרים המה משמות עצמים ידועים אשר ימצא בהם המקרה המתואר ההוא בכמות רב; ועל דרך זה, רעיון המתואר עם יופי הדמיון ר"ל עם רעיון העצם אשר אליו ידמה המתואר במקרה הידוע, כאחדים המה בתלה אחינ׳ ועתה בדברי לך מההקפה, אשוב להראותך את סגולת לשוננו הקדושה למליצה; וזה, בהודיעי אותך, אשר הרבה פעולות תקראנה בלשון עבר בפעל הנגזר ממלה אשר הונחה בלשון להורות על אחד ממשיגי הפעולה ההיא; ולזאת יתארו הרבה פעלים בלשון עבר את הפעולות אשר יורו עליהם, בדרך **ההקפה** מלך עצמם׳ כמו פעולת (זעגנען בל"א) יקרא העברי בפעל **ברוך**, אשר ראשית הנחתו בלשון היא להורות כריעה על ברכים כידוע, כי הוא נגזר משם **ברכים**; וזה מטעם אשר בימים הקדמונים בתת איש את ברכתו אל איש אחר, כאשר אל בנו לפני מותו, כרע המברך על ברכיו לפני אלהים וכפיו פרושות השמים, למען יהיו דברי הברכה לרצון לפני אלהים, ויחולו ליתים הבאים על ראש המבורך — והנך רואה, כי הפעל הזה איננו כפעל (זעגנען בל"א) אשר יתן אך רעיון פשוט מהפעולה; כי אם הוא יצייר לנו גם את אופן העשות הפעולה הזאת מלך מה׳ וכן פעולת שנים המתעלמים יחד להפיל איש את רעהו, יקרא העברי בפעל **האבק** אשר הוא גם כן פעל מצייר; בהיותו נגזר ממלת **אבק**, ומחבר אל רעיון ההתעלמות גם רעיון עלות האבק אשר יעלו המתעלמים ברגליהם על ידי התנועעם׳ וכן פעולת העשון יקרא העברי על דרך זה בפעל **קטר**, אשר יצייר לנו את הפעולה הזאת בהגזרו מפעל **קדר** המורה על מקרה השחרות; והנה ענינו הוא: השחיר האויר על ידי משאת העשן׳ וכן הפעל **לוץ** נגזר הוא על דרך זה מפעל **לוז** המורה על העקשות; והנה הוא

---

*) גשידי ווירגילייס סכותי נתנאס כדמות סמליצה סזאת, כאמרו סומתקס מרגלי סבניות:

Et curvae rigidum falces conflantur in ensem.
Geor. 1. 506.

הוא מצייר לנו את פעולת הלב, איך יעקש את שפתיו בהתלו ברעהו · וכן הפיגל גנוב, בגזל הוא משם כנף המורה גם על פאת הבגד; (ועיין ישעיה ל׳ כ׳) וענין הפעל הזה הוא: שאת דבר מה בהחבא תחת כנף בבגדו — והבן!

*)מִלּוֹת מְלִיצִיּוֹת

(Verba poetica.)

הלא תדע מן הדברים אשר דברתי לך על הנשגב; כי ספור מעשים נפלאים היוצאים מן המורגל, הוא הדבר אשר יגדיל את כח המליצה מאד, ואשר יפליא להחזיק את פעולתה בנפש האדם · והנה עתה אודיעך, כי כאשר הוא מדרך המליץ הנאמן, לצייר אל נפשות שומעיו ציורי מעשים נפלאים היוצאים מן המורגל, למען הרבות את עוצם פעולתו בנפש; כן יתן אל מליצת פיו לפעמים מלות חדשות, אשר הן בלתי מורגלות בהגדה פשוטה ובספור מאמר, למען הרבות את נועמו אל האוזן · כי כאשר רב כח המעשה הנפלא יעל המעשה המורגל בכל יום, לפעול בנפש האדם ולהדות בה כלונו; כן רב נועם המלות האלה הבלתי מורגלות בהגדה ובספור, מנועם המלות המורגלות אשר ישמע וידבר האדם תמיד בשיחו עם רעהו · וכאשר יפאר כלי יקר בת רבת טעם; כן יפאר עדי תלה יקרה כזאת את הוד הרעיון הנשגב היוצא מלב המליץ ואשר יכנס אל לב השומע — ומליצי העבריים הגיעו לתכלית הזאת על שני דרכים ·

הדרך האחד הוא, בבחרם במלות ארמיות לשומם בין העבריות, אשר ילדו אותן על חוק הלשון העברית · כמו ודם ענב תשתה חָמֶר (דברים ל״ב) (תחת יין) · וְאָתָא (ובא) מרבבות קודש (שם ל״ג) · ויצא חֹטֶר (מטה) מגזע ישי (ישעיה י״א) · לבול עץ אֶסְגּוֹד (אשתחוה) (שם מ״ד) · באו בעבים וּבַכֵּפִים (ובסלעים) עלו (ירמיה ד׳) · פן תֶּאֱלַף (תלמד) אורחותם (משלי כ״ב) · כי הנה הַסְּתָו (החורף) עבר (שיר השירים ב׳) ·

ואלה הרבה מאד במליצות תורה נביאים וכתובים, כידוע לכל מבין בספרי קודש היודע בלשון ארמי · (וספר איוב, יען כי הוא לח המליצה מאד על פני כלו ומליצתו נשגבה ממליצות כל שאר ספרי הקודש; לכן תמצאנה בו גם מלות ארמיות הרבה, יותר מבשאר ספרי הקודש) והנה כל המלות כאלה לא תמצאנה כי אם במליצות ספרי הקודש, לא בהגדה פשוטה ובספור מאמר; כי כצרור אבן במרגמה, כן המעטה הגדה פשוטה בעדי תלה יקרה כזאת —

ולמה

*) ענין המלות האלה נתבאר כבר במאמר שלישי לשיחה בעולם הנשמות, אשר הוצאתי לאור זה כארבע שנים, בעיר פראג ·

ולמה תתערבנה בספור מאמר אשר מועד תכליתו הוא אך לספר ולא לְהַמְלִיץ, מלות נכריות? — והנה רבים חתרו למצוא הבדל בין מלות ארמיות כאלה הנמצאות רק במליצות ספרי הקדש, ובין המלות העבריות המתדמות אליהן בהוראתן; בחשבן כי הן מלות נרדפות. עד"מ בין הפעל דִּבֵּר לפעל מִלֵּל, בין הפעל הִגִּיד לפעל חִוָּה; ולא השכילו, כי אלה הן עבריות במוצאן, ואלה ארמיות בתמונה עברית אשר לא לקחום להם הנביאים והכותבים הקדושים כי אם למען יפות בהם את מליצתם.

הדרך השני הוא: בשומם את עין תבונתם על דבר מן הדברים, למען מצוא אחד מהשיגיו המבדילו מאשר דברים זולתו; ועל פי זאת עשו להם שם חדש אשר יקוב את המשיג ההוא ויכנה את הדבר בשם אחר מאשר יקרא בו בהגדה פשוטה. כמו השמש המחממת את הארץ ותבואה נקרא לפעמים בדברי המליצה: חַמָּה; הירח אשר לבן הוא בעובר מראהו יקרא: לְבָנָה; העבים אשר ינשאו מן הארץ לעלות אל הרקיע יקראו: נְשִׂיאִים; ובמליצת איוב הנשגבה יקראו האילנים אשר יֵצֵלּוּ בענפיהם על הארץ צֶאֱלִים. (והאלף בא תחת אות הכפל לפעמים, כידוע למדקדקים). ובכל ספורי ספרי הקדש לא תמצא השמש נקראת בשם חַמָּה, או הירח בשם לְבָנָה, וכן כלם, כידוע לכל מבין בספרי הקדש. כי שמות כאלה אינם כאשר השמות בלשון, אשר התהוו מהמון העם; כי אם בריאות המליצים הם, אשר בראום למען יפות בהם את מליצתם.

והנה אם יש יתרון רב אל שמות חדשים כאלה אשר יכנו את העצם על פי אחד מהשיגיו מפאת היותם בלתי מורגלים בהגדה פשוטה ובספור מאמר, והם נעימים על ידי זה יותר לשמע אזן; עוד יש להם יתרון אחר רב מאד מפאת יופי ההקפה הנכלל בהם, כאשר יבין כל משכיל*) — ובזה נשלמו דברי הספר, בעזר אלהי ישראל אשר בחסדו הביאני עד הלום, יהי שמו מבורך מעתה ועד עולם!

תם

*) וראוי שתדע כי עוד דרך אחד למליצי העברים לכנות דבר מה בשם אחר מאשר יקרא בו בהגדה פשוטה: כי תכונת המליצה העברית היא, לקחת לפעמים שם שכולל תחת שם אחד פרטיי, אם היה קרוב במקום אל שם אחר כמהו אשר יגיד עליו איזה פרטי הוא. עד"מ תחת השם יָרֵחַ ימצא לפעמים במליצה השם מאור; וזה אם שמה שֶׁמֶשׁ יהיה קרוב אליו במקום, כמו אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ (תהלים ע"ג) וכן תמצאנו בספר תחת מלת שֶׁמֶשׁ מלת אוֹר אשר הוא גם כן שם כללי לכל גוף מאיר (כמו לעשה אורים גדולים) בעבור אשר קדם שם ירח בפסוק. צר (סהר) ואור חשך בעריפיה: (ישעיה ה') וכן יאמר במליצה תחת יד שמאל סתם את השם יָמִין יהיה קרוב במקום, כמו אשר בִּידֵיהֶם זמה וימינם מלאה שוחד, (תהלים כ"ו) וכאשר העיר החכם ר' יואל ברי"ל בבאורו. וכן בישעיה (מ"ח) אף יָדִי יסדה ארץ וִימִינִי טפחה שמים. שמאמר הזה כלו הוא ציור מליצי שמצייר לנו את בורא העולם כבונה נפלא, אשר ברגע אחד יניח את יסוד בנין בידו השמאלית וישלים את טפחות עליותיו בידו הימנית — ושנן!

עַל כֵּן יְזַבֵּחַ לְחֶרְמוֹ
וִיקַטֵּר לְמִכְמַרְתּוֹ
כִּי בָהֵמָּה שָׁמֵן חֶלְקוֹ
וּמַאֲכָלוֹ בְּרִאָה· (שם)

וכן יחזקאל יצעק במרת רוחו על נביאי השקר בישראל, לאמור:

כְּשֻׁעָלִים בָּחֳרָבוֹת
נְבִיאֶיךָ יִשְׂרָאֵל הָיוּ· (יחזקאל י"ג)

ואלו דברו יתהפך הדמיון בפיו להשאלה, כי עתה יתראה לנו בית ישראל באמת כבנין נהרס, ונביאיו טומנים ידיהם בצלחת מבלי התאמץ לגדור פרצות הבנין·

לֹא עֲלִיתֶם בַּפְּרָצוֹת
וַתִּגְדְּרוּ גָדֵר עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וכו'· (שם)

וכן המשורר הקדוש יחל לדמות בעוצם התרגשות רוחו את מפעלות ה' אשר פעל בימי היות ארץ ותבל, למעשה מלך אדיר אשר יעטה בגדי תפארת ואשר יכין לו היכל עצום למכון מושבו·

עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה
נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה· (תהלים ק"ד)

אמנם פתאום יהפך הדמיון להשאלה; כי עתה באמת יתראה לנו הבורא הקורא מי הים אל תלומי שחק, כמקרה בהם את עליות מושבו, והעבים שמתעופפים ברחבי רקיע הנה והנה, הם מרכבות תפארתו; גם יתהלך לפעמים אדרה על כנפי רוח לח, או כי ישלח שמה את מלאכיו, והם הסער הרעם והברק —

הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו
הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ
הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ
עֹשֶׂה מַלְאָכָיו — רוּחוֹת
מְשָׁרְתָיו — אֵשׁ לוֹהֵט· (שם)

והנה בטרם אכלה לדבר על השאלה המיוסדת על דמיון הדברים, אעירך עוד קורא נעים! על פרשה ל״ח בספר איוב; כי היא מלאה כן מלות מישאלות כן ענינים מושאלים, ומליצותיה הן הנחמדות בכל מליצות הספר הזה הנחמד מאד על פני כלו · ולזאת הט לבך אל אמריה הנאהבים והנעימים · כי המה יפליאו לענג את נפשך במאד מאד ·

וַיַּעַן יְיָ אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמַר:

מִי זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה

בְמִלִּין בְּלִי דָעַת?

אֱזָר נָא כְגֶבֶר חֲלָצֶיךָ

וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי ·

כן יקרא יוצר תבל ומלאה אל אנוש שבע רוגז, אשר ערב את לבו להתרעם על חכמתו העליונה והנפלאה עד אין חקר · וכאדם המתאנף אשר קצף לבו לא יכיחנו להביט בשבי תכאבו בראשית דברו אליו; כן יקרא אלוה על איוב בתחלת דבריו כעל גוף נסתר: **מי זה מחשיך וכו'**? עדי שככה חמת רוחו מעט, אז ישב את דבריו אל איש חדתו לאמור: **אזר נא וכו'**·

והנה השאלות אשר ישאל אלהי הרוחות לכל בשר את איש ריבו היושב בתוך האפר, הם על פלאי הבריאה הנראים יום יום בשמים ממעל ובארץ מתחת; וראשונה ישאלהו על הוסד הארץ, התלויה מאז על בלימה ועד אחרית הימים:

אֵיפֹה הָיִיתָ בְּיָסְדִי אָרֶץ?

הַגֵּד! אִם יָדַעְתָּ בִינָה ·

מִי שָׂם מְמַדֶּיהָ כִּי תֵדָע?

אוֹ מִי נָטָה עָלֶיהָ קָּו?

עַל מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ?

אוֹ מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ?

יצייר המליץ את הארץ אשר כונן ה' מאז לשבת עליה בני אנוש כל ימי עולם, כבית מושב אשר ייסדנו הבונה על מוסדות חזקים למען יעמוד ימים רבים, גם קו המדה יטה תסביב לו לבל תתנחנה בו מינקשות ולא סדרים, וגם יטביע אבן הראשה על תכונה אשר נקבה לה, למען יתלכדו היטב קירות הבית יחד · והנה כדמות הציור הזה נמצא גם במליצות שאר ספרי הקודש; אכן בכתוב הבא יושלם הציור באופן נפלא, אשר אין כמוהו בשאר מליצות העברים:

ברן

בְּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר
וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים׃

הנה מתנהג בני אדם הוא להעמיק מנגנים ומשוררים ביסדם בנין חדש; והמליצה תאמר כי הכוכבים המה היו המשוררים אשר העמיק ה׳ ביסדו את בנין הארץ, וצבא מלאכיו עושי דברו הם השמיעו תרועת זמר ביום הקימו את מכוני האדמה׳ ובמה שאמר המליץ: כוכבי בקר, הפליא לצייר לנו את עת יצירת הארץ, כאלו נהיתה זאת בעת אשר האלו מחשכי ליל לנוס, ופני השחר האדימו בפאתי מזרח; אז נגלתה גם הארץ מבין אפלי תהו, ואת בוקר מתאדם נפגשה האדמה החדשה׳

והנה אם האדמה תצוייר בפי המליץ כבית מושב, הים יצוייר כילד הומה אשר יצא אז מרחם תהמות עולם, ואשר גם אחרי גדלו והיה לאיש נהיה פרא אדם ההולך שובב בדרך לבו וכל מגמתו לשטוף ולהשחית; לולא ה׳ סגר בעדו בדלתים ובריח, לבל יפרוץ גבולו לבלע נחלת זרים׳ ועתה נטה לבך אל המליצה הזאת, כי מה טובה! ומה יפיה! אין ערוך אליה בכל מליצות ספרי הקודש!

וַיָּסֶךְ בִּדְלָתַיִם יָם
בְּגִיחוֹ מֵרֶחֶם יֵצֵא
בְּשׂוּמִי עָנָן לְבֻשׁוֹ
וַעֲרָפֶל חֲתֻלָּתוֹ
וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי
וָאָשִׂים בְּרִיחַ וּדְלָתָיִם
וָאֹמַר: עַד פֹּה תָבוֹא וְלֹא תֹסִיף!
וּפֹה יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ!

הנה אל הילד הקטן לא יועילו חוק ותאמר לכלוא את רוחו, ואך דלתים סגורות יעצרו בעדו; וכן סך הילד בעד הים בעת אשר החתיל אותו, מבלי השית לו גבול חוק׳ ואחרי כן כאשר גאו המון כחותיו ברבות ימיו, הוחזק המסגר בעדו (בריח ודלתים), וחוק הקצב לו תחת המושל על כל׳

ופה ישית בגאון גליך׳ מאמר נבוך בחלקיו באין סדר הגיוני, כהמון נבכי ים תשואות ורעש ולא סדרים —

הֲמִיָּמֶיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר?
יִדַּעְתָּ הַשַּׁחַר מְקֹמוֹ?

המליצה תגשים את הבוקר ותציירנו כמלאך אלהים יורד על הארץ במצות אדוניו, וכן השחר יהי לבן דעת בפי המליצה; כי ה׳ יודיענו את מקומו בכל עתותי השנה, מתי יגלה בהדר זהרו מול פאת צפון, ומתי יבקע עיני בוקר מול פאת תימן. ומה יקרה משלחתו עלי תבל! כי ה׳ ישלחנו

לֶאֱחוֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ
וְיִנָּעֲ־וּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה׃

היצייר ציור נשגב מזה? — השחר אשר לאורו יתחבאו שודדי ליל ואחוזת הרשעים מרעיהם. יאמר עליו כי יאחוז בכנפות הארץ למען נער את הרשעים האלה ממנה; כאשר יאחז איש בכנפות הבגד, למען נער ממנו צרורות עפר ואבק חוצות. ועוד יצייר זאת באופן אחר נעים מאד בכתובים הבאים:

תִּתְהַפֵּךְ כְּחוֹמֶר חוֹתָם
וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ
וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם
וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר׃

בבוא השחר, פתאום תתהפך תבנית הארץ ומלואה, כהתהפך תבנית חומר חותם אשר לרגעים תמחק בו יד אנוש תמונות אחרות; ואז כהתהפך צללי ליל לאור יומם, יתיצבו הרשעים (המזכרים בכתוב הקודם) אשר נדדו כל הלילה להמום ולטרוף, כמו לבוש אשר רוח חיים אין בו, כי לא יעזבו את לבם להתנועע ולצאת ממחבואיהם, מיראתם פן תדבקם יד מתנקם. ומה נפלא הדמיון: **ויתיצבו כמו לבוש**! המשלים לצייר לנו את פחדי האנשים הרשעים האלה אשר יגורו בעוד יומם, כי יתראו לנו עומדים בפחדתם כל היום מבלי התנועע אנה ואנה, כאלו אין בלבושים הנראים בהם, גוף חי אשר יוכל לנוע.

וימנע מרשעים אורם, מה רב חין ערך כנוי הקנין במלת **אורם** במאמר הזה! וכנעים מליצה אחרת בספר הזה:

המה היו במרדי אור
לא הכירו דרכיו וכו׳
כי יחדו בקר למו צלמות
כי יכיר בלהות צלמות. (איוב כ״ד)

הֲבָאתָ עַד נִבְכֵי יָם?
וּבְחֵקֶר תְּהוֹם הִתְהַלָּכְתָּ?

נבכי

נבכי · השרש נבך דומה בהוראתו לשרש בוך כדרך ע' ויו ופ' נון המתחלפים לפעמים זה בזה; ויקראו כן מעמקי הים מקום אשר ישבעו שמה המים הרבים במהומה ומבוכה כנ"ל· וכן יקראו עמקי התהומות בשם חקר תהום מטעם ידוע, כאשר יקראו תחתיות ארץ בשם מחקרי ארץ (תהלים צ"ה); והתנגדות' ענין שרש נבך לענין שרש חקר, תתן נועם רב במליצת הכתוב הזה, כאשר יטעם המבין·

הֲנִגְלוּ לְךָ שַׁעֲרֵי מָוֶת?
וְשַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת תִּרְאֶה?
הִתְבֹּנַנְתָּ עַד רַחֲבֵי אָרֶץ?
הַגֵּד! אִם יָדַעְתָּ כֻלָּהּ·

אחרי אשר שאלהו על מעמקי הים, ישוב לשאלהו על מעמקי הארץ ועל שטחה הגדול מאד; והמליצה תצייר את תחתיות הארץ כממלכת המות אשר ימשול שמה בין צללי אופל ואימתה, ועל גבול הממלכה הזאת שערים כגבול ממלכות הארץ·

אֵיזֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכָּן אוֹר?
וְחֹשֶׁךְ אֵיזֶה מְקֹמוֹ?
כִּי תִקָּחֶנּוּ אֶל גְּבוּלוֹ
וְכִי תָבִין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ·

מה נעמה מליצת שני הכתובים האלה! המציירים את היום והלילה בעצמים חיים, אשר יקחם ה' ממשכנותיהם בבוא מועד עתם לראות על פני תבל; והוסיף השואל הנכבד להתל עוד באיש ריבו, לאמור:

יָדַעְתָּ! כִּי אָז תִּוָּלֵד
וּמִסְפַּר יָמֶיךָ רַבִּים·

ומההתול הזה ישוב לשאול על חזיזי שמים, אשר ימלאו לב יושבי הארץ תמהון והשתוממות·

הֲבָאתָ אֶל אוֹצְרוֹת שָׁלֶג?
וְאוֹצְרוֹת בָּרָד תִּרְאֶה?
אֲשֶׁר חָשַׂכְתִּי לְעֵת צָר
לְיוֹם קְרָב וּמִלְחָמָה·

המליצה תצייר את יום הסוער, כי ירד שלג רב או אבני ברד משמי על בין המית יללת סערות, כיום קרב אשר יכין ה' במרומיו; והשלג והברד יצויירו ככלי זעם אשר לה'. ואשר יוציאם אז מאוצר כלי נשקו· ועל דרך זה יצייר המשורר גם הברקים והרוחות (תהלים קל"ה)· ומה יקרה המליצה **אשר חשכתי לעת** וכו'! המציירת את יושב מרומים כמלך חכם אשר בעתותי השלום והמנוחה יקבוץ לו על יד נשק רב, למען יעמוד בו ליום המון קרב ומלחמה —

והנה אם השלג והברד יצויירו ככלי זעם אשר ישליך ה' ממרומיו לעת צר; הברק והסער יצויירו גם הם כצבא מלחמת אל עליון, אשר יצאו ממעונתם ביום קרב לעשות משלחת אדוניהם·

אֵיזֶה הַדֶּרֶךְ יֵחָלֶק אוֹר?
יָפֵץ קָדִים עֲלֵי אָרֶץ?

ענין **יחלק** במליצה הזאת כענין **ויחלק עליהם לילה** (בראשית י"ד); והברק יכונה במליצה הזאת בשם הכללי **אור**, מטעם אשר אגיד בסוף הספר·

מִי פִלַּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה?
וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת?

הגשם יריק לפעמים את רוב ברכותיו על ארץ אחת וימניע את טובו ימים רבים מארץ אחרת; והמליצה תאמר כי ה' יפלג תעלה למטר, פעם יתנהו אל ארץ זאת ופעם אל ארץ אחרת· (והמליץ יכנה את הגשם גם בשם **חזיז קולות**; יען כי בני אדם ידאוהו נופל לארץ בקול המון תשואות)·

והנה לפעמים ימשוך ה' את תעלות הגשם על ארץ מדבר מקום אין איש בו, כאלו יחמול על אדמת ציה הנמאה למים, ויט עליה חסדו להשביעה ממקור מימיו אשר לא יכזבו:

לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ
מִדְבָּר לֹא אָדָם בּוֹ
לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁאָה וּמְשֹׁאָה
וּלְהַצְמִיחַ מֹצָא דֶשֶׁא·

והנה כאשר בעלה הפרח יתקבצו צבעים שונים, הנחמדים כלם למראה, וכלם יעדנו את עין הרואה; כן המליצה תצייר לפעמים ענין אחד בציורים שונים, הנעימים כלם לנפש, וכלם ישעשעו את לב אנוש מבין· כאשר הכתובים הבאים ישובו לצייר את הגשם ואת אחיו הטל והכפור בציור חדש·

היש

הֲיֵשׁ לַמָּטָר אָב?
אוֹ מִי הוֹלִיד אֶגְלֵי טָל?
מִבֶּטֶן מִי יָצָא הַקָּרַח?
וּכְפוֹר שָׁמַיִם מִי יְלָדוֹ?

ומה נעים ציור קפיאת הנהרות אשר תהיה לעתות בחורף!

כָּאֶבֶן מַיִם יִתְחַבָּאוּ
וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכָּדוּ׃

מי הנהרות ירוידו בעת קפיאתם, כאלו התחבאו תחת מכסה הקרח, מחמת הורף הקומה ברוב עזו; ופני תהמות כאלו נלכדו בחבלי הקור לבל ידולגו איך הלוך ודלוא מאין חדול׃

והב רעיון קפיאת התהמות יציאהו לשאול על תקופת עתותי השנה קור וחום קיץ וחורף, אשר היא אחת מפלאי הבריאה הגדולים והנכבדים׃ ועתה הבט ושמע! איך ישאל על זה המלין הנשגב:

הַתְקַשֵּׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה?
אוֹ מֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ?

כימה׃ הוא שם לקבוצת כוכבים הנגשים אל הארץ בבוא עת האביב (פלעיאדן*); **וכסיל**, הוא כוכב אשר בהגלותו אל הארץ יתהוו סערות וקדרות גשם, כאשר תהיינה לעתותי החורף (אריאן)׃ והנה המליצה תספר כימה וכסיל המה אשר יהפכו ברצון אלוה את פני האדמה; זה יביא ליה את פאר האביב, וזה יביא את קדרות החורף׃ ובבוא עת החורף יקשר ה' את הכימה במחבואיו לבל יהדר את פני ארץ בימים המועדים לסער וגשם; ובהפך יפתח אז את חבלי הכסיל, אשר היה עצור במסתרים כל ימי האביב והקיץ לבל יעכיר בזעפו את הדרת העתות האלה׃ והוסיף עוד לשאול על הענין הזה במליצה אחרת:

הֲתֹצִיא מַזָּרוֹת בְּעִתּוֹ?
וְעַיִשׁ עַל בָּנֶיהָ תַנְחֵם?

מזות, משרש **נזר**, והוא הכוכב הנקרא לחכמי העמים: קארלסוואגן, המגלה כלות ימי הקיץ; והמליצה תצייר את הכוכבים הקטנים השנים בהליכותיהם אחרי כוכב אחד גדול, כבני הכוכב הזה׃

---

*) ובדורו קראום גם כן בשם Vergilia על פועם מבשרים את ביאת (Frühlings-ver).

הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת שָׁמָיִם?
אִם תָּשִׂים מִשְׁטָרוֹ בָאָרֶץ?

המליצה תצייר את צבא הכוכבים כצבא משרתי אל אשר לכל אחד חקו הידוע לעשות בעתו את תפקידו אשר פקד אלוה עליו ·

הֲתָרִים לָעָב קוֹלֶךָ?
וְשִׁפְעַת מַיִם תְּכַסֶּךָּ?
הַתְשַׁלַּח בְּרָקִים וְיֵלֵכוּ?
וְיֹאמְרוּ לְךָ: הִנֵּנוּ?

מה נפלאה המליצה הזאת! ומה נשגבה! — אלוה יתן קולו לעב וענן, והמה רגע יעיפו אל רום מושבו ממעמקי תהמות; ישלח את דבריו אל רעם וברק, והם יאמרו לו: הננו! ועד אפסי תבל ירוצו רגי לעשות את שמלתו אשר שם עליהם — —

מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה?
אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה?

השם טוחות נגזר מן פעל **טחוה**, ויקרא כן המליץ להברקים אשר חיש יעופו משמי על אל הארץ, כחץ מבני קשת; וגשם או יקראם **שכוי** על היותם נגלים לעין רגע ונאפסים מהר (מפעל **סכה**) והנה בפי המליצה יהיו הברקים לבני דעת, אשר בעולם תבונתם ימלאות דבר עליון בכל אשר ישלחם ·

מִי יְסַפֵּר שְׁחָקִים בְּחָכְמָה?
וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי יַשְׁכִּיב?
בְּצֶקֶת עָפָר לַמּוּצָק
וּרְגָבִים יְדֻבָּקוּ ·

עתה תצייר המליצה את עבני הגשם, כנבלים וכדים גדול אשר כנם ה' בהם את מימי מעלותיו, ואשר יפתח בעת אשר תגזור חכו הנשגבה להשקות עפרות תבל ·
והנה עד הנה דבר השואל הנכבד אך על הדברים המים אשר בשמים ממעל ובארץ מתחת; ועתה יחל לתת אמרותיו על חיתו ה ובהמות הארץ, אשר כלם יחד יחוו את גדולת אל עליון וחכמתו הנפלאה עד אין קץ · ולאשורה ידבר על מלך החיות:

תצוד

Digitized by Google

הֲתָצוּד לְלָבִיא טָרֶף?
וְחַיַּת כְּפִירִים תְּמַלֵּא?

וחית׳ השם **חיה** יורה לפעמים כשם **נפש** גם על התשוקה והחמוד ; ועתה ימליץ בציור נפלא, איך ימלאו הכפירים את תשוקת הטרף ·

כִּי יָשֹׁחוּ בַּמְּעוֹנוֹת
יֵשְׁבוּ בַסֻּכָּה לְמוֹ אָרֶב·

בסכה׳ סבכי היער אשר יסתר בהם האריה לעת הטרף, ולייפ המליץ כסכתו אשר עשה לו· ונמצא כזה גם במליצת המשורר (תהלים י׳) ובדברי ירמיהו, (כ״ה)·

מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ?
כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוֵּעוּ
יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל —

כדמות מליצת הכתוב הזה נמצא גם במליצת המשורר הקדוש ;

נותן לבהמה לחמה
לבני עורב אשר יקראו׳ (תהלים קמ״ז)

ג
הַהִתּוּל

(I r o n i a).

כן תקרא ההשאלה אשר תצייר ענין מה, במלות המתנגדות אל הענין הזה כפי הוראתם בלשון· כמו ישעיה בהוכיחו את אנשים רפי ידים זוללים וסובאים, אשר לא יצלחו לכל עבודה מהתענג ונלוז ; יקרא:

הוֹי! גִּבּוֹרִים — לִשְׁתּוֹת יָיִן
וְאַנְשֵׁי חַיִל — לִמְסֹךְ שֵׁכָר· (ישעיה ה׳)

וירמיה בציירו את מפלת בבל הרשעה, אשר למפלתה שמחו כל בני בבל, יקרא:

כִּתְאוֹם נָפְלָה בָבֶל וַתִּשָּׁבֵר —
הֵילִילוּ עָלֶיהָ!
קְחוּ צֳרִי לְמַכְאוֹבָהּ!
אוּלַי תֵּרָפֵא׃ (ירמיה נ״א)

ומה נעמה מליצת המשורר! אשר יקרא להמון אויבי ציון מדי החפזם לנוס ולעבור ממגדליה, לאמור:

סֹבּוּ צִיּוֹן! וְהַקִּיפוּהָ!
סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ!
שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵלָה!
פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ! (תהלים מ״ח)

ד
הַהַפְצָרָה

(H y p e r b o l a).

כן תקרא ההפלאה אשר תגדיל את פליאות ענין מה, יותר מן האמת, ואשר תפליג ללכת בהגדלתה מהלאה לגבול טבע הענין ההוא׳ כמו המשורר בדלותו לצייר את פליאות רוע פגעיו, אשר גם בלילה לא יניחוהו לו לרוס מאנחתו, ובעת הרגיע כל בני אנוש יזלו דמעותיו הלוך ונזול ואין הפוגות; יאמר:

יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי
אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי
בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ (תהלים ו׳)

הגדיל מאוד את פליאות הענין, בציירו לנו את מעט מנוחתו מתבודדת בשטף דמעותיו כאלו בלב ימים; ויצועיו נמסים מיקוד בכיתו, כהמס גדול עפר משפך מים רותחים׳

וירמיה בהגידו אל יושבי ירושלים כי שוא בטחונם אשר יבטחו בגבורתם להמלט מידי הכשדים, יאמר:

כִּי אִם הִכִּיתֶם כָּל חֵיל כַּשְׂדִּים
הַנִּלְחָמִים אִתְּכֶם
וְנִשְׁאֲרוּ בָם אֲנָשִׁים מְדֻקָּרִים
אִישׁ בְּאָהֳלוֹ יָקוּמוּ
וְשָׂרְפוּ אֶת הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ׃ (ירמיה ל״ז)

ובהנבאותו על מפלת בבל, יצייר את ריק בטחונה אשר תבטח בגבורתה להנצל מפקודתה הקשה, באופן אחר מפליא מאד:

כִּי תַעֲלֶה בָבֶל הַשָּׁמַיִם
וְכִי תְבַצֵּר מְרוֹם עֻזָּהּ
מֵאִתִּי יָבֹאוּ שֹׁדְדִים לָהּ
נְאֻם יְהוָֹה׃ (שם נ״א)

ונמשך גם בזה אחר מליצת חזון עובדיה:

אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר
וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ
מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְהוָֹה׃ (עובדיה א׳)

ובמליצת ישעיה בספרו מלך מרשיע וסכל, המתפאר בדרום לבבו להוריש אף בכפות רגלי חילותיו נהרות ואגמים רבים:

אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מָיִם
וְאַחְרִיב בְּכַף פְּעָמַי
כָּל יְאוֹרֵי מָצוֹר׃ (ישעיה ל״ז)

וזה כדמיון דברי בן הדד אשר שלח אל מלך ישראל לאמור:

כֹּה יַעֲשׂוּן לִי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיפוּ אִם יִשְׂפֹּק עֲפַר שֹׁמְרוֹן לִשְׁעָלִים לְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי׃ (מ״א כ׳)

והנשלם

Digitized by Google

וההפלגה הזאת תמצא לפעמים גם במשלי חכמה ומוסר• כמו:

גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל
וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר
כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל
וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר• (קהלת י')

וזה כדמיון מליצת חבקוק הנשגבה:

כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק
וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה• (חבקוק ב')

ובספר איוב המלא את כל מכמני המליצה, נמצא ההפלגה הזאת במקומות רבים, כמו:

לָבַשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה
וְגוּשׁ עָפָר• (איוב ז')

וכן בציירו את ימי תפארתו אשר היו לו מקדם:

בִּרְחוֹץ הֲלִיכַי בְּחֵמָה
וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי פַּלְגֵי שָׁמֶן• (שם כ"ט)

ופעם יאמר המתאונן, כי אם גם ישמע את מענה ה' אשר יעננהו על שיחתו, בכל זאת לא יאמין אל אזניו פלא כזה, אשר שמע ה' את דברי אנוש•

אִם קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי —
לֹא אַאֲמִין כִּי יַאֲזִין קוֹלִי• (שם ט')

ה
הַהַקָּפָה
(Periphrasis).

תהיה כאשר יתאר המליץ את הדברים והפעולות בדרך מסיבים כאלה אשר יכיר מהמה את הדברים והפעולות ההם, ולא יקראם במלות אשר הונחו עליהם בלשון, עד"מ הסבר יקרא במליצה: פולח ובוקע בארץ*

כמו

כְּמוֹ פוֹלֵחַ וּבוֹקֵעַ בָּאָרֶץ
נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל· (תהלים קמ"א)

ובני אנוש המיועדים כלם לעפר קבורות יקראו: יורדי עפר; והמתים: עם עולם; וחרב חנית וחצים: כלי מות או כלי זעם·

לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר· (שם כ"ב)

וְהוֹרַדְתִּיךְ אֶת יוֹרְדֵי בוֹר
אֶל עַם עוֹלָם· (יחזקאל כ"ו)

וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי מָוֶת
חִצָּיו לְדוֹלְקִים יִפְעָל· (תהלים ז')

פָּתַח יְהוָֹה אֶת אוֹצָרוֹ
וַיּוֹצֵא אֶת כְּלֵי זַעְמוֹ
כִּי מְלָאכָה הִיא
לַאדֹנָי יֱהוִֹה צְבָאוֹת
בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים· (ירמיה נ')

והאלי יקרא לפעמים: חית קנה·

גְּעַר חַיַּת קָנֶה
עֲדַת אַבִּירִים
בְּעֶגְלֵי עַמִּים
*) מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף·

*) הפעל רפוס ענינו עכירת מים זכים כמו ותדלח מים ברגליך וַתִּרְפֹּס נהרותם (יחזקאל ל"ב); והבינוני מתרפס במספר בית ד' סב על כל אחד מהאריות והאבירים כנהוג במליצה· והנה רצי בדעתי הוא שם מליצי למים הצלים; (והדגש תחת הנח) ורצי כסף ענינו מים הזכים והלבנים ככסף טהור, וכמו (זילבערפֿלוהטען) הנהוג במליצה האשכנזית· כי האריות השוכנים בין קנה וסוף על גדות הירדן, וכן אבירי ועגלי בשן אשר יבואו לפעמים שמה, כשבור לתאם מן הנחל הזה; שמה יעכירו בזדון רגלם את מימיו הזכים, ויעלו רפש עד בין שפעת גוזליו — והנה אחרי אשר שנמשיל המשורר את בנה העמים אויבי ישראל אל המון אריות ואבירים, המשיל גם

וזה יען כי האריות אשר בארץ יהודה, ישימו את מגורותיהם בסתר קנה וסוף אשר על גדות הירדן · כי הירדן יסבבו קני סוף ועלי ערבה גדולים וגבוהים למראה; ובין סבכי הקנים האלה אשר יעטרו את הנחל הזה סביב כעטרת המקפת את פאתי הראש, והנקראים במליצות ירמיה וזכריה: **גאון הירדן**, שמה ירבצו אריות טורפים, וכפיר מחנק לבטח יתהלך בינותם ·

והעפעפים יקראו: **שמורות עינים**; והמדבר: **ארץ נוראה** ·

אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי
נִפְעַמְתִּי — וְלֹא אֲדַבֵּר · (תהלים ע"ז)

כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלוֹף
מִמִּדְבָּר בָּא
מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה · (שם כ"א)

וזאת ההקפה אחרי השם הנהוג, וזה ימצא לרוב במליצות ספרי הקודש ·

ופעם יתאר ישעיה את המדבר בשם **ארץ צרה וצוקה**, וירחיב עוד להשלים את הכנוי הזה בכתוב המלא על פני כלו ליודעים נעימים עד מאד ·

בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה
לָבִיא וָלַיִשׁ מֵהֶם
אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף
יִשְׂאוּ עַל כֶּתֶף עֲיָרִים חֵילֵיהֶם
וְעַל דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרוֹתָם
עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ · (שם ל')

והעולם הנכבד יקרא: **יושב בשמים**; ועת עולם: **לפני שמש** או **לפני ירח**; והארץ אשר אנחנו בני אנוש יושבים עליה: **תחת השמש** ·

אליך

כן שמחתם האויבים האלה אשר לפני מלוך דוד שבחיתו יחד את ארץ השתרש, אל עבירת מי ירדן הזבים אשר ירפשו אותם שחיות שנזכרים בנואם להמות; נאמר כי אך תגערת שמלך יניסו עתה כל הלורדים שאנה למרחקים, נשיות כי כבר בזר (יואב ראש שנגדירים) את שמים אשר קדנות תפלו · נאותפת אל אמתת סדברים עולם בגדול בכתוב סוס, סוף הכתוב ג' נפרשם ל"ג ניסוקתב ·

אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי
הַיּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ (תהלים קכ"ג)

יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק
אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ׃ (שם ב')

יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ
וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ (שם ע"ב)

לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ
וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם׃ (שם)

יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
וְרַבָּה הִיא עַל הָאָדָם׃ (קהלת ו')

שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ
כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ
וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה
וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם
וְגַם לֹא לַנְּבֹנִים עֹשֶׁר
וְגַם לֹא לַיֹּדְעִים חֵן׃ (שם ט')

ובמלילת מלאכי יקרא הלוי: ער ועונה; והכהן: מגיש מנחה׃
יַכְרֵת יְהוָה לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה
*) עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב
וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת׃ (מלאכי ב')

וכן

*) השם ער פירושו עור והלוים נקראו בשם זה על אשר היו מעוררים בבית ה' בלילות לשמור אותו; וטעם עונה, כי מדרך השומרים באשמורות השחרות הוא, לקרוא זה אל זה לעתים קבועות (כן ביום כן בלילה) במלילות קטנות ידועות. והמלילות האלה לפעמים ענינם תהלת אלהים, כאשר ספר לנו החכם Tavernier בספר מסעותיו מעולי המגמות בארץ פרס, אשר יקראו

וכן יתואלו לפעמים הפעולות בשלן מסיגיהם, תחת אשר יקראו במלות אשר הונחו עליהם בלשון, ע"ד תחת הפעל **ערוך** למלחמה, יאמר המליץ **משוח המגן** ·

עָרוֹךְ הַשֻּׁלְחָן צָפֹה הַצָּפִית
אָכוֹל שָׁתֹה
קוּמוּ הַשָּׂרִים! מִשְׁחוּ מָגֵן! (ישעיה כ"א)

ובלבד ההקפה, עוד יפלא המאמר **משחו מגן** את המליצה הזאת; כי ידוע אשר בימי קדם משחו את ראשם בשמן טרם שבאם למשתה שמחות (תהלים כ"ג ה')· והנה בשמן אשר הוכן לשרי הארץ, למשוח בו את ראשם למשתה שכרון, ימשחו עתה המגנים וכלי קרב; בהתהפך פתאום שמחת גיל לחרדת פחדים ·

ותחת הפעל **התחבא** יאמר ישעיה: **בוא במערות צורים ובמחלות עפר** ·

ובאו

יקראו זה אל זה מתועד למועד ביום ובלילה: „אלוה הוא אחד, ורחמיו רבים!" — ולדעתי שיר קל"ד בספר תהלים, היה שיר ענות מיועד לשומרי בית ה' במשמרות הלילה· והנה השומרים אשר בעבר הזה קראו תמיד במועד הקבוע אל השומרים האחרים אשר ממולם בעבר האחר:

הנה ברכו את יהוה!
כל עבדי יהוה
העומדים בבית יהוה בלילות!

והשומרים האחרים ענו לנגדם:

שאו ידיכם קדש!
וברכו את יהוה;

בכלות אלה לקרוא זאת, החלו כל השומרים יחד לקרוא איש אל רעהו:

יברכך יהוה מציון!
עשה שמים וארץ —

ובזה תבין תלונת ישעיה אשר ילין אל שומרי ירושלים להיות נאמנים במשמרתם ולבל יחשו תמיד; כי אם יזכירו את ה' בקריאתם כאשר יאות לשומרים נאמנים:

על חמותיך ירושלים
הפקדתי שומרים
כל היום וכל הלילה
תמיד לא יחשו
המזכירים את יהוה!
אל דמי לכם! (ישעיה ס"ב)

Digitized by Google

Digitized by Google

LIBRAIRIE ORIENTALE DE Mme Ve DONDEY-DUPRÉ,
mp.-Lib.-Memb. de la Société Asiatique de Paris, et Lib. de la Société royale de la Grande-Bretagne et d'Irlande.
ENNE, N. 2, ET RUE ST-LOUIS, N. 46, A Paris.
ous les ouvrages, soit de France, soit de l'étranger
ne dans presque toutes les langues de l'Asie.

DD 2-an
ach 1er 9...
X/30

Digitized by Google

A. hebr.
593
b

Digitized by Google